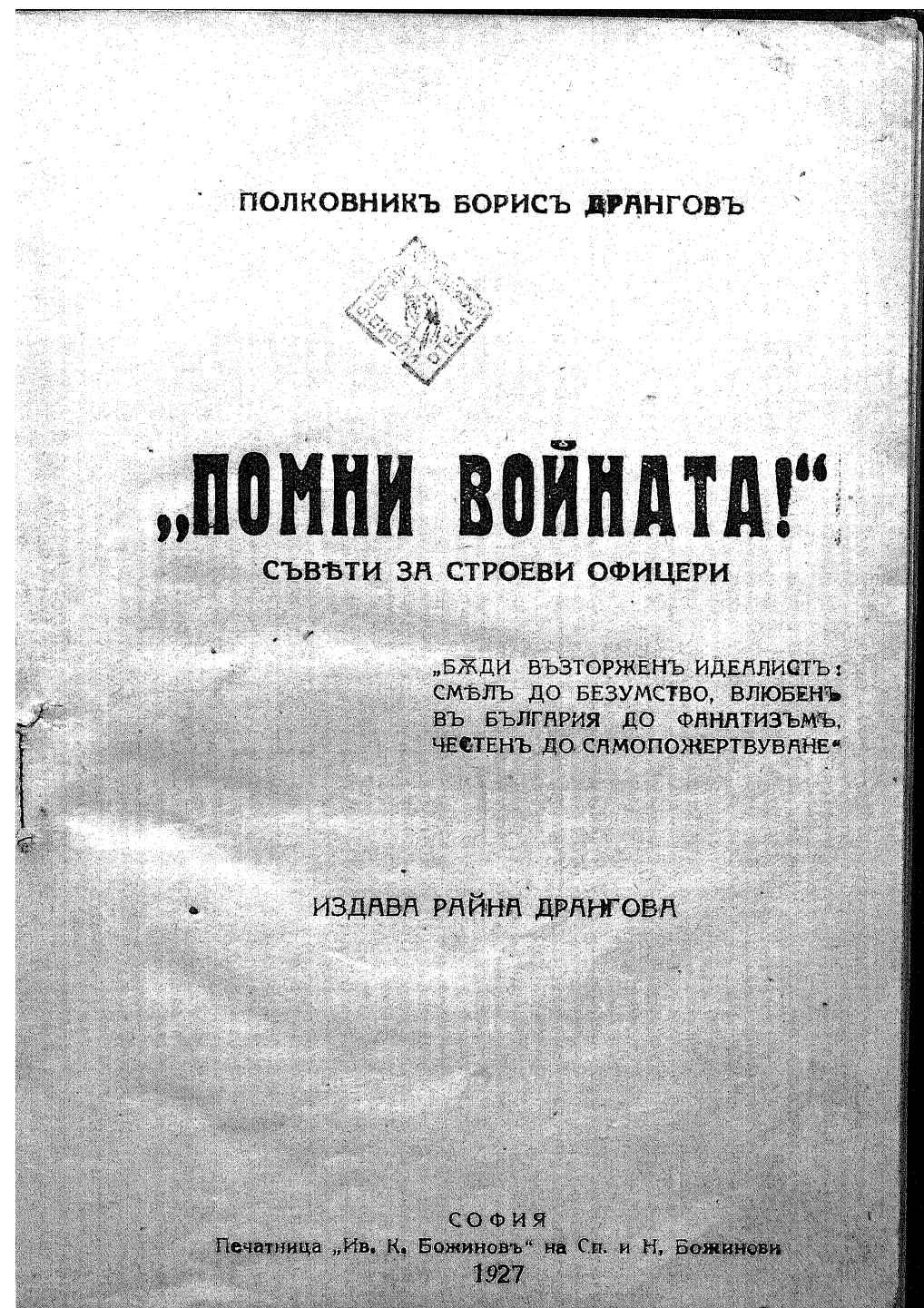
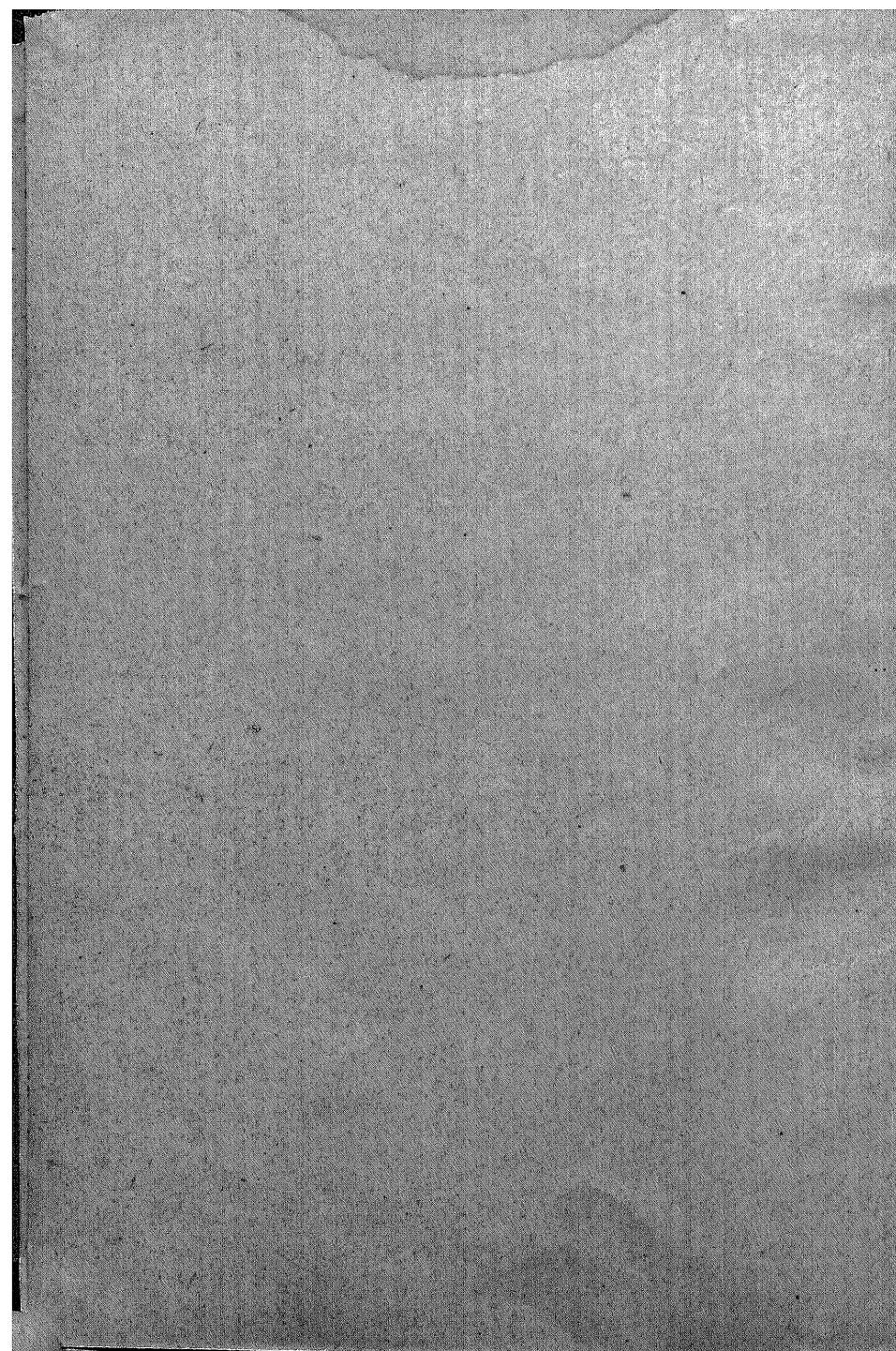

ПОЛКОВНИКЪ БОРИСЪ ДРАНГОВЪ

„ПОМНИ ВОЙНАТА!“

СЪВЪТИ ЗА СТРОЕВИ ОФИЦЕРИ

„БЪДИ ВЪЗТОРЖЕНЪ ИДЕАЛИСТЪ:
СМЪЛЪ ДО БЕЗУМСТВО, ВЛЮБЕНЪ
ВЪ БЪЛГАРИЯ ДО ФАНАТИЗЪМЪ,
ЧЕСТЕНЪ ДО САМОПОЖЕРТВУВАНЕ.“

ИЗДАВА РАЙНА ДРАНГОВА

СОФИЯ

Печатница „Ив. К. Божиновъ“ на Сп. и Н. Божинови

1927

44671

1816/84

Прѣдговоръ

Възпитавайки и обучавайки офицеритѣ, усърдно залѣгахме: да изтъкнемъ сърдцето на нѣщата; да вкоренимъ главнитѣ основи на работата; да възбудимъ охота къмъ възвишената дѣйность на възпитателя, учителя, водача.

Изходни точки на всички бесѣди, поуки, бѣлѣжки: забрави себе си: пристрасти се къмъ идеалъ; вгледвай се въ дѣлата си; веднага самъ ги поправяй; строго надъ себе заповѣдай;

Усърдно изучавай сърцевѣдѣние; разбери великото значение за побѣда на духовната мощъ; движението; силата на навика върху човѣка;

Въ работата влагай здравъ смисълъ и особено сърдце; пази, почитай и здраво дръжъ война въ ржце; отхранвай честни, самодѣлни, безгранично смѣли и упорити мжже; рѣшавай се бързо, безвратно; дѣйствуй самоотвержено и упорито.

Развивайки тѣзи основи, съставихме „Помни войната“, сборникъ отъ свѣтли и дълбоки истини, заети отъ бѣлѣжити сърцевѣдци и възпитатели, изтъкнати кратко и често подкрѣпени съ мждри народни думи и поговорки.

Убѣденъ, че да се повтарятъ тѣзи истини често, да се обсебятъ твърдо и да се прилагатъ честно ще бѣде за дѣлото много полезно, „Помни войната!“ посвѣщавамъ на всички родолюбиви труженици, за които дългъ и честь стоятъ по-високо отъ живота и радоститѣ му, а „все по-горѣ“, „все по-напрѣдъ“ е насжщна потреба на огненитѣ имъ сърдца, на благородната и самоотвержената имъ душа.

18. IV. 1916. Скопие.

Б. Дранговъ

I. Естество на войната

1. Войната е неизбежна. Додѣ единъ не тегли, други не добрува. За да може единъ да крѣпне, по-трѣбно е други да слабѣе. Сгази за да не бждешъ сгазенъ — върховенъ законъ на земята.

Помни войната! Значи: помни, че си обречена кървава жертва за благо на родината. Помни и се ржководи отъ тази основа: отречи се отъ себе си. Помни и учи тая добродѣтель: самоотверженост!

Само тази основа е възвишена. Само тая добродѣтель е всесилна. Всичко друго е лицемерно, безнравствено, недостойно, пагубно.

Помни войната, значи бжди силенъ, много силенъ, по-силенъ отколкото трѣбва. Прави сж силнитѣ. Живѣятъ достойнитѣ. Господствуватъ побѣдителитѣ.

Помни войната, па честно работи, па усърдно готви се, па непрѣстанно възвишавай сърдцето, изострай ума, закалявай тѣлото, за да прѣдстанешъ съ спокойна свѣстъ на оная страшна изпития, за която си прѣдначенъ.

Помни войната, па, облѣгнатъ на блѣскаво отточенъ мечъ, будно слѣди: Днитѣ сж лукави. Врѣмето не чака човѣка, човѣкъ чака врѣмето. — Кой слуша, спасена му душа!

2. Войната е безгранично насилство. Война — смъртъ: убивай колкото можешъ по-вече. Убивай, не щади: умри, но побѣди!

Тя иска краенъ напѣнъ на духовни и тѣлесни сили, проява на всички свойства човѣшки, отъ най-възвишени до най-низки. защото основната цѣль е на всѣка цѣна да побѣдимъ, а не да побѣдимъ по опрѣдѣленъ начинъ.

Дѣто сила владѣе, тамъ се законъ люлѣе. — Да бждемъ честни, ако ни понася и измамници, ако не ни понася да бждемъ честни“. — Низостъ! Голѣма работа! Азъ не бихъ се замислилъ да прибѣгна до нея, ако би била полезна“. „Ако бихме вършили за себе си онова,

що правихме за родната земя, бихме били голѣми негодници".

Тя е работа важна и опасна: най-пагубни грѣшки сж ония, що произтичатъ отъ добродушность. До тогава, до като не повалимъ врага, сами сме въ опасность, че той ще ни повали.

Не бжди милостивъ, за да бждешъ живъ. — Затова е кривъ, защото е живъ. — Съ вълцитѣ вълкъ бжди. Кой става овца, изида го вълка. — Който падне е всѣкога виновенъ!

Тя е толкова по-лека, колкото е по-къса, сир. по-кървожадна, по-безпощадна. Подчини се, наведи вратъ: ще те изтрѣбимъ до кракъ!

Царю и роду служи и за себе си не мисли! Работейки не за себе, а за народа, нѣмашъ право, чрѣзъ проява на лична добродѣтелъ, да облѣгчавашъ участъта на врага и да усилвашъ теглилата на своята войска. Колкото врагу е по-злѣ, толкова намъ е по-добрѣ!

3. Войната е областъ на непрѣкъснати, неминуеми, грозни опасности: човѣкъ излага и жертвува живота си. Тоя подвигъ е най-труденъ, най-високъ, най-свѣтъ.

Главно сѣчиво на война е човѣкъ съ добродѣтели, слабости, страсти. Военното изкуство ни учи, какъ да побѣждаваме човѣци: най-силни началници сж човѣковѣдци.

Човѣкъ не иска да мре. Той се ужасява отъ смъртъта. Той се изхитрява да убива, избѣгвайки да бжде самъ убитъ. Той отива на бой не за борба, а за побѣда. Той се бие до тогава, докато вѣрва, че ще побѣди. Много малцина сж ония, що сж готови да се биятъ за дѣло, изгубено безповратно.

Вѣковетѣ не измѣниха **човѣшкото сърдце** — изходна точка за всички военни работи; за да знаешъ тѣхъ изучи него. Побѣждава врага не оржжието и даже не ржката, що го държи, а сърдцето, що тупа въ юначни гърди. Господството на човѣка възраства: по-свършенитѣ сѣчива искатъ и по-свършени човѣци.

На бойното поле човѣкъ се показва такъвъ, какъвто може да бжде. Бойнитѣ дни сж дни на истината. Въ бой човѣкъ има само единъ истински врагъ — страха. Не числото на убититѣ, а ужасътъ, що овладѣва останалитѣ живи, води къмъ загуба на биткитѣ.

Работата е не толкова да изтрѣбимъ неприятелскитѣ войници, колкото да унищожимъ тѣхното мжество. Изплашениятъ е полуразбитъ.

Страхъ възниква, когато човѣкъ мисли или очаква нѣкакво зло. Колкото неизвестностьта е по-голѣма, толкова страхътъ е по-силенъ.

Причинява страхъ: внезапна, неминуема опасность, що човѣкъ узнава по необяснимъ силенъ шумъ; неочаквана вѣстъ за опасность, що го заплашва; усѣтъ на неизвестна невидима опасность.

Прѣдразполагатъ къмъ страхъ: непрогледниятъ мракъ, чернитѣ предмети, страннитѣ на видъ лица и особно тъмнитѣ мѣста; усамотеностьта; зловѣщата тишина, прѣкомѣрната умора; дългия гладъ; тѣлесната слабость.

Страхътъ сковава умъ и воля, прѣувеличава и даже създава опасность тамъ, дѣто я нѣма. А въображаемата опасность дѣйствува сжщо тѣй, както истинската:

Отъ страхъ и умния изгубва ума си. — На страха очитѣ сж четири. — Прѣкосихъ се отъ страхъ. — Отъ страхъ, та не паднахъ. — Страхъ лозе пази. — Кой види вълка и вика и не; кой го не види, гърлото си дере.

Да усѣщашъ страхъ, не е срамно, защото е естествено: срамно е да не го наддѣлѣшъ. Страхливецъ е, който показва страхъ; юнакъ е, който го надвива! „Скелето! ти треперишъ, но азъ ще те закарамъ на още по-опасно мѣсто!“

Мнозинството трепери, защото не може да се унищожи плътъта. И тоя трепетъ слагай въ основа, на всѣко устройство, дисциплина, тактика — въ всичко що има за цѣлъ да отслаби това чувство, да го залъже, да го отклони отъ себе и да го усилу у неприятеля.

Човѣкъ е крайно промѣнливъ: грижитѣ за челядъта, състоянието на здравето, силния студъ и пекъ, умората, глада, жаждата неодолимо влияятъ върху настроението, съ което влиза въ бой: днесъ юнакъ, утрѣ се колебае. И никой не може да твърди, че е юначенъ, а може да каже само, че е билъ юначенъ. Скромностьта е първа добродѣтелъ на война. Кой се хвали, той не пали, Сама хвала — добра хула.

Съ всички сили залѣгай да овладѣешъ себе си въ първитѣ мигове на боя, Съзнанието, че стотина войнишки очи слѣдятъ първитѣ ни стѣпки, ще ни подържа

силно. Издържимъ ли първата проба, сетнѣ е все по-леко и по-леко.

Честолюбието поддържа протитѣ смъртни въ опасностъ. „Не отъ смъртъ, а отъ позоръ се боятъ“. За срамъ глава гине.

Само човѣкъ, който се почита, може да бжде дѣйствително юначанъ. „Безъ честолюбие, послушание, благодарение нѣма надеженъ войникъ“.

Въ опасностъ човѣкъ добръ изпълня само **крайно прости работи**, които умѣе да върши **по навикъ**, сир. безъ да мисли, безочетно. Всичко сложно е неумѣстно и опасно.

Подъ огъня закритията, даже като сж негодни и лежатъ на страни отъ посоката, неодолимо привличатъ хората.

Залѣгналата задъ прикрытие частъ никога не се повдига безъ външна подбуда на началниците си. Понѣкога трѣбва не само личенъ примѣръ, но и сурова разправа.

Мнозинството е равнодушно. То не действува по своя вътрѣшна потрѣба, а се нуждае отъ външна подбуда. Който не забрави това, той ще воюва най-добръ и, когато е необходимо, ще прибѣгне къмъ върни срѣдства.

Но не забравяйки да въздѣйствуващъ върху лошитѣ страни на човѣка, основи успѣха на дорбитѣ. Побѣждаватъ не ония, що трѣбва да подкарвашъ, а ония що е необходимо да удържашъ. Не всѣкому на сърдцето по единъ левъ лежи: властелинъ е, който умѣе да го събуди.

Войникъ, който, наблюдаванъ, държи се добръ, нѣма да изпълни дълга си, ако бжде изгубенъ изъ видъ. Офицеръ, който чувствува окоето на началника върху себе, върши чудеса.

Групата отъ хора има притегателна сила: човѣкъ не обича да се бие самъ; иска да има зрители на подвига му:

Единъ юнакъ не е юнакъ. — Безъ дружина нѣма юначина. — Прѣдъ очитѣ на свѣта красна е и смъртъта.

Силата на самосъхраната е, безспорно, най-мощна и най-постоянно дѣйствува въ всѣко живо същество: ако не бѣше тя, животъ нѣмаше да има. Но жизненитѣ условия сж тъй сложени отъ вѣкове, че за да запазимъ живота си, сир. за да удовлетворимъ самосъхраната,

необходима е самоотверженостъ. Само оня е достоенъ да живѣе, който всѣкога е готовъ да умре.

За да запази себе си, народътъ отдѣля своитѣ честни и здрави синове въ особно воинско братство, отъ което иска **самоотверженостъ до смъртъ**, сир. безгранична.

Самоотверженостъта на единиците е необходима за запазване на народитѣ. Отечество се създава само чрезъ себеотричане. Спасението на личността е въ спасението на обществото. Ако умрѣ цѣлия свѣтъ, ти за какво си?

Военното дѣло се издига изцѣло на самоотверженостъ, себезабрава. Който не може да отмѣсти своята личностъ въ име на дѣлото, той никога нѣма да бжде честенъ войникъ, достоенъ и полезенъ офицеръ.

Единствена и всемошна добродѣтель е самоотверженостъта, сир. способността спокойно да умираме; търпѣливо да страдаме; никога и отъ нищо да не се отчайваме; истината открито да изповѣдаваме; грѣшитѣ си първи да признаваме; смѣло сами да се рѣшаваме; отговорностъ за подчиненитѣ и за себе радостно да поемаме; личността си въ службата да не мѣсиме; безъ гордостъ да началствуваме; безъ раболѣпство да се подчиняваме; всѣкога усърдно да работиме; всички закони честно и безукорно да изпълняваме; каквито сме такива да се показваме; за всичко способни да не се смѣтаме; ако е полезно за дѣлото, и младшия да слушаме.

Самоотверженостъ всѣкога и въ всичко! Нищо за себе, всичко въ име на дълга. Личното азъ е най-умразно. Азъ е ничтожно; ние — всемошно.

„Искамъ безмѣлвно да вървите напредъ, а не да ламтите за лични облаги“. — Човѣшкото самопоклонство е едничка причина за обща гибелъ. — **Най зълъ врагъ на офицерското достоинство е себелюбието.**

Безповратно обрекълъ се на смъртъ, самоотвержениятъ е спокоенъ, упоренъ, страшенъ: прѣчки нѣма, за който е готовъ да плати съ кожата си.

Побѣждава само оня, който не се бои да погине: да свикнемъ съ мисълъта **да мремъ съ честъ** е основа на велики подвизи. Безъ тая рѣшимостъ и най-блѣскавитѣ способности на разума сж безполезни.

Да умрѣшъ добръ е първото и най-полезното между човѣшките искусства. Велико е това дѣло и дълго трѣбва да се учишъ на него: равнодушно да оставишъ тоя свѣтъ, когато настѣпи неминуемия часъ на смъртѣта.

Учи се на това, що е еднакво годно противъ всѣко орѣжие, противъ всѣки врагъ, да презирашъ смъртѣта. Повече отъ всичко е необходимо да се подготвяшъ за смъртѣта, защото подготовката за всичко друго може да излѣзе лишна. А неизбежно ще настѣпи день, въ който ще трѣбва да употребишъ на дѣло подготовката си за смъртѣта.

[За смъртъ цѣръ нѣма. — двѣ смърти нѣма, безъ една не бива. — Мотика и лопата, най-последна заплата.

Възможно по често спомняй си, че си назначенъ да убивашъ и да гинешъ и че никой даже за мигъ не знае, кждѣ го дебне смъртѣта; значи нѣма защо да се замисляшъ надъ това. Прѣстанешъ ли да се страхувашъ отъ смъртѣта, леко ще понесешъ и всичко останало.

И така, изтрѣгни отъ себе си желанието да живѣешъ. Животътъ не се мѣри по дължина, а по съдържание. Благо е не самия животъ, а честния животъ. Често даже всичкото благо е въ това — да не живѣешъ адълго.

По добръ честна смъртъ, отколкото безчестенъ животъ. По добръ гробъ, атколкото робъ.

Самоотвержеността е разнo действуваща на цѣлия строй на живота и занятията. За да я развиешъ и укрѣпишъ:

Обичай дѣлото, обичай войника, не злобствуйвай, бжди добъръ пастиръ, а не наемникъ и ще бжде добръ. Който много обича, той ще съумѣе и много да направи. Обичашъ ли, искашъ; искашъ ли можешъ!

Обичѣта е всеилна. Обичѣта е заразителна. Искашъ ли войниците да те обичатъ, самъ обикни ги искрено, чистосърдечно, самоотвержено. Искашъ ли да завладѣешъ чуждите сѣрдца, дай своето! Сѣрдце подиръ сѣрдце върви.

Всѣки началникъ, който не умѣе да внуши почитъ къмъ себе и да придобие любовта на подчиненитѣ, не може да очаква успѣхъ. Любовта е основа на послушността.

Безуморната грижа за воина, любовта къмъ него, доказана съ дѣла, е най-добрия залогъ за побѣда. Войникъ, който знае, че го плазимъ, самъ не се пази: той

знае, че е скѣпъ и неговата самоотверженостъ въ боя става безгранична.

Залѣгай за храната! Създавай чудовища чрѣзъ корема! Здравата тѣлесна сила е само по себе изворъ на безстрашие и смѣлость: въ здраво тѣло — здравъ духъ. Войниците да бждатъ сити при всички условия; да не мине день безъ да получатъ топла храна. Юначни и разпоредителни началници нахранватъ ги даже слѣдъ най-жестокъ бой.

Яжъ и спи наврѣме. На война спи и яжъ всѣки пжтъ, когато ти се прѣдстави случай за това.

Отъ умѣнието наврѣме да нахранишъ частѣта често зависи изхода на боя. Ако войника е ситъ, всичката работа е добра.

Отъ гладъ по лоша болѣстъ нѣма: Страшно безъ брашно, — Гладенъ не отбира, а както намира. — Гладенъ човѣкъ лошо гледа. — Гладенъ и патрика хлѣбъ си открадва. — Гладъ глава затрива. — Гладъ отъ баяне не взима. — Гладъ съ думи не се пълни.

Моитѣ момчета нѣматъ хлѣбета; нѣма хлѣбета, нѣма момчета; нѣма момчета, нѣма побѣда!

Колкото и да се грижишъ за раненитѣ, все ще бжде малко. Дай имъ бърза помощъ, насърдчи ги, па скоро назадъ прѣпрати ги.

Залѣгай за болнитѣ; често ги поѣщавай и ги насърдчавай. Нищо тѣй не възстановява силитѣ на болния, както участието на любими началници.

Всичко върши наврѣме, основателно и безъ да бързашъ. Не прибързвай никждѣ и не закѣснявай никога. Точно до минута прѣсмѣтай врѣмето. Искай отъ войника усилия, даже и тежки, но само въ име на дѣлото, а не за лични прищѣвки.

Навикни да спазвашъ силитѣ на войника при всички обстоятелства, за да ги използвашъ за най-голѣмъ напѣнъ. Безполезниятъ разходъ на сили подравя вѣрата въ началника. Всѣка лишна стѣпка е прѣстѣпление спрѣмо успѣха!

Сближи се съ войника. Бжди му вѣренъ другаръ. Дѣли съ него радость, скѣрбъ и тегла. Безъ друго бесѣдвай често съ него. Не пропускай случайнитѣ срѣщи безъ да го попитаешъ за нѣщо или безъ да му кажешъ 2 — 3 слова. Чрѣзъ това присѣдинявашъ го къмъ великото войнско братство; развивашъ го най-действи-

телно; навикваш го да говори спокойно и да се държи вѣжливо; изучваш го основателно и обсебваш оная нѣса, мѣжествена, ясна и проста рѣчь, която е тъй необходима въ бой и на маневри.

Кой дѣ се улучи. — Съ уменъ да сѣдишъ, уменъ да станешъ.

Колкото по-близо се държишъ, толкова по дълбока привързаностъ ще придобиешъ; толкова по голѣма и по неотразима властъ ще имашъ надъ сърдцата въ минути на опасностъ.

Въ всички бойни войски, въ всички врѣмена любовта, довѣрието, взаимната прѣданостъ на началници къмъ войници и на войници къмъ началници творѣха безсмъртни дѣла. Имай мѣжеството, бидейки началникъ на служба, да бѣдешъ другаръ вѣнъ отъ служба.

Да се сближишъ съ войника, не значи да го галишъ. Той цѣни и почита силата толкова, колкото прѣзира безхарактерността и каприза.

Популярничането е недостойно; излишната суровостъ отдалечава; излишната достѣпностъ се обръща въ амикошонство, отъ което и до прѣстѣпление не е далеко.

Началникъ, който не държи войниците си въ рѣцѣ и не ги движи като единъ човѣкъ, не е достоенъ за положението си.

Давай личенъ примѣръ съ толкова по-голѣма твърдостъ, колкото положението е по-тежко. Работятъ у оногова, който самъ не я избѣгва. „Вие знаете добръ: кога генералътъ води, кой не иска да умре“?

Никога, колкото тежко и да бѣде, не забравяй, ако искашъ да успѣешъ, съ пълно самообладание води частта си въ бой, а не я изпращай.

Изисквай отъ себе всичко, що дълга ти заповѣдва да изисквашъ отъ подчиненитѣ: въ походъ върви на своето мѣсто; не яжъ, когато юнацитѣ гладуватъ; не пий, когато жѣдуватъ; не се грѣй, когато мръзнатъ.

Доиде ли редъ за почивка, изпърво настани ги добръ; достави имъ достатъчно и добра храна; набави имъ за пиене прѣсна и незаразена вода; намѣри имъ суха и сгодна постилка, па тогава помисли за себе.

Самъ устройвай се просто; живѣй скромно задоволявай се отъ малко. По всичко живѣй живота на войници. Много ще се повдигне родната войска, ако всич-

ки се хранимъ отъ казана. Инакъ „ситиятъ гладному вѣра не хваща“.

Работи по-вече отъ подчиненитѣ. Не брой часоветѣ. Идвай на учение по рано; отивай си по-късно: по-вече ще видишъ, по-много ще научишъ. Не спи, когато подчиненитѣ спятъ: въпросътъ засѣга твоята честь!

Само служейки тъй, ще добиешъ пълно, искрено, безотчетно довѣрие, което ще ги кара да думатъ: той е тукъ — това стига. И тогава за нашия войникъ нѣма де има нищо невъзможно.

Войска, въ която войника вѣрва въ началника, има такава прѣдимство, което съ нищо не може да се навакса. Всѣка частъ отъ тая войска е сѣмейство, способно да върши чудеса.

Дисциплината е плодъ на довѣрието на воина къмъ другари и началници.

Подигай духа непрестанно. Работи така, че да гледа весело, смѣло, даже дръзко: „дѣлото си знае отъ никого не се боя“!

Слѣди непрѣстанно, щото никой, никога, прѣдъ никого да не трепва. Уплаши ли се нѣкой, не го осмивай, а съ знакъ, погледъ, сърдечна рѣчь, личенъ примѣръ ободри го; стопли сърдцето му; възпламени вѣра въ силитѣ му. Вѣра въ себе — основа на юначеството.

Възможно по дълбоко внушавай воину, че той е юнакъ, какъвто нѣма другъ на свѣта. Юначеството е най-необходимо качество на воина, То рѣшава боя. Въ всичко предимство има по-юначния. Най-юначния въ боя е обикновено и най-умния.

Въ цѣлата си дѣйностъ усрѣдно отстранявай всичко, що макаръ и най-малко може да подрови увѣреността въ себе, спокойството, рѣшителността.

Съ явна благосклонностъ, а не съ обидни укори, посочвайки грѣшкитѣ и съ показъ назидавай, що и какъ да направи. Единственитѣ грѣшки, що заслужаватъ укоръ, сж бездѣйността и страха прѣдъ отговорността.

Самъ не бой се отъ грѣшки. Който се бои, никога нѣма да се научи. Въ нашето дѣло не може да не се грѣши. Нѣма по-лоша грѣшка отъ нерѣшителността. Напрѣдъ дръзко и упорито — и всѣкога ще добиешъ своето!

Да приучиш да не се бои отъ грѣшки е толкова важно, щото понѣкога самъ грѣши, за да те поправи; ако не забѣлжи грѣшката, самъ искрено я посочи.

Прѣди да трѣгнешъ на война, прости се съ челядта си у дома. Плачътъ и сълзитъ на изпращачитѣ подравятъ духа на войницитѣ. Тѣ неминуемо почватъ да мислятъ, че работата е страшна, щомъ челядитѣ на самитѣ началници тъй горко плачатъ и тжуватъ.

Прѣди боя направи нравственъ прѣгледъ на частта си, минавайки прѣдъ строя. Кажй нѣщо на офицеръ, подофицеръ, войникъ; развесели ги; насърди ги; подири случай да ги извикашъ по име за да имъ докажешъ, че никога не ги забравяшъ.

Въ боя нѣма недостатъкъ по-врѣденъ отъ суетливостта. Който навикне да се суети, той и слисва се много леко.

Работи спокойно, отчетливо, разумно и толкова по-спокойно, колкото опасността е по-близу. Бързата работа два пѣти работа. Бързай полека.

Да не се слисвашъ, да не падашъ духомъ въ тежки условия е много важно качество. Ако началника е спокоенъ въ трудни мигове, то и частта е спокойна и за всичко способна. Тогава войникътъ не гледа вече ни неприятелъ, ни опасностъ, а гледа началника и си дума: може би да бжде опасно, но той ще ни води добръ. Не помръдва, стои спокойно: работата ни е наредъ! Усмива се, — ще ги научимъ ние тѣхъ!

Повдига духа: напада, побѣдата, наградата, похвалата, дишащата началникова увѣреностъ въ успѣха, приятната вѣсть, изгледа на плѣнници, прѣкарани предъ строя; надежната свръзка съ добръ гледанитѣ войнички челяди; спомена за минали славни подвизи.

Първитѣ впечатлѣния сж извънредно важни, особно за войски млади и неопитни: не жали нищо за да побѣдишъ при първата срѣща.

Понижава духа: отбраната; отстъплението, даже заповѣдано; лоша вѣсть; съмнѣние въ измѣна; постоянни загуби отъ огъня; изгледа на мъртви, ранени и въ кърви облени; позорното бѣгство на закриленитѣ отъ строя; безнаказаността на опозоренитѣ; умората и теглата; бездѣйността и мрътвината.

Духътъ никога не остава на единъ равникъ: прѣ-

Нападай неприятеля всѣкждѣ, дѣто и да го срѣщнешъ.

Нападътъ силно повдига духа, разбърква кроежитѣ на врага; отнема неговата свобода, а намъ позволява да съсрѣдоточимъ прѣвъзходни сили на избрано мѣсто, па да ударимъ бързо, неочаквано смъртоносно.

Никога не питай, колко сж, но дѣ сж. Ако почнешъ да ги броишъ, всѣкога ще ги искарашъ по-вече и нѣма да нападнешъ. Съзнанието на силата е всичко.

Нападай толкова по дръзко, колкото числено си по-слабъ, работата е по заплетена, появата на врага по-неочаквана. Черпи сила отъ твърдата рѣшимостъ да побѣдишъ или да погинешъ. Който мисли сетнината, юнакъ не става!

Никждѣ човѣкъ не взема тъй често въображаемото за истинско, както на война и особно въ боя. И затова: въ основата на всички бойни рѣшимости слагай беззаветна дързостъ: 98 на 100 тя обѣщава несъмнѣнъ успѣхъ. „Трѣбва да е по-силенъ отъ мене, щомъ е тъй смѣлъ“ ще помисли врага за тебе и ще бжде разбитъ.

Ако въ деня на боя не знаешъ, що да правишъ: нападай първи! Нападай всѣкога! Нападай неочаквано: изненадата ужасява даже най-юначнитѣ. Изненаданиятъ трѣбва да има мигъ за да се огледа и пригответи за отпоръ; въ тоя мигъ той загива, ако не се спаси съ бѣгство.

Тайна, бързина, изненада! Неприятелътъ мисли, че си далечъ, а ти удвой юначната си крачка, па налети бързо, неочаквано, като грѣмъ изъ ясно небе! Ще му се завие свѣтъ. И тогазъ не му давай да се опомни, па нападай съ какво далъ Богъ! Съчи, мушкай, гони, отръзвай, не изпускай.

Пази тайна до мига за изпълнение. Да криешъ цѣлтъ въ боя, значи да карашъ овце на клане.

Три човѣка въ тила на неприятеля сж по-цѣнни отъ 50 прѣдъ него. Силата на отпора слабѣе, когато нападнешъ врага отъ двѣ страни.

Гледайки да нападнешъ неочаквано, самъ усрѣдно пази се отъ изненада. Може да бждешъ разбитъ, но никога не бива да бждешъ изненаданъ!

Постоянно дѣйствувай сръчно и упорно. Дѣйността разгорещява кръвтъ, увеличава силата, отвлѣча вниманието, подържа бодростта, убива страха.

Всѣкога побѣждава по-дѣйния. Само дѣйния събира плодове отъ случайноститѣ. Дѣйность, дѣйность, бързина! Увеличавай силата си чрезъ бързината — душа на сегашната война.

На война не е тъй важно, що правишъ, както какъ го правишъ: побѣдата зависи по-вече отъ дързостѣта и упорството, отколкото отъ изкуснитѣ кроежи.

Нерѣшителността и бездѣйността влекатъ тежка отговорност, отколко грѣшкитѣ въ избора на сръдствата, щомъ незабавно ги туришъ въ дѣйствиe.

За да излѣзатъ отъ бездѣйность, много тежка подъ куршумитѣ, подрѣжкитѣ неволно се увличатъ порано въ боя: не допускай да се подаватъ на безотчетни влечения, а искай да вършатъ онова, що е необходимо за дѣлото и що се изразява въ заповѣдѣта на началника.

На война нѣма праздници. Войникътъ трѣбва да е заетъ всѣкога. Въ свободното врѣме обучавай частѣта си основателно; бесѣдвай съ нея често; устройвай игри, забави, разходки.

Приучвай себе и подчиненитѣ къмъ безуморна дѣйность. Трудътъ е по здравъ отъ покой. Безъ трудъ почивка не е сладка. Залудо работи, залудо не сѣди. Праздността е майка на всички злини. Всичко неподвижно се сплува.

Войната е дѣйность: не дращи, а работи; за лице нищо не пиши; що трѣбва и може — устно кажи; за щѣло-нещѣло не питай; по книги не провѣрвай, а въ полето излизай и тамъ гледай, учи, показвай.

Пиши кжсо, ясно, опрѣдѣлено. Пести врѣмето, думитѣ, буквитѣ. Полската книжка постоянно употребявай. Отъ канцеларски форми не се стѣснявай. Изобщо, живото дѣло въ мастило не удавай, а по-вече довѣрвай.

Проявявай починъ, що сковава свободната дѣйность на врага.

Починъ — способностъ да дѣйствуваашъ самостоятелно, когато нѣмашъ заповѣди, съгласно съ цѣльта и обстановката.

Военната служба въ едно и сжщо врѣме изисква: „не смѣй да разсждавашъ“ и „не смѣй да не разсждавашъ“. То значи: не смѣй да разсждавашъ върху сжществото на заповѣдѣта, но напѣни всички сили на умъ, воля и тѣло за да я изпълнишъ свѣсно, по духа по духа сърдцето на началника.

Едностранната дисциплина, основана или само на разсждение или само на черассждение, е вѣрнъ залогъ да бждешъ битъ: умувача ще прѣвърне почина въ своевоство и ще подрови единството, безъ което успѣхъ е немислимъ. А услужливиятъ глупакъ е поопасенъ отъ врагъ.

Началникътъ изяснява обстановката и посочва цѣльта, а подчинениятъ самъ избира сръдства за да я достигне и да използва всички сгодни случаи, залѣгайки да напрѣдва непрѣстанно, но безъ да се надѣва на други сили, освѣнъ своитѣ.

Когато заповѣдѣта отговаря на обстановката, подчинениятъ: или прѣдизвиква нова заповѣдъ, ако има врѣме, сир. безъ да пропусне сгодния мигъ или да влоши положението си; или пъкъ дѣйствува по свой начинъ за да достигне общата цѣль; за рѣшението си незабавно донася.

Неполучаването заповѣдъ никога не може да оправдае бездѣйността.

Дѣйствувайки отдѣлно: ако чуешъ стрѣлба, разузнай, па щомъ трѣбва, върви на помощ — тъй бързо и съ толкова войска, колкото обстановката позволява — къмъ мѣстото, дѣто се решава сждбата; началнику си донеси; на съседитѣ — съобщи; а биещитѣ си другари оврѣме прѣдизвѣсти: „ида; въ коя посока да нападна, та по-добрѣ да ви подкрѣпя?“

Ако неочаквано срѣщнешъ врагъ, нападай, за да изпълнишъ възможно по-скоро възложената задача или поне да изяснишъ по-добрѣ обстановката, да хванешъ плѣнни. да изпратишъ цѣнни свѣдѣния.

Тъй разбранъ, починътъ е смѣлость, движение, дѣйность, — мощенъ двигателъ за побѣда, който съ нищо не може да се замѣсти.

Одобрявай борцитѣ чрезъ подрѣжки, всѣкога готови да се жертвуватъ за да ги подкрѣпятъ и запазятъ крилата имъ.

Побѣдата се гради на взаимна подрѣжка. Самъ умри, а другаря спаси е основенъ законъ и [необходимо] върховно условие за достигане общата цѣль.

Производни отъ основния законъ; ни единъ родъ войска да не залѣга да бере лаври самостоятелно; да не стѣснява съседитѣ, а всѣки — да развива достигнатитѣ

успѣхи отъ други войски и части, дѣйствувайки прѣдимно откъмъ крилото или тила на врага. Побѣдата е плодъ на редъ частни успѣхи.

Всичко се държи на другарството: съ него и невъзможното става възможно; безъ него и лекото е невъзможно.

Съ добъръ другаръ и въ зло врѣме е весело — Сговорна дружина планина повдига. — Вѣрна дружина — яка твърдина.

За да бждешъ способенъ за поддръжка, не бой се отъ смъртъ, вѣрвай другаря, обичай го.

За да не се боишъ отъ смъртъ — усърдно подготвай се за нея. За да вѣрвашъ другаря — опознай го най пълно. Отъ познанство възниква довѣрие; отъ довѣрието — любовъ, която ни разполага да не се жалимъ за него.

Цѣни другаря; не го издавай; отъ бѣда го избавяй; отъ зло пази го. Взаимно се надзиравайте, за да се прѣдпазвате. Лоши люди нѣма; лоши сж ония, що ги търпятъ.

Когато духа не е съвсѣмъ поколебанъ, само близостта на поддръжкитѣ стига за дѣтласне борцитѣ напредъ.

Настѣпвайки, всѣки началникъ будно слѣди за прѣходнитѣ части: щомъ нѣкоя почне да се колебае между страха и срама, то, прѣди да наддѣлѣе страха, бързо подкрѣпи я съ прѣсна частъ и буйно увлечи я напредъ. Въ боя, дѣто съ кръвъ се добива успѣха и славата, никой не бива да жапа.

Заднитѣ винаги се съобразяватъ съ прѣднитѣ: главата не чака опашката.

Да не подкрѣпишъ другаря въ бой е прѣстѣпление, по-позорно отъ което нѣма друго.

Боятъ рѣшаващъ дѣйстващитѣ, а не присѣтствувачитѣ поддръжки. Давай изведнажъ дѣйна, нападателна задача на възможно повече части.

За поддръжки назначавай най-надежни войски, на чалствуващи отъ рѣшителни и способни началници. Поддръжкитѣ сж по-надежни, когато сж отъ една и сѣща единица съ борцитѣ: не разжсвай и не разстройвай частта; не я обръщай въ тѣлпа; не я обричай на безплодна борба; не улеснявай врага. Бий го съ цѣли, одухотворени и здраво свързани части.

Поддържай строга, но законна дисциплина, — душа на войската. Безъ дисциплина нѣма войска. Цѣль на дисциплината — да накара хората да се биятъ безъ огледъ на тѣхното желание. За да достигнешъ тая цѣль:

Будно слѣди борцитѣ: безъ туй редоветѣ чезнатъ, частитѣ бързо намаляватъ.

Убѣди войника, че много по-опасно е за него да отстѣпи, отколкото смѣло да напредва и яростно врага да поражава.

Взводнитѣ командири водятъ взводоветѣ, увличатъ юнацитѣ. Надеждни мъже винаги вървятъ задъ взвода: най-строго слѣдѣтъ никой да не остава назадъ и съ всички срѣдства принуждаватъ недобросъвѣстнитѣ честно да изпълняватъ дълга си.

Изкомандува ли се напредъ, никой, подъ никакъвъ прѣдлогъ не може да закъснѣе или назадъ да остане.

„Стѣпка назадъ — смъртъ, а 2, 3, 10 напредъ позволявамъ“. — Щото е до цѣль свѣтъ, то е свадба. — Щомъ се мре наредъ, я чемъ най-напредъ.

Само малкитѣ началници и другаритѣ, що се познаватъ, могатъ да слѣдятъ за всѣки човѣкъ, що прави и какъ го прави. Всѣки да слѣди всѣкиго е право и дългъ за общо спасение. Числото на хората що доброволно падатъ подъ огъня е толкова по-големо, колкото дисциплината о по-слаба и надзора на началници и другари по-труденъ.

За да улеснишъ тоя надзоръ, възстанови значението и отговорността на взводнитѣ и отдѣленнитѣ, съотвѣтно възпитай чиноветѣ, възможно по-дълго не размѣсвай частитѣ.

Само твърдата властъ и обаянието на малкитѣ началници създава дисциплина; Само оная рота е въ редъ която има надежни отдѣленни началници.

За да подготвишъ малки началници: не върши нищо въ частитѣ имъ безъ тѣхно посрѣдство; строго се придържай о поговорката: началнику първа чаша и първа тояга; възможно по-често провѣрвай, колко човѣка има въ строя; искай да извика хората си поименно; да посочи най-надежнитѣ, занаятчиитѣ, грамотнитѣ.

Никога не напушай самоволно мѣстото си бойно.

Дръжъ се въ групата: една бѣда не е бѣда; двѣ бѣди сж полъ бѣда; разпрѣсването е бѣда. Която овца се дѣли отъ стадото, вълкътъ я изяде.

Додѣто се биешъ помагай на здравитѣ; само както разбиешъ врага, спомни си за раненитѣ: който се грижи за тѣхъ въ боя и напуща редоветѣ, той е страхливецъ. За събиране ранени всѣкога има особни команди.

Ако си раненъ, търпи, другари не отвличай, но питай и щомъ ти се разрѣши, иди и се прѣвѣржи.

Ако случайно изгубишъ ротатата си, веднага присѣдини се къмъ най-близката частъ, що се бие и слушай началника ѝ. Слѣдъ боя вземи бѣлѣжка отъ него и яви съ въ ротата си.

Изпълнишъ ли възложената задача, ако си отдѣленъ, бързо присѣди се къмъ частъта си. Ако врѣменно не можешъ да изпълнишъ това, то съ частъта си прѣдложи подкрѣпата си на най-близкия по-високъ началникъ.

Частъта си всѣкога дръжъ въ ржцѣ и колкото хората сж по-възбудени, толкова по-строго подѣржай реда.

Всѣкога върви и се прѣстроявай въ строгъ редъ. Пази редъ въ малкитѣ части, тогава ще има и въ голѣмитѣ.

Използувай всѣки случай да събирашъ, уреждашъ, провѣрвашъ и одобрявашъ хората си. Съсрѣдоточеностъ дава редъ, а редътъ — сила.

Въ мига и точката на удара честитѣ се струпватъ и изпоразмѣсватъ: малкитѣ началници придобиватъ грамадно значение: отдѣления и даже взводове могатъ да останатъ вкупъ, ако водача е добъръ.

Ако частитѣ сж изпоразмѣсени, офицеритѣ и подофицеритѣ бързо разпрѣдѣлятъ началството на групитѣ за да ръководятъ боя до послѣдния мигъ, да съгласуватъ всички усилия, да затвърдятъ добития успѣхъ. Влиянието върху духа на войникитѣ и частитѣ стои на първо мѣсто!

Намалявай загубитѣ отъ огъня съ изборъ на съответни строеве, съ разумно използване мѣстността и лопатата, съ голѣма подвижностъ, убийствена надмощна стрѣлба.

Никакви части въ гъсти строеве не могатъ да се движатъ открито по обстрѣлвана мѣстностъ, безъ да

се изложатъ на много голѣми загуби, които ще отслабятъ духа имъ и ще спратъ настѣплението имъ.

Частитѣ разполагай широко, разчленявай ги на малки групи, за да станатъ по-подвижни, по-гѣвки, по-трудно уловими и по пълно да използватъ мѣстността.

Подъ огъня настѣпвай прѣснато или на групи. Ако попаднешъ подъ ураганъ, прѣбѣгни до близко закритие или залѣгни. Движението намалява 7 пжти поражението. Поражението на лѣгнала частъ е 5 пжти по-малко, отколкото на права.

Къмъ окопни работи прибѣгвай прѣдпазливо: движението не забавяй; настѣпателния устремъ не намалявай; жертвитѣ не увеличавай; врагу време не давай.

Но хиляди пжти по-добъръ е да се окопаешъ и затвърдишъ, отколо да отстѣпишъ, честъта си да опозоришъ, духа да нахърнишъ, врага да насърдишъ, жертвитѣ да увеличишъ, раненитѣ да изоставишъ.

Вкорени въ сърцето си истината: дѣто не отстѣпватъ, тамъ и загуби нѣматъ, или пъкъ тѣ сж досущъ несъразмѣрни съ достигнатитѣ успѣхи. Нищо тѣй силно не подравя духа и твърдостъта на войската, както отстѣплението на частъ, що се бие рамо до рамо съ нея. Отгукъ: стига да разбиешъ врага на едно мѣсто за да го накарашъ да отстѣпи по цѣлата линия.

Окопавай се само по заповѣдъ на ротния командиръ, когато нѣма мѣстни закрития и стрѣлицитѣ сж принудени да спратъ.

Ни веригата, ни подрѣжкитѣ никога не трѣбва да се подчиняватъ на окопитѣ.

Прѣбѣгвай бързо и възможно по-дълго. Спирай се рѣдко и за малко. Ставай бързо едновременно. Дигай се за атака възможно по-отблизу.

Скъпи кръвта на своитѣ войници. Войникътъ не трѣбва да се пази: ти си длъженъ да го пазишъ. Голѣмитѣ загуби въ боя сж слава на войника, безславие за тебе, ако сж прѣдизвикани не отъ трудноститѣ на самата работа, а отъ твоята неразпоредителностъ.

Смъртта на всѣки войникъ, произлѣзла отъ наше незнание или равнодушие къмъ дѣлото, лѣга върху съвѣстъта ни тѣй, както ако сами го убиемъ.

Но помни сжщо, че върховния законъ на война е не да намаляваме загубитѣ, а да достигаме цѣлитѣ

безъ огледъ на усилията и жертвитѣ. Който сочи загубитѣ, не разбира дѣлото, защото вижда своитѣ, а вражескитѣ не :

Напрѣдъ върху противника, па да струва това колкото ще! Суха пола риба не яде. Колкото скъпа и да е, побѣдата всѣкога е по-ефтина отъ поражението.

4. Войната е област на тѣлесни страдания и усилия : искатъ сили духовни и тѣлесни, вродени или добити отъ навикъ.

На война не ще дойдешъ и не ще доспишъ и ще се изтрепашъ : това е война. Но ако тебѣ е мжно, *врагу не е по-леко*. Помни туй постоянно, па никога не се обезсърдавай, а всѣкога бжди дързостенъ и упоритъ. Прѣтърпенъ — спасенъ.

Нищо не е тежко, ако на всичко погледнешъ леко. Когато се приготвишъ и рѣшишъ да търпишъ, ще покажешъ по-вече твърдостъ, отколко я имашъ въ сжшностъ.

Личниятъ примѣръ на началника е мощно срѣдство, което подбужда охотно да издържатъ лишенията. Той внушава довѣрие и увлича войскитѣ къмъ самоотвержени подвизи.

На война трѣбва да има такова равенство въ лишенията и страданията, каквото има прѣдъ смъртта.

Всѣки човѣкъ има запасъ отъ сили, които самъ не съзира : поставете го въ необходимостъ да ги прояви и той ще извърши невѣроятното. Глазамъ страшно, рукамъ не страшно. На зора що се опира?

Колкото повече искашъ отъ частъта, толкова по-вѣроятно е, че ще бжде изпълнено. Но само она може да изисква извънредни усилия, що е способенъ, кога потрѣбва, самъ да ги даде. По-рѣдко се срѣща рѣшимостъта да се иска извънредното, отколкото готовността да се извърши.

Неизпълнимостъта на частъта и нежелание на началника сж едно и сжщо въ смисълъ, че поради недостигъ на лична мощъ, той не ѝ прѣдвява голѣми искания. Кога не ще нѣкой, той казва не може. Нещенето и неможенето сж братъ и сестра.

За да издържа частъта, умора и тегла, кали я въ миръ. Храни, обличай и въобще възпитавай войника по човѣшки, но дай на цѣлата служба отпечатъкъ на справедлива суровостъ, що закалява душата и тѣлото на офицера, подофицера, войника, прави ги надеждни. а

цѣлата войска способна за велики дѣла. Човѣкъ по-лесно прѣнася усилие, въ което е навикналъ да не вижда нищо извънредно. Но и човѣшката сила има мѣрка: ако искашъ да я запазишъ за велики подвизи, пази се да я притгпявашъ за дреболии.

Колкото по-често пехотата пжтува съ плененъ товаръ, толкова по-добрѣ. Тя върви добрѣ, ако безъ особни загуби отъ останали назадъ, може да изминава по 30-км. нѣколко дена поредъ. Пази най-голѣма постепенностъ, когато увеличавашъ товара и голѣмината на прѣхода. Мирната работа натрупва, сир. спазва силата; военната употрѣбвява, сир. я изтрѣбвява.

Войната е област на неизвѣстности, случайности, ненадѣйности. На война почти всичко непрѣдвидено. Тамъ витаешъ въ мракъ. Обстановката никога не се изяснява напълно: бързо и безповратно рѣшавай се въ мъглата на по-голѣма или по-малка неопрѣдленостъ, па нападай, па дерзай, па упорствувай. Движението напрѣдъ разсѣйва мъглата, бързо открива истината.

Успѣхътъ на война не е игра на случая, а побѣда на по-силния надъ по-слабия. Искане се:

Досетливостъ, развита до тамъ, што човѣкъ не се слисва отъ никаква изненада и мигновено открива срѣдства за спасение въ най-труднитѣ положения.

Прѣдпазливостъ, що стои по-горе отъ страха за отговорностъ. За малодушни, колебливи и боещи се отъ отговорностъ нѣма мѣсто у войската.

Въ военното дѣло безумнитѣ рѣшения понѣкога сж най-разумни; най-нелѣпа, но твърда рѣшимостъ струва неизмѣримо по-вече, отколкото колебанията и нерѣшителността. Най-лошо рѣшение, което може да вземешъ, е да не се рѣшишъ на нищо. Додѣ се мъдри намждруватъ, по-лудитѣ градъ прѣвзематъ.

Дързостъта е главно божество на войната. Дързостъ, още дързостъ, всѣкога дързостъ! Който е дързостенъ и смѣло отива право срѣщу врага, той е спечелилъ вече половинъ побѣда.

Нѣма по-страшенъ призракъ отъ дързостъта, по-дѣйствително срѣдство за да противодѣйствуващъ на призрака отъ упоритостъта. Щастieto благоволи къмъ смѣлия: не чакай сгоденъ мигъ, а създай го! Прѣдпочитай да бждешъ осжденъ за излишна смѣлостъ, отколко за излишна прѣдпазливостъ. По-голѣмата смѣ-

лост побъждава по-малката. Блазѣ на войски, които често проявяват смѣлост, па макаръ и неумѣстна.

Характеръ, що не измѣнява взетото рѣшение до като обстановката безусловно и неотложно не поиска това, а мъжествено изпълни го до край. По-добре да настоявашъ върху посрѣдственъ планъ, отколко да го измѣнявашъ. Даже погрѣшни разпоредби, изпълнени твърдо и сръчно, нерѣдко прѣвръщатъ въ побѣда полу-изгубенъ вече бой.

Упорството често замѣнява гения. То ни дава сила никога да не се признаемъ побѣдени и всѣкога да сме готови по-скоро да умремъ на мѣстата си, отколко да отстъпимъ крачка назадъ.

Нападай и се защищавай съ всички сили. Стига малко, нагледъ, ничтожно упорство за да наклонишъ успѣха на своя страна. А изпускайки ничтожни, нагледъ, прѣдимства, можешъ да изгубишъ голѣми успѣхи.

Побъждава, който е по-упоритъ и смѣлъ, а не който е по-силенъ. Изведнажъ не се побъждава: и врагътъ бива твърдъ. Понѣкога не сполучавашъ и 2 — 3 пжти; тогава нападай четвърти пжтъ и по-вече, додѣ не получишъ своето.

Само това да знаешъ: опитай се пакъ! — Шестъ пжти ли паднешъ, шестъ пжти стани.

Въ бой нѣма смѣна. Попаднешъ ли въ бой, ще останешъ въ него до край: подкрѣпа ще има смѣна — никога. Всѣка частъ да знае, че додѣ неприятеля не е разбитъ, тя е длъжна всичко да даде и отъ нея всичко искай.

Само она бой може да бжде изгубенъ, за който офицеритѣ мислятъ, че е изгубенъ и прѣкратяватъ усилията за да побѣдятъ. Губи оная страна, която първа се отчае въ успѣха.

Който заплати цѣната на побѣдата, той никога не трѣбва да се бои отъ разбой.

Дишай съ непоколебима увѣреностъ въ успѣха; тя насърчава малодушнитѣ, възхищава юначнитѣ.

Често подчиненитѣ залѣгатъ да отгатнатъ мисълъта по лицето ти. Дѣйствавайки хладнокрѣвно, не давай да четатъ по лицето ти, освѣнъ когато самъ искашъ това.

По-свѣтло гледай: Лицето е огледало на сърдцето. Мисли жизнерадостно. Не слушай кождолюбцитѣ, чиито думи сж отровни и пагубни, макаръ и краснорѣчиви.

Гледай самоотверженитѣ, чиито доводи не сж думи, а постѣпки и подвизи.

За добра честь нѣма крила и тилъ, а всжду е лице, отдѣто е неприятеля.

Колко неочаквано и да изпъкне врагъ, не забравяй едно: че можешъ да го биешъ или съ ножъ, или съ огънь. Изборътъ е лекъ: ако врага е близу, всѣкога ножъ; ако е по-далеко, изпърво огънь, постѣ ножъ.

За да се прѣдпазишъ отъ изненада: непрѣстанно разузнавай дѣйно; всички свѣдѣния не чакай отгорѣ на готово; не се успокоявай додѣ не узнаешъ, що и колко има прѣдъ тебе.

Всѣкога охранявай се будно отпрѣдъ, отстрани, отзадъ. Непроходими мѣста нѣма: човѣкъ може да мине всжду, а напада е толкова по-опасенъ, колкото е по-ненадѣнъ. Постоянно правило: частъта върви и почива всѣкога съ потрѣбната охрана.

Всѣкога слѣди будно, що върши врага, па използвай грѣшкитѣ му веднага. Постоянно слѣди дѣйността на нашитѣ части и знай тѣхнитѣ нужди въ всѣки мигъ за да можешъ веднага да ги подкрѣпишъ.

Прѣдизвѣстявай за всички предстоещи трудове и опасности, та юначитѣ ти да не срѣщнатъ нищо ново, нечуто, непознато и всѣкога спокойно да се прѣдаватъ изцѣло на една мисълъ: да унищожатъ врага. Единъ прѣдизвѣстенъ войникъ струва за двама.

Всѣкога съобщавай: що знаешъ за неприятеля; кои наши части сж отпрѣдъ, отстрани, отзадъ; цѣлътъ за непрѣменно достигана, та всѣки да знай, що и защо върши, кждѣ и зещо отива, дѣ и за какво се разполага, та ако ти паднешъ, другъ да изкара работата до край.

Всѣки войникъ да знае задачата на отдѣлението, взвода, ротата; всѣки офицеръ — на ротата, дружината, полка.

Всѣкога оврѣме и лично огледвай мѣстността, па обмисляй и разрѣшавай въпроситѣ:

Що може да направи врага, за да ми побърка да достига цѣлътъ? Какво ще направя, ако изпъкне отнѣйдѣ пѣхота, артилерия, конница?

Ако нѣкой отъ тия въпроси те спѣва, то, значи, погрѣшно настѣпвашъ или се разполагашъ: веднага поправи грѣшката си и бжде готовъ за всичко. Отваряй си очитѣ, да ги не отворятъ. — Пази се отъ всѣко зло,

додѣ не ти е дошло. — Рѣшавайки въпроситѣ за неприятеля, никога не го считай по-лощѣ отъ себе. Не го подцѣнявай, не го прѣзирай!

6. Войната е областъ на търкания и задръжки, плодъ на опасности, тѣлесенъ напѣнъ, случайности. Търканията влияятъ много върху всѣка работа: донесенията сж често противорѣчиви, невѣрни и неясни; важна вѣстъ пропада или късно достига; заповѣдта е смѣтно дадена, злѣ разбрана или погрѣшно прѣдадена; частъ взела невѣрна посока и не дошла дѣто се чака... Всѣки очаква по-вече лошото, прѣувеличава недоброто...

Всички основи на войната сж крайно прости. Тѣ се забравятъ не защото не се знаятъ, а защото не ни достига рѣшимостъ да ги приложимъ до край.

На война всичко е много просто, но най-простото се достига твърдѣ трудно. Трудноститѣ се трупатъ една върху друга и образуватъ много прѣчки, които ни задръжатъ далеко отъ цѣльта.

Само твърда, желѣзна воля може да наддѣлѣ спѣнкитѣ, да отстрани прѣчкитѣ. Успѣхътъ на война се гради върху волята; умътъ подсказва само най-лекия пѣтъ къмъ успѣха.

Войната е дѣло неизмѣримо по вече на волята, отколкото на ума. Да останешъ вѣренъ на възприетата отначало основна мисль е най-трудно и то е дѣло на волята.

Изворътъ на всѣко величие въ волята стои. Характерътъ създава величието народно. Побѣждава не помногобройната войска, а она, въ чийто редове има по-вече енергични характери.

Който нѣма воля, всичко му е неволя. — Злото на злинитѣ, то е похабата на волята. — Безволникъ-полъчовѣкъ, непотрѣбникъ, неспособникъ, играчка на събитията, плячка на сѣдбата.

Имайки прѣдъ видъ общата цѣль, разпореждай се бързо и на всѣка заповѣдъ давай отпечатъкъ на непоколебима воля, желѣзна мощъ, която изключва всѣка мисль за непослушность: умри, но заповѣдта изпълни!

Стрежътъ да се съвѣтства показва бойната негодность на началника. Почвай. Дѣйствувай! Врѣмето е по-скѣпо отъ всичко: войната е дѣло на такта и минутата.

Колкото неочаквани прѣчки и да срѣщнешъ по пѣтя къмъ цѣльта, мисли какъ да ги наддѣлѣшъ, а

не мисли, че работата е лоша. Нѣма ни ако, ни но, ни защото: побѣди или умри! Всѣка прѣчка за по-добра случка.

При обуката замисляй се по-вече не надъ издирване прѣчки, а надъ срѣдствата: а за да ги наддѣлѣшъ. Навикътъ да се боришъ съ прѣчкитѣ е необходимъ: безъ него пропада самата способность за борба.

Посѣй постѣпки, за да пожънешъ навикъ, що закалява тѣлото противъ силния напѣнъ, душата противъ опасность, сжждението противъ минутнитѣ впечатлѣния. Трудътъ е училище на характера.

II. Свойства на тълпата

Тълпата нѣма ни воля, ни разумъ, а само страсти и нагони.

Бидейки многобройна, тя усѣща непрѣодолима сила и върши работи, които никога човѣкъ не би направилъ самъ.

Бидейки безлична, тя не усѣща отговорностъ и дава воля на разрушителнитѣ си нагони.

Неспособна да внимава, да наблюдава, да мисли, тя е: много лековѣрна: на война се разнасятъ най-невѣроятни и безъ друго прѣувеличени слухове. На война лѣжатъ необуздано. Войната ражда легенди. Никакъвъ слухъ на вѣра никога не взимай. По-вече вѣрвай очитѣ си, а не ушитѣ си. Свой глазъ (око) — алмазъ.

Леко избухлива, защото личността дѣйствува, слѣдвайки случайни възбуди.

Крайно промѣнлива, защото възбудителитѣ ѝ сж много различни, а тя всѣкога имъ се подчинява.

Крайно едностранчива: изцѣло приема или отхвърля внушенитѣ ѝ мисли, мнѣния, вѣрвания.

Извънредно псдатлива на внушение: мисълта на едного веднага завладѣва всички.

Чувствувайки се силна, тя е всѣкога права, властна, раздразнителна: не търпи прѣпирни, не признава грѣшки, не допуска невъзможно. Възбудена, съзнавайки силата си, тя може да се хвърли върху неприятеля, грубо да сломи отпора или да се остави да бжде смазана на позицията. Всѣкога готова да възстане противъ слаба властъ, тя робски се прѣкланя прѣдъ силата:

Заповѣдвай властно, увѣрено, спокойно, безусловно. Главно срѣдство за да подчинишъ хората: не показвай съмнѣние въ това, че може да не се подчинятъ!

Но когато се усѣща неспособна да извърши подвигъ, тя отстъпва прѣдъ призракъ: все силенъ е оня, който може да ѝ внуши вѣра въ непобѣдимостъ.

Благоустроена, еднородна, подчинена на разумна воля, войската не е тъй избухлива и непостоянна, както тълпата. Тя обладава твърдостъ, постоянство и най-главно дисциплина, що създава у всѣки воененъ силенъ характеръ, вкоренява непобѣдимо чувство на дългъ, вдѣхва взаимно прѣданностъ и образува непоколебимо цѣло, което безъ нея би се разпилѣло при първа о. асностъ.

Силитѣ, що сдържатъ страха, сж доведени до най-високъ напѣнъ: самолюбието прѣдъ познати другари и началници, които иматъ право щедро да награждаватъ и строго да наказватъ; навицитѣ за точна и бърза послушностъ; примѣрътъ на началницитѣ, които сж отпрѣдъ; страхътъ отъ началницитѣ, които сж отзадъ; довѣрието къмъ другаритѣ; твърдата увѣреностъ въ силитѣ.

Побѣждава благоустройството, дисциплината, тактиката, а не числа безъ тия качества. Частъ, разумно устроена, тѣсно свързана, дисциплинирана, обучена прилича на параходъ, който побѣждава стихийната сила на океана (неустроена маса). Сравнена съ тълпата, войската е великанъ, що срѣща много пигмеи.

Но войската е искусствено и недѣйно цѣло. Тя е всѣкога наклонна да стане тълпа. Само усилието на началницитѣ я удържа като благоустроени единици, пълни съ животъ и дѣйностъ.

Двигатели, които може да подържатъ това благоустройство сж: твърда дисциплина; многобройни млади началници, добръ обучени, ползуващи се съ почитъ и довѣрие на подчиненитѣ, бързо замѣствани. Само въ силни кадри живѣе и се развива редъ, дисциплина, истински духъ, който е главния нервъ на войната. Офицеритѣ сж жизнената мощъ на войската. Каквито сж офицеритѣ, такава е и войската.

Строеве, които удържатъ войницитѣ въ ржцѣтъ на началницитѣ; запазване постоянни тактични единици.

При обуката изработи похвати, чрѣзъ, които да възстановявашъ частта, станала тълпа: навикъ къмъ редъ, единство, подчиненостъ, пълна тишина въ строя; спиране огъня по знакъ; бързъ сборъ и движение задъ началника; сборъ около знамето; срѣчно сглобяване врѣмenni единици, командувани отъ най-близки началници.

Обратно: издирвай способности за да прѣвърнешъ неприятелскитѣ войски въ тѣлпа; бързо, упорно, дръзко действуй; неочаквано и нощя нападай; съсрѣдоточавай сили срѣщу едно мѣсто за да съкрушишъ врага съ неотразимостта на удара. Успѣешъ ли въ това, веднага използвай разстройството му и дерзай: той е твой! Тече ли ти, тичай и ти!

Паника възниква поради нѣкой слухъ или не-прѣдвидена опасностъ, често ничтожна и даже въображаема:

Нощя, предъ неприятеля: иска се грижливъ изборъ на началници, войници и безброй прѣдпазливости, прѣдвидливости, прѣдизвѣствания;

Деня, предъ неприятеля: слѣдъ несполука, слѣдъ упорна битка, която причинява голѣми загуби, поколебава вѣрата у войницитѣ и тежко се отразява върху тѣхната душа;

Всѣкога, когато сж злѣ поведени въ бой.

Паниката се разпространява съ неудържима сила и причинява пагубни безредици. Ако нощя паника зарази пѣхотна частъ, чийто пушки сж пълни, голѣми нещастия сж почти неизбежни.

За да спремъ паниката, искатъ се срѣдства силни, ужасяващи по-вече отъ страха предъ неприятеля и бързо употребени: ако знаешъ водача — унищож го; убий душата на тѣлпата, разпилѣй я: силата ѣ въ мнозинството. Прѣкото силно внушение на залпа изведнажъ отрѣзвява помжтенитѣ съзнания.

Но прѣдупрѣждението е по-добро отъ лѣчението. Надежни срѣдства за да не допуснешъ паника:

1. Да възпитаешъ здраво войника въ чувство на дългъ, въ готовностъ къмъ смъртъ, довѣрие къмъ началници и другари, прѣзрѣние къмъ врага, непоколебима увѣреностъ въ успѣха.

2. Духовно господство, опитностъ, прѣдвидливостъ на началницитѣ. Да началствувашъ, значи да прѣдвиздашъ:

Не допускай изненади; избѣгвай лишната умора; прѣдпазвай ги отъ прѣзрени хора, що вѣдно влияятъ върху духа; бързо прибирай раненитѣ; не допускай да оставатъ редоветѣ.

Често обвиняваме народния характеръ въ туй, въ

на началницитѣ и тѣхната неспособностъ да влияятъ върху духа на войскитѣ.

Вождѣтъ е душа на войската: Силна войска съ войвода. Овци безъ овчаръ, на вѣлка сж даръ.

Тя почита силата, обича водачъ твърдъ, прѣдприемчивъ, упоренъ, готовъ да се жертвува за дѣлото, въ чието име я води слѣдъ себе и способенъ да ѣ вдѣхне пълно довѣрие, що му дава право да гледа, да мисли, да дѣйствува за всички.

Туй неотразимо господство е плодъ на спокойство въ опасностъ, вѣра въ себе и въ войската, грижи за нея, знание на духа и нравитѣ ѣ, лично достойнство.

За да извърши подвигъ, водачѣтъ, прибѣгва къмъ внушение съ погледъ, знакъ, кжси, прости, огнени слова, поражаващи въображението образи. Но най-неотразимото му срѣдство е личния примѣръ: той електризира войската и вдѣхва ѣ страсть къмъ успѣха.

И така: колебаятъ ли се войницитѣ предъ опасностъ, покажи имъ, че прѣзирашъ смъртъта. За да водишъ войска на смъртъ, самъ не бой се да умрешъ.

Страдатъ ли, страдай заедно съ тѣхъ.

Искашъ ли да бждатъ бързо, точно, самоотвержено послушни, самъ бжди такъвъ.

Искашъ ли да имъ внушишъ здрави бойни основи, не спори, не доказвай, а безуморно и въ едни и сжщи, кжси и силни, изрази, повтаряй, набивай, утвърждавай: за войската има само една краснорѣчива фигура — повторението.

Накжсо: най-възвишената ти длъжностъ е да бждешъ постоянно живъ примѣръ на войницитѣ си. Никога тѣ не сж тѣй покорни и прѣданны, както въ боя. Тѣхнитѣ очи сж постоянно обърнати къмъ тебе. Твоео юначество и хладнокрѣвие ги ободрява и ги прави способни на всичко да се рѣшаватъ, всичко да пожертвуватъ.

По-високо отъ всички науки стои умѣнието да управлявашъ човѣци. Усърдно издигай мжже, които успѣшно управлявайки частъ, показватъ способностъ да управляватъ не по-малко успѣшно още по-голѣма частъ.

Човѣкъ удвоява цѣната си, когато е поставенъ на съответното си мѣсто. Камѣкътъ на мѣстото си тежи.

Обратно: издирвай способности за да прѣвърнешъ неприятелскитѣ войски въ тѣла; бързо, упорно, дръзко действуй; неочаквано и ношя нападай; съсърдотечавай сили срѣщу едно мѣсто за да съкрушишъ врага съ неотразимостта на удара. Успѣешъ ли въ това, веднага използвай разстройството му и дерзай: той е твой! Тече ли ти, тичай и ти!

Паника възниква поради нѣкой слухъ или не-прѣдвидена опасностъ, често ничтожна и даже въображаема:

Ношя, предъ неприятеля: иска се грижливъ изборъ на началници, войници и безброй прѣдпазливости, прѣдвидливости, прѣдизвѣствания;

Деня, прѣдъ неприятеля: слѣдъ несполука, слѣдъ упорна битка, която причинява голѣми загуби, поколебава вѣрата у войницитѣ и тежко се отразява върху тѣхната душа;

Всѣкога, когато сж злѣ поведени въ бой.

Паниката се разпространява съ неудържима сила и причинява пагубни безредици. Ако ношя паника зарази пѣхотна частъ, чийто пушки сж пълни, голѣми нещастия сж почти неизбежни.

За да спремъ паниката, искатъ се срѣдства силни, ужасяващи по-вече отъ страха прѣдъ неприятеля и бързо употребени: ако знаешъ водача — унищожй го; убий душата на тѣпата, разпилѣй я: силата ѣ е въ мнозинството. Прѣкото силно внушение на залпа изведнажъ отрѣзвява помжтенитѣ съзнания.

Но прѣдупрѣждението е по-добро отъ лѣчението. Надежни срѣдства за да не допуснешъ паника:

1. Да възпитаешъ здраво войника въ чувство на дългъ, въ готовностъ къмъ смъртъ, довѣрие къмъ началници и другари, прѣзрѣние къмъ врага, непоколебима увѣреностъ въ успѣха.

2. Духовно господство, опитностъ, прѣдвидливостъ на началницитѣ. Да началствувашъ, значи да прѣд-виждашъ:

Не допускай изненади; избѣгвай лишната умора; прѣдпазвай ги отъ прѣзрени хора, що вѣдно влияятъ върху духа; бързо прибирай раненитѣ; не допускай да оставятъ редоветѣ.

Често обвиняваме народния характеръ въ туй, въ което би трѣбвало да обвиняваме лошитѣ разпоредби

на началницитѣ и тѣхната неспособностъ да влияятъ върху духа на войскитѣ.

Вождѣтъ е душа на войската: Силна войска съ войвода. Овци безъ овчаръ, на вълка сж даръ.

Тя почита силата, обича водачъ твърдъ, прѣд-приемчивъ, упоренъ, готовъ да се жертвува за дѣлото, въ чието име я води слѣдъ себе и способенъ да ѣ вдѣхне пълно довѣрие, що му дава право да гледа, да мисли, да дѣйствува за всички.

Туй неотразимо господство е плодъ на спокойство въ опасностъ, вѣра въ себе и въ войската, грижи за нея, знание на духа и нравитѣ ѣ, лично достойнство.

За да извърши подвигъ, водачѣтъ, прибѣгва къмъ внушение съ погледъ, знакъ, кжси, прости, огнени слова, поражаващи въображението образи. Но най-неотразимото му срѣдство е личния примѣръ: той електризира войската и вдѣхва ѣ страсть къмъ успѣха.

И така: колебаятъ ли се войницитѣ прѣдъ опасностъ, покажи имъ, че прѣзирашъ смъртъта. За да водишъ войска на смъртъ, самъ не бой се да умрешъ.

Страдатъ ли, страдай заедно съ тѣхъ.

Искашъ ли да бждатъ бързо, точно, самоотвержено послушни, самъ бжди такъвъ.

Искашъ ли да имъ внушишъ здрави бойни основи, не спори, не доказвай, а безуморно и въ едни и сжи, кжси и силни, изрази, повтаряй, набивай, утвърждавай: за войската има само една краснорѣчива фигура — повторението.

Накжсо: най-възвишената ти длъжностъ е да бждешъ постоянно живъ примѣръ на войницитѣ си. Никога тѣ не сж тѣй покорни и прѣданни, както въ боя. Тѣхнитѣ очи сж постоянно обѣрнати къмъ тебе. Твоео юначество и хладнокрѣвие ги ободрява и ги прави способни на всичко да се рѣшаватъ, всичко да пожертвуватъ.

По-високо отъ всички науки стои умѣнието да управлявашъ човѣци. Усърдно издигай мжже, които успѣшно управлявайки частъ, показватъ способностъ да управляватъ не по-малко успѣшно още по-голѣма частъ.

Човѣкъ удвоява цѣната си, когато е поставенъ на съответното си мѣсто. Камъкътъ на мѣстото си тежи.

III. Подготовката на войската

Общи длъжности на всеки началник. Основи на началничеството: пръданност към дълга, воля, знание. Всичко се гради на самоотвержеността.

За да началствувашъ законно, достойно и полезно, забрави себе си, остави на страни личнитъ си вкусове, облаги, слабости; изцъло отдай се на дълга си. Личността не е нищо, длъжността вѣчно остава. Дългътъ е суровъ, неумолимъ. Той иска, повелява, налага безусловно: до смъртъ „длъженъ си“, „трѣбва“.

Обичай, почитай и здраво дръжъ войника въ ржце. Влизай въ най-малкитъ му нужди, но съ твърдата ржка на закона наказвай го за отстъпки отъ военнитъ длъжности.

Искашъ ли да познаешъ човѣка, дай му властъ въ ржката. — Сила воля разваля.

Бжди глава, примѣръ въ всичко.

Пази всѣкждѣ строга, но законна дисциплина; поддържай всѣкога бодъръ воински духъ.

Бжди справедливъ, винаги еднакъвъ и непрѣклоненъ въ исканията си.

Рѣшавай се бързо и безповратно; заповѣдвай кратко, ясно и твърдо; дѣйствувай дръзко и упорно.

Веднажъ заповѣдашъ нѣщо, искай да бжде безъ друго изпълнено точно, бързо, самоотвержено, умно.

У строгъ началникъ и тежката служба се изпълня охотно. Само строгитъ началници отхранватъ калени войници.

За да побѣдимъ, трѣбва всички единодушно да изпълнимъ волята и мисълта на едного. Ако нѣма точностъ и бързина, не ще има и единодушна дѣйностъ; ако нѣма самоотверженостъ, не ще има готовностъ да страдаме и умираме, а безъ това не е мислимо да достигнемъ военни цѣли; ако не работимъ съ ума, не ще можемъ да разберемъ мисълта на началника, ни да издиримъ срѣдства за да я осъществимъ най-добрѣ.

Често и неочаквано провѣрвай, дали всѣкога и всичко се изпълня бързо, усърдно, правилно.

Провѣрвай твърдо, постоянно: за да оцѣнишъ достойния, за да подбудишъ нехайния, за да уплетишъ сгрѣшили.

Отговаряй охотно за всичко, станало въ частта ти. Личната изправностъ е заслуга само за редника: началникътъ отговаря прѣди всичко за подчиненитъ и сетнѣ вече за себе.

Дръжъ всѣкога началника! — Всѣка планина има своя тежина. — Вържи попа да е мирно селото.

Знай подчиненитъ си, както знаешъ себе си, за да умѣешъ да се владашъ и отъ всѣкиго съответно да изисквашъ.

Помни поименно хората си, за да извикашъ, кога потрѣбва, всѣкиго и да му покажешъ предъ всички, че го знаешъ и следишъ.

Знай всѣкога кой кждѣ е. Често и неочаквано провѣрвай по списъкъ, дали всички сж на лице.

Паритъ и патронитъ броимъ повече отъ войницитъ: не е ли грѣхота? Време е да свършимъ съ безконтролния разходъ на хората.

Знай службата твърдо. Умѣй да обучавашъ спокойно и свѣсно. Ако искашъ успѣхъ, безъ друго работи изъ день въ день, усърдно и безморно:

Кой що сѣе, това жъне. — Колкото присърдце, толкова сполука. — Каквато вѣщина, такова и имане. — Успѣхътъ зависи отъ качеството: Единъ вълкъ стига на едно стадо.

Чети усърдно онова, що прѣко засѣга твоята дѣйностъ, та знанието да отговаря на длъжността. Обсеби основитъ твърдо, безотчетно; преобрази ги въ чувство; обърни ги въ вжтрѣшна подбуда на дѣйността си.

Знанието на уставитъ е основна за бойна подготовка на офицеритъ: но боятъ не допуска точни правила; лична подготовка е безусловно необходима.

Охрана и обука. Единствена цѣль: *подготви воина за бой*, сир. да може: 1. *да се жертвува*; 2. *да дѣйствува тѣй, че тая жертва да бжде възможно полезна за нашитъ, по-пагубна за враговетъ*.

За да се жертвува, вкорени длъжностите му към Отечеството, Царя, началниците, другарите, себе си;

Главно човешко качество е *духовната мощ*, плод на ума, що оцънява, волята, що извършва, юнащината, що пръзира смъртта. Тя е царица на бойните полета.

Задача на охраната — да я развие у воина до готовност *да умре, но да побъди*. Като е така, *преди всичко възпитавай!* (Охрана — умъние да пръвърнешъ съзнателното въ безсъзнателно).

За да дѣйствува, обучи го силно да ржга, точно да стрѣля, дълго и безуморно да върви, дружно да работи всъду да минава, всичко да надвива.

Прѣди всичко развивай и укрѣпявай самоотвержеността у воина. Искай само готовност къмъ смъртъ и великите подвизи ще дойдатъ сами по себе. *Да знаешъ да умирашъ — ето разковничето на побѣдата.*

Цѣната на воина зависи изцѣло отъ офицера. Тя е плодъ на *съзнателната и одухотворената му дѣйност*.

Изтръгни охраната отъ ржците на рутината, казармата и я прѣдай въ по-надеждни ржци, офицерските.

Само офицеръ може да възпита и обучи войника. Офицеръ — възпитателъ, учител и водачъ на бойната народна сила; той не може да бжде само строеви инструкторъ, сир. да посѣщава частта само въ часовете за строеви занятия.

Да възпитавашъ офицера въ служебния дългъ е много по-нужно, отколкото войника. Служебната опитност, даже и голѣма, даже и плодотворна, сама по себе малко значи, ако не я дѣлимъ съ идеите да ни смѣнятъ млади служители на дълга, ако усърдно не подготвяме мжже, отъ насъ по-самоотвержени и по-достойни.

Усърдно *провърявай* офицерите, дали знаятъ работата си. Голѣма бѣда е, ако не я знаятъ твърдо: за да учишъ други, трѣбва самъ да умѣешъ.

Ако голѣмиятъ не насочва, малкиятъ забръква пжтя. Безъ друго привличай офицерите *да говорятъ* съ войниците. Който обича воина, който е прѣданъ на дѣлото и го знае, той ще намѣри, що да каже. Езикътъ на сърдцето е неизтощимъ.

Ротниятъ командиръ изработва сърдцата и духа на войниците; взводниятъ — е прѣкъ отговорникъ за хода и плодовете въ охраната и обуката.

Основи: 1. Свиквай война съ опасности, ненадѣйности, трудности; учи го спокойно да ги побѣждава да бжде упоритъ, никога да не се отчайва.

Срѣдства: практика, що кали душата и сърдцето; личенъ примѣръ, що увлича; чести беседи, що възпламеняватъ.

Вкорени въ сърдцето му, че трѣбва да се бие до послѣдния капка кръвъ; останалото ще му подсказе въ боя собствения здравъ смисълъ и нагона за самосъхраната

Вдъхни му въ душата никога да не отстъпва: ще имашъ непобѣдима частъ. Безполезно и опасно е да го учишъ да се крие и спотайва, да стрѣля много отъ далеко и много бързо, да се прѣструва раненъ... Юначни началници! не ставай учител по безнравственост и страхливост.

Закалявай ги по единично: който самъ малко иска да знае отъ опасност, още по-малко ще се бои, когато дѣйствува съ другари. Пжтувай въ мрачни, бурни, джжделиви нощи прѣзъ голѣми гори, пустинни мѣстности; мини прѣзъ заглъхнали гробища, поспри се, посѣдни, помисли: животътъ е блѣнъ, а смъртта — дѣйствителност... Сквозни напади. Учения подъ орждейни траектории.

Човѣкъ става такъвъ, какъвто го вземешъ въ практичните обноси къмъ него. Обръщай се къмъ него като къмъ същество разумно, къмъ мисълта и сърдцето му и той ще се развие и умствено и нравствено.

Никога не заплашвай: България има нужда отъ мжже, които не се боятъ отъ нищо. Убѣди го, че да служи честно за него е полезно.

Не затжпявай, не унижавай, не бий, не хлузгай, а честно развий главата му, твърдо закали сърдцето му, за да бжде всѣки мигъ готовъ да се жертвува. Личността е светиня. Чувството на лично достойнство е сила.

2. Развивай самодейностъ, която стои по-горѣ отъ страха отъ отговорностъ.

Основи: прѣди всичко отхранвай твърди характери, способни да забравятъ себе, достигайки общите цѣли;

Всаждай твърдо знание, що дава увѣреностъ въ себе, а тя пъкъ — сила да се рѣшава бързо, да из-

Довѣрявай на подчинения. Довѣрието прави обноситѣ по-нравствени, по-чисти, по-благожелателни. Ако закоравѣлото недовѣрие не разполага човѣка къмъ честно изпълнение;

Изяснявай обстановката, точно посочвай цѣльта, давай изпълнително съотвѣтнитѣ срѣдства, но не се мѣси въ работата му, когато виждашъ, че я върши свѣсно. Въ боя и своята ще ти бжде достатъчна.

Не унижавай подчинения, отнемайки законното му право: отговаряйки, самъ да разпорежда. Непризнавайки почина, снемашъ и отговорността.

Човѣкъ се занимава отъ сърдце само съ онова, за което отговаря прѣдъ закона; съ онова, въ което се усѣща по-вече или по-малко господарь. Човѣцитѣ не сж ангели: работи тъй, че всѣки да е лично заинтересованъ да бжде изпълнителенъ.

Не стѣснявай съ дребни и пусти разпоредби, наставки, указания, разяснения. По-добрѣ да не дозавѣдвашъ, отколко да прѣзаповѣдвашъ;

Отдалеко не заповѣдай: близкиятъ до врага вижда по-ясно; не отговаряй на въпроси, що подчинения самъ трѣбва да рѣши; не допускай да се оправдава съ: „тъй е заповѣдано“, „тъй е въ устава написано“;

Не прѣскачай посрѣдни началници, не ги обезличавай. Всѣки чинъ да има своя кръгъ за починъ и отговорностъ, всѣка частъ да бжде пропита отъ собствена дѣйностъ и животъ;

Намѣсвай се само когато дѣйствува погрѣшно, сир. несъгласно съ цѣльта и обстановката;

Не осждай, не наказвай подчинения, ако прояви неумѣстенъ починъ, а търпѣливо разяснявай и назидавай. Осждайки и наказвайки, свършено ще заглушишъ почина, а нѣма да го удържишъ въ желателнитѣ граници.

Починъ може да се развие у войника, само ако работи надъ него офицеръ, способенъ съотвѣтно да използва всѣки служебенъ случай.

Учи само онова, що е крайно необходимо

Учи малко, но основателно. Количеството е врагъ на качеството. Дѣто учатъ много, тамъ не знаятъ главното. Полузнанието е най-опасния врагъ на войската.

Колкото по-постоянно ще помнишъ, че трѣбва да прѣдадешъ войну не всичко, що самъ знаешъ, а само онова, що нему е необходимо да знае толкова по-добрѣ.

4. Обучавай разумно, сир. тъй, че сама по себе да се вижда цѣльта, що гонишъ. Разумно ако учишъ, всичко ще направятъ.

Отхранвай мислещи човѣци, а не автомати. Войнътъ не е машина. Умътъ ръководи волята. Човѣкъ работи съ ръцѣ и нозѣ разумно само тогава, когато разбира, що искашъ отъ него.

Самъ мисли по-вече и хората приучи да мислятъ. Безъ това никаква работа нѣма да успѣе. На война работата трѣбва да върви ръка за ръка съ постоянно размишление.

Да вдървенишъ не значи да изучишъ. Води непрѣстанна и немилостива борба съ умствена лѣнностъ, рутината, автоматизма, уставопоклонството: смъртни врагове на воина.

(Рутината има свойство да убива всѣка мисль, всѣки чистъ полетъ, всѣки напредничавъ починъ. — Уставътъ е за насъ: той не е написанъ за да ни сковава, ни да ни оправдава. Прилагай го съзнателно не държайки се о него, като слѣпецъ о тояга).

Въ обуката слагай по-вече здравъ смисль и особно по-вене сърдц. Учи, а не мжчи!

Наблѣгай особно на единочката въ полето; тя е първа и най-важна работа. Посвѣтявай ѝ по нѣколко занятия седмично и вѣнъ отъ врѣмето, отредено за нея.

Наблѣгай много и върху нощнитѣ учения: виждане, слушане, опознаване, редъ, тишина, свръзка, посока, охрана, окопаване.

По-добрѣ кжсо, но свѣсно учение. Често най-кжситѣ уроци сж най-добритѣ,

За да обучавашъ бързо и усвѣшно, работи по-оврѣме обмислена програма, въ която вложи душата си, знанието си, опитността си.

Нашето дѣло е изцѣло построено на противорѣчиви данни: на всѣка стѣпка давай си отчетъ: що за смѣтка на какво трѣбва да достигашъ,

Довѣрвай на подчинения. Довѣрието прави обноснитѣ по-нравствени, по-чисти, по-благожелателни. А закоравѣлото недовѣрие не разполага човѣка къмъ честно изпълнение;

Изяснявай обстановката, точно посочвай цѣльта, давай изпълнително съотвѣтнитѣ срѣдства, но не се мѣси въ работата му, когато виждашъ, че я върши свѣсно. Въ боя и своята ще ти бжде достатъчна.

Не унижавай подчинения, отнемайки законното му право: отговаряйки, самъ да разпорежда. Непризнавайки почина, снемашъ и отговорността.

Човѣкъ се занимава отъ сърдце само съ онова, за което отговаря прѣдъ закона; съ онова, въ което се усѣща по-вече или по-малко господарь. Човѣцитѣ не сж ангели: работи тѣй, че всѣки да е лично заинтересованъ да бжде изпълнителенъ.

Не стѣснявай съ дребни и пусти разпоредби, наставки, указания, разяснения. По-добрѣ да не дозавѣдвашъ, отколко да прѣзаповѣдвашъ;

Отдалеко не заповѣдвай: близкиятъ до врага вижда по-ясно; не отговаряй на въпроси, що подчинения самъ трѣбва да рѣши; не допускай да се оправдава съ: „тѣй е заповѣдано“, „тѣй е въ устава написано“;

Не прѣскачай посрѣдни началници, не ги обезличавай. Всѣки чинъ да има своя кржгъ за починъ и отговорностъ, всѣка частъ да бжде пропита отъ собствена дѣйностъ и животъ;

Намѣсвай се само когато дѣйствува погрѣшно, сир. несъгласно съ цѣльта и обстановката;

Не осждай, не наказвай подчинения, ако прояви неумѣстенъ починъ, а търпѣливо разяснявай и назидавай. Осждайки и наказвайки, свършено ще заглушишъ почина, а нѣма да го удържишъ въ желателнитѣ граници.

Починъ може да се развие у войника, само ако работи надъ него офицеръ, способенъ съотвѣтно да използва всѣки служебенъ случай.

3. Учи само онова, що е крайно необходимо

Учи много, но основателно. Количеството е врагъ на качеството. Дѣто учатъ много, тамъ не знаятъ главното. Полузнанието е най-опасния врагъ на войската.

Колкото по-постоянно ще помнишъ, че трѣбва да прѣдадешъ войну не всичко, що самъ знаешъ, а само онова що нему е необходимо да знае толкова по-добрѣ.

4. Обучавай разумно, сир. тѣй, че сама по себе да се вижда цѣльта, що гонишъ. Разумно ако учишъ, всичко ще направятъ.

Отхранвай мислеци човѣци, а не автомати. Войнътъ не е машина. Умътъ ръководи волята. Човѣкъ работи съ ржцѣ и нозѣ разумно само тогава, когато разбира, що искашъ отъ него.

Самъ мисли по-вече и хората приучи да мислятъ. Безъ това никаква работа нѣма да успѣе. На война работата трѣбва да върви ржка за ржка съ постоянно размишление.

Да вдървенишъ не значи да изучишъ. Води непрѣстанна и немилостива борба съ умствена лѣнностъ, рутината, автоматизма, уставопоклонството: смъртни врагове на воина.

(Рутината има свойство да убива всѣка мисль, всѣки чистъ полетъ, всѣки напредничавъ починъ. — Уставътъ е за насъ: той не е написанъ за да ни сковава, ни да ни оправдава. Прилагай го съзнателно не държайки се о него, като слѣпецъ о тояга).

Въ обуката слагай по-вече здравъ смисль и особно по-вече сърдц. Учи, а не мжчи!

Наблѣгай особно на единичката въ полето; тя е първа и най-важна работа. Посвѣтявай ѝ по нѣколко занятия седмично и вънъ отъ врѣмето, отредено за нея.

Наблѣгай много и върху нощнитѣ учения: виждане, слушане, опознаване, редъ. тишина, свръзка, посока, охрана, окопаване.

По-добрѣ кжсо, но свѣсно учение. Често най-кжситѣ уроци сж най-добритѣ,

За да обучавашъ бързо и усвѣшно, работи по оврѣме обмислена програма, въ която вложи душата си, знанието си, опитността си.

Нашето дѣло е изцѣло построено на противорѣчиви данни: на всѣка стѣпка давай си отчетъ: що за смѣтка на какво трѣбва да достигашъ,

Различавай важно от не важно: инакъ и себе нѣма да прѣдпазишъ и подчиненитѣ ще подведеши.

Учи по редъ, почвайки отъ най-важното. Истинскиятъ обучаващъ тъй разбира войнишката наука, че безъ спѣнка знае, кое отъ нея трѣбва да изхвърли, ако за обука му дадатъ 3, 2, 1 мѣсець, двѣ недѣли, недѣля и най-послѣ 1 день.

Колко способенъ и да е воинътъ не може да стане, въ едно и сѣщо врѣме, превъзходенъ стрѣлецъ, фектувачъ, строякъ, гимнастикъ. Наблѣгай на по-важното за боя (стрѣлба, бой съ ножъ), отреждайки повече врѣме за него. Съвършенството въ коя годѣ една частъ е погуба за цѣлото. Стрѣлбата дава кожолубци; боятъ съ ножъ — кървожадници; строятъ — автомати; гимнастиката — акробати. А боя изисква цѣлостенъ човѣкъ, способенъ да бжде самостоенъ въ веригата; автоматъ въ сгъстения строй; спокоенъ при стрѣлбата; разяренъ левъ при работата съ ножа.

Различавай второстепенно отъ главно и когато се сблъскватъ едно съ друго, да изпълня главното.

Ако наблѣгашъ на онова, що по се вижда, обикновено ще изпуснешъ изъ видъ онова, що по е важно. Който поставя обряда на една дѣска съ длѣжноститѣ, у него рано или късно, но неминуемо обряда ще изтиква длѣжноститѣ.

Изучи и прилагай само прости форми, които усвой твърдо. Всичко изкуствено и сложно забрани.

Учи още отъ първата стѣпка, всичко да изпълня точно и правилно. Навикътъ е една мжка, отвикътъ — двѣ.

5. Обучавай постепенно, отивайки отъ просто къмъ сложно, отъ леко къмъ трудно, отъ познато къмъ непознато, отъ близко къмъ далечно.

Учи дѣлото по части, но безъ друго съединявай ги въ едно, както се съединяватъ при дѣйствиe срѣщу врага.

Не почвай да подготвяшъ частъта, додѣ всестранно не задържишъ единичката. Минивайки къмъ подготовка на частъта, безъ друго почвай съ работа надъ отдѣления и взводове и обучи ги добръ по всички отдѣли.

Изпърво покажи разчленно прости тактични похвати и когато бждатъ здраво усвоени, тогава рѣшавай тактични задачи (гл. V).

Примѣри за постепенна обука: ласовой въ караула, въ охраната, патруленъ, ординарецъ, постъ, патруль...

Патруль: челенъ, страниченъ, тиленъ, стражевъ, боенъ, самостоятеленъ.

Рѣзкиятъ прѣходъ отъ покой къмъ усилена дѣйностъ и обратно е врѣденъ и не минава безнаказано.

6. Учи нагледно. Проповѣдвай съ примѣръ. Учи съ дѣла. Стремежътъ къмъ разговорно изучаване работата не трѣбва да бжде търпимъ: военното дѣло лежи изцѣло въ изпълнението.

Исправо покажи, що и какъ да направи; сетнѣ по редъ и практически провѣри дали сж разбрали. Подобръ веднажъ да покажешъ, отколкото 20 пжти да разкажешъ.

Никога не тълкувай онуй, що се вижда само отъ практика. Никога не казвай името на нѣщо, до като не покажешъ самото нѣщо. Дума безъ прѣдметъ нищо не значи.

Отведнажъ много и набързо не показвай. Грѣшкитѣ поправяй винаги спокойно, ясно и кжсо; ако не разбира, покажи на себе, а за да вижда по-добръ — стой по-далеко.

Поправката съ думи показва грѣшката на поименно посоченото лице, възбужда внимание, приучва го да разбира човѣшка рѣчь и укоренява навика отъ дума бързо да минава къмъ изпълнение. А лѣпейки човѣка съ ржцѣ не му се дава ни най-малка представа — въ що е грѣшката му.

Не поправяй отдалеко; недѣй крещи, когато частъта е разчленена или върви: нѣма да чуе и повече ще сбърка; самъ ще се разсърдишъ, ще се засуетишъ, всичко ще разстроишъ. Спри частъта, извикай началницѣтъ, спокойно изтъкни къмъ грѣшката, дай имъ да прѣдадатъ на хората си волята ти, па продължавай работата.

Искайки да учишъ съ показъ, безнравствени работи никому не възлагай. Военното знание безъ нравствени основи развращава. Примѣрщина не допушай, сир. лезъ патрони не пълни; вѣтъра не муши; безцѣлно патрули не пращай; на посоки не стрѣлай; въображаемъ врагъ не нападай; прѣдполагаеми прѣчки

не създавай. Накжсо: нагласи обуката тъй, щото воина да вижда всичко и да си въображава възможно по-малко.

Но практичната обука, колкото всеотна и да е, не може да не остави празнини. Съ разказъ закрѣпий всичко показано; прибавяй онова, що не може да се покаже; развивай по-широкъ гледъ върху дѣлото.

Всѣка обука свършвай съ поука. Бесѣдитѣ сж мощно срѣдство, за да вкоренишъ здрави военни глѣдове. Бесѣди дрѣжъ вѣнъ отъ строя, а не съ ранци на гърба. Сладкодумствувай съ дѣла: говорѣтъ струва толкова, колкото струва говорителѣтъ. Мощно говори, който мощно чувствува. Говори винаги съ езика на сърдцето: „ако въ думитѣ ти нѣма любовъ, тѣ сж мѣдъ, що звѣнти и кимвалъ, що дрѣнка“.

7. Дълго и настойчиво повтаряй главнитѣ основи и дѣйствия, додѣ станатъ навични за войника. Изведнажъ нищо не се разбира иапълно. Всѣки мигъ отъ службата си воина или да учи, или да прилага изученото.

Човѣкъ става робъ на често повтарянитѣ правила и дѣйствия, сии. на навика. Но за да навикне иска се врѣме и постоянство.

8. Обучавайки, възпитавай, сир. запечатвай въ душата му необходимитѣ основи, волеви качества и чувства, свързвайки всѣки прѣдметъ и всѣко упражненіе съ вжтрѣшната му смисълъ, сир. цѣльта.

Създавайки на всѣка стѣпка изненади, приучи воина да не се слисва, а бързо да съображава, веднага да рѣшава и срѣчно да изпълнява;

Поставяй цѣли, чието достигане изисква упорство;

Достигай смѣлостъ и дрѣзостъ тамъ, дѣто, нагледъ, нѣма мѣсто за тѣхъ;

Всѣки стремежъ напрѣдъ всѣкога подѣржай, приучвайки заедно съ това да се надѣва само на себе.

9. Заинтересовай го къмъ обуката, не чакайки безплодно, работайки бодро, весело, живо; усрѣдно будейки съревнование у него; хвалежки го на врѣме и на мѣсто; будно пазейки човѣшкото му достойство. Не може да водишъ часть, въ която нѣма любовъ къмъ службата.

10. Развивай и подѣржай внимание, постоянно разнообразейки обуката; разкривайки мисли; достѣпни за воина; говорейки разбрано и силно, дрѣжайки го настроенъ весело.

Учи тъй, щото вниманието да бжде постоянно на прѣгнато, щото всѣкога да има прѣдъ видъ възможността отъ неочаквана задача, въпросъ или настроение.

Учи тъй, щото воина нито мигъ по-напрѣдъ да не знае, какво ще прави.

Дългата обука на едно и сжщо уморява и мисълъ и тѣло.

Въ всичко се вижда навикъ да се учи машинално: днесъ като вчера, а утрѣ като днесъ, еднообразно, мѣршащо. Не го навиквай къмъ учения по една програма, дѣто всичко може да се върши безъ да се мисли.

На мѣста отъ войника иска се внимание, него изпитватъ, а началницитѣ не считатъ туй задължително за себе.

Попѣтъ на законъ учи, а законъ не варди.

Ако постоянно и неочаквано слѣдишъ за системата и хода на обуката, добритѣ плодове сж несъмнѣни. Ако ли чакашъ прѣгледи, нѣма да научишъ.

Въ основа на прѣподаването на първо мѣсто сложи нравствената сила, като рѣшаващъ двигателъ. Военното дѣло нѣма смисълъ безъ нравствени устои. Военнитѣ познания сж само до толкова цѣлесобразни, до колкото сж основани на нравствената мощъ. Наука, що изсушава чистия ѝ изворъ, е мртва и врѣдоносна.

Не мждрувай лукаво; учи просто; не се впускай въ казуистични тънкости; всагдай здравъ смисълъ и твърдо знание длѣжноститѣ, безъ да се колебаешъ и отклонявашъ на страни.

Какъ да прѣподавашъ. Оврѣме приготи урока си писмено. Обмисли какво ще повторишъ, що ново ще прѣдадешъ, какъ ще го свържешъ съ по-рано наученото, какъ ще разяснишъ, за да се разбере и усвои добрѣ.

Не заговаряй, додѣ всички не сѣднатъ правилно и мирно. Пази тишина. Не допушай никой да влиза, да излиза, да се озѣрта.

Самъ не сѣдай. Не се разхождай. Небрѣжно и разпасано не стой. Свещендѣйствувай.

Изпърво посочи целта на урока. Говори просто, кжсо, живо, въодушевено.

Избѣгвай хитри, чужди книжни думи. Широко използва народните думи и пословици.

Разяснявай напълно заучените думи. Безповратно изгони отъ обуката заучването неразбрани звукове.

Изпърво задавай по-малко и по-нататък не минавай, додѣ не го усвои здраво. Подчертавай главното, що лесно се забравя, защото въ него всѣкидневната служба не дава практика. Учи тъй, што главните длѣжности да стѣрчатъ като свѣщи. Никога не жертвувай качеството за количеството.

Питай всички, поспирай се малко, па извикай по име оня, що искашъ да отговори. Не извиквай по редъ: останалите ще задрѣматъ.

Питай ясно, кжсо. опредѣлено, разнообразно. Задавай прости служебни задачи. Не давай въпроси, на които може да отговори само „да“ или „не“.

Ако искашъ работа да вършишъ, а не очи да замазвашъ, изхвърли отъ употреба въпросните учебници.

На всѣки урокъ изпитвай всички. Грѣшка е да питашъ 10 души по 5 пжти, а 40 да не питашъ нищо.

Приучи го да отговаря кжсо, но спокойно, точно, ясно и високо. Заучени отговори не допускай. Да говори несвързано, но свое. Съзнателно да учи всичко.

Ако отговаря невѣрно, питай други. Гледай внимателно да слѣдятъ отговорите на другарите.

Не дрѣжъ по цѣлъ часъ на урокъ, за да не уморявашъ. Уроците по-често прѣкъсвай съ гимнастика и, ако може, на открито.

Веднага слѣдъ всѣки урокъ, накарай да направи показаното, или да разкаже прѣдаденото. Научи го да работи, а не да говори. Да приложи — значи да знае.

Основите не се мѣнятъ като ризите: повтаряй безуморно все едно и сжшо. Туй е голѣма дарба, ако се върши свѣсно.

Не стига да учишъ, трѣбва да научишъ!

Бързъ успѣхъ не очаквай. Бжди спокоенъ, търпѣливъ, весело настроенъ. На оня, що не разбира, или е слабо развитъ, постоянно помагай.

Не се уморявай да разяснявашъ по 2, 3 понѣкога 10 пжти. Ако лично не направишъ, не обяснишъ, не посочишъ, никой за тебе нѣма да направи, да обясни,

да посочи. Прѣподавашъ добръ, ако въ самия урокъ всичко усвои здраво.

Причината за неуспѣха дири отгорѣ надолу, вгледвайки се първо у себе.

Основи за вжтрѣшенъ редъ: Слушай началника и въ нужда до него се обръщай.

Каквото и да ти се случи — обади.

Тоя законъ самъ изпълняй толкова по-строго, колкото стоишъ по-високо! Възпитавай се тъй, че да усѣташъ вжтрѣшна потребба да обаждашъ за всѣка промѣна въ частта си. Въ благоустроена сила, като въ здравъ човѣкъ: всѣки усѣтъ въ крайщата веднага достига до главата. Безъ тоя навикъ нѣма частъ като живо сжщество: бѣда голѣма е неминуема.

Самоволно не се отлъчвай.

Пази оржжието въ редъ, тѣлото чисто, облѣклото спрѣтнато.

Воинъ, утвърденъ въ тия четири точки, ще бжде надеженъ, сир. правдивъ и всѣкога еднакво изпълнителенъ, както прѣдъ, така и задъ очите на началника.

Дѣто има вжтрѣшенъ редъ, тамъ ще има и външенъ. — Залудо трудъ, кога нѣма редъ. — Редъ — всѣки воененъ и всѣко нѣщо — на мѣстото си; всѣка работа — на врѣмето си, честно и по установения начинъ. Редовността да стане навикъ на военния.

Военна дисциплина: съзнателна, самодѣйна и задължителна подчиненостъ; бърза, точна и добросъвестна изпълнителностъ; самоотвержена издржливостъ и правдивостъ.

Тя е въ това: да извикашъ всичко велико и свето, що се таи въ дълбочината на човѣшката душа; тя не е бездѣйно самоотречение, що не отива по-далеко отъ буквално изпълнение, па и то прѣдъ очите, а самоотвержение на човѣкъ, що почита себе и затова наклоненъ да даде по-вече, отколкото иска формалния дългъ.

Основата ѣ е страха да огорчишъ началника, а не страха отъ сопата на началника.

Дисциплината е създадена за всички. Тя е силна само когато сжществува не само отдолу нагорѣ, но и отгорѣ надолу. Всички сме безусловно равни прѣдъ общия дългъ.

Здравата дисциплина е **взаимност**. Тя дава началнику не само права, но го и задължава: взаимност е естествена и разумна: и кучето за храна те варди.

Нито една длъжност не трѣбва да мине безъ съотвѣтно право и нѣма право безъ честно изпълнена длъжност.

Възпитавай тъй, че ясно да знае, кога и кога да слуша, а дѣ и да се съпротивява. Навикътъ едностранчиво да слушатъ въ всичко и всѣкога е опасенъ.

Послушността обърни въ навикъ, но безъ да затривашъ гѣвкостта на характера, безъ да обезличавашъ воина. Изпълнителността доведи до самоотверженостъ, сир. „по-добръ ще загина, но заповѣдта ще изпълня“.

(Безусловно, точно, точно незабавно изпълнение всички заповѣди, изобщо, не е вкоренено достатъчно. Ние не сме навикнали даже всѣкога да се разбираме единъ други; речешъ: или на дѣсно, а той отива на лѣво. Заповедитѣ не четемъ; ако ли четемъ, не ги изпълняваме. Не сме навикнали прочетеното да задържаме и прилагаме. Разпуснатостъ, сънливостъ на мисълта или равнодушностъ къмъ работа и това, все едно: необходимо е да се взрѣмъ въ него и постепенно, но безъ друго да го изкоренимъ отъ себе.

Има военни, които щомъ подучатъ заповѣдь, дирятъ причини, откриватъ спѣнки, сочатъ сгоди, за да не я изпълнятъ. Прати го на работа, да ти каже вълци има на пѣтя. — Накарай лѣнливца на работа, умъ да те научи).

За да вкоренишъ дисциплина иска се: **личенъ примѣръ**. Безъ личенъ примѣръ нѣма нравствено прѣвъзходство, а безъ нравствено прѣвъзходство нѣма дисциплина. Просвѣтеното нравствено прѣвъзходство е жизнена основа на началническото достойнство. И така:

За да служи воинътъ честно и отъ сърдце, самъ тъй служи. Чувството на дългъ се разпространява отъ горѣ надолу.

Какъвто полѣтъ и прихода. — Ако попа погрѣдва, селото се насира.

Излизай какъвто си, докладвай каквото е: честната служба ще се зачете. Да излъжешъ началника си, значи да измѣнишъ на дълга си.

Кой лъже, нѣма да завърже. — Кой лъже, той тжже, — Малъкъ лъжецъ — голѣмъ крадецъ. — Покажи ми лъжеца, да ти кажа крадеца.

Нравствениятъ равникъ е по-високъ тамъ, дѣто съзнаватъ неджитѣ си и открито ги признаватъ, отколко тамъ, дѣто страховито ги скриватъ.

Еднаквостъ, твърдостъ и постоянство въ даденитѣ веднажъ, но безъ друго разумни заповѣди.

Разумнитѣ заповѣди всѣкога се изпълнятъ по съприсърдце; не разумнитѣ — затжпватъ началника; неизпълнителнитѣ довеждатъ до непослушностъ, сир. коренно подравятъ дисциплината.

Избѣгвай отмѣнитѣ: обикновено туй прѣдизвиква само бъркотия; честитѣ отмѣни приучватъ частта да не върва въ разпоредбитѣ.

Десетъ пѣти мѣри, веднажъ рѣжи. — Двѣтѣ най-кжси думи, да и не, изискватъ най-много мислене. — На думата си твърдѣ бжди. — Рѣчено, отсѣчено.

Давай заповѣди малко, но будно слѣди да се изпълнятъ точно. Провѣрявай когато може да очаква най-малко.

Безусловна справедливостъ, която безогледно и сътвърда воля въздава всѣкому заслуженото.

Равенство не може да има въ достоинствата. Способността, доказана на дѣло, е право. Който служи добръ на Отечеството и Царя, не се нуждае отъ прѣдходници.

Строга законностъ въ обноситѣ между началници и подчинени. Законътъ стои надъ всички. Той не признава лични вкусове и прищевки. Който не е честенъ изпълнител на закона, той не е достоенъ да заповѣда, той не е способенъ да възпитава. Самъ бжди робъ на закона и воина ще стане такъвъ.

Незаконнитѣ обноси сж извънредно омразни: насилството се върши надъ безоръжни и безгласни.

Беззаконната сила е най-голѣма слабостъ. Безсърдечността, суровщината отвращава и възбужда: шипѣе и глогѣе не раждатъ гроздье.

Да псувашъ и да биешъ, значи да вършишъ онова, що е безусловно забранено отъ закона, сир. коренно

да отхранваш не юнаци, а страхливци и на благородната служба да придаваш робска отсѣнка.

Ако всѣкога заповѣдваш кжсо, точно, не мѣнкайки, внушително, сир. тѣй, че всѣки да разбере, що искаш и да почувствува, че това не е шега, — не ще има нужда ни отъ псувни, ни отъ побоища.

Не позволявай никога нищо, искано по неправиленъ редъ. Искай безусловно всичко да бѣде законно, честно, мжжествено. Всичко безнравстрено осждай и задушвай.

„Военниятъ да бѣде не само редовенъ, точенъ и непороченъ, но и безкористенъ и добросѣвѣстенъ въ службата си, справедливъ и учтивъ въ обноскитѣ си, добъръ и веселъ въ поведението си“.

Грижи за воина. Докажи на дѣло, че вънъ отъ боя залѣгашъ за него, че въ боя си сила и за тебе нѣма да има нищо невъзможно. Безуморната, грижа за доброто на подчиненитѣ е най-прѣкрасната и благородна длѣжностъ на офицера.

Прѣдпазливостъ, постепенностъ и съразмѣрностъ въ наказанията. Ранното наказване наплашва, а честото — усѣта затѣпява.

Да се подѣржа дисциплина само чрѣзъ страхъ отъ наказания е най-лесно. Но то е недостолѣлно, унизително и несѣобразно съ достойнството на воина, който изпълня родолюбивъ дългъ. То показва пълното безсилие на възпитателя.

Изпълнени подъ страхъ на наказание не е добродѣтель. Дѣлата да изхождатъ отъ добра воля, отъ вжтрѣшна подбуда, отъ пълно съзнание. Бѣлѣжкитѣ, мѣмренията, изобличенията да бждатъ най-чувствителни за война.

Дисциплинарната властъ е крайно срѣдство, прѣдхождано и послѣдвано отъ други, по-силни, непринудителни и по-ползотворни, мѣрки. Който обича война, той го прѣдпазва отъ грѣшки, всаждайки твърдо знание длѣжноститѣ, владайки се умѣло и благосклонно, заповѣдайки свѣсно, назидавайки често, хвалейки умѣстно, нарайки въздържано, обучавайки разумно, надзиравайки будно.

Самоизпитвай се дълбоко, когато подчиненитѣ грѣшатъ. И помни: който подчинения наказва, той и самъ

Изпърво бащински прѣдизвѣсти го. Ако стане слухъ, строго накажи го:

Добра дума — златъ ключъ. — Дѣто дума не помага, тамъ опитай и тояга (законна!).

За мързелъ, вироглавство или неизпълнителностъ, макаръ и най-малка, безъ друго наказвай. „Азъ съмъ строгъ, когато подѣржамъ войската здраве, истинно искусство, благонравие: мила войнишка строгостъ, а слѣдъ това общо братство“.

Нищо по-пагубно отъ прошка: тя насърдчава виновника. Безнаказанността е най-голѣма жестокостъ.

Заплашването е слабостъ. То скѣсва връзкитѣ на нравствената послушностъ.

Непослушностъ никогѣ не търпи. Злата воля катъ стъкло разбий: на зла круша, зълъ пржтъ. Въ всѣка частъ да има само една воля — началниковата. Думата му да бѣде законъ въ частъта.

Наказвай наврѣме и, ако може веднага слѣдъ грѣшката. Нека свидѣтелитѣ ѝ веднага станатъ свидѣтели на самото наказание. Само тѣй примѣрътъ поражавъ силно и спира вѣдното бърборство, спжтникъ на непокорство.

Наказвай по дългъ, сдържано, спокойно и възможно по-тържествено, за да прѣдизвикаш виновника да се разкае.

Накажи и забрави. Съ миналото юнака не кори. Насърдчавай го, ако се подобрява. И помни: огънятъ очиства всичко!

Никога не отмѣнявай наказание, наложено отъ подчинения. Не посѣгай върху властѣта му: тя е твоя сила. Ако трѣбва, посѣвѣтвай самъ да го отмѣни.

Да увеличавашъ наказанието, наложено отъ надѣженъ началникъ подъ прѣдлогъ на слабостъ, е прискѣрбна намѣса въ добръ разбраната дисциплина.

Основа на дисциплината: изучи основателно подчиненитѣ си; знай крѣпителитѣ на вжтрѣшния редъ и причинителитѣ на безредието, па насърдчавай добритѣ, а направи да треперятъ лошитѣ. Дисциплината пропада, главно, отъ невникване въ причинитѣ на злото.

Въздържай офицеритѣ си отъ грѣшки, въздигайки чувството на благородна усѣтливостъ и лично достойнство на съответната висина. Особно прѣдпазвай юначинитѣ самостоятелитѣ, учорнитѣ подчиненията, които са

гове може да се опрешъ само на онова, що се съпротивява!

Наградитѣ и похвалитѣ сж много по-силно дисциплинарно срѣдство, отколко наказанята. Честъта подобръ ржководи достойнитѣ хора отъ страха.

Награждавай справедливо, бързо, възможно потържествено. Награждавай за принесена полза, съединена съ погуба. Не прѣвъзнасяй въ подвигъ способността да се умира доблестно и безславно. Възхвалявай доблестъта само тогава, когато е увѣнчана съ дѣйствителна побѣда. Единственъ законенъ сждия е успѣхътъ.

Заслужената награда не трѣбва да чака. Не се успокоявай, додѣ не видишъ заслуженитѣ наградени. Не възбуждай надежди, въ чието осъществение не си увѣренъ. Незаслужената награда обезцѣнява началника, обезсърдчава честъта, накърнява дисциплината.

Сждбата народна се рѣшава на бойното поле: почитай и насърдчавай борцитѣ по-вече отъ нестроевитѣ.

Похвалата дѣйствува силно не само върху чувството, но и върху ума. Справедливата похвала е благоухание: недѣй я пази за мртвитѣ. Що е слънце за полето, туй е похвала за сърдцето.

Наградата и похвалата задължаватъ: Да ти порастне името, да ти порастне гайлето. — Голѣма хвала, голѣма бела. — За безволния човѣкъ: Похвали го, подлуди го. — Похвали го, та му извади очитѣ.

Често единъ само укоръ е достатъченъ; защото е явенъ и дѣйствува силно върху облагороденитѣ сърдца на борцитѣ. Но постоянно да коришъ, значи да обезсърдчавашъ и равнодушници да охранвашъ.

Не осмивай. Не оскърбявай. Никога не отправяй изрази сурови, прѣкори позорни, думи низки и прѣзрителни: Тежка рана заздравя, тежка рѣчь не се забравя.

Сдържай поривитѣ на човѣшката си слабостъ. Учи се на леко да кипвашъ, а леко да се въздържашъ. Спокойствието е юначество! Нервнитѣ началници сж най-голѣмо зло при охраната: гони нервностъ отъ войската; Отхранвай спокойни, величави началници!

Всѣкой си има лютина, блазѣ си му, кой си я язудва. — Добръ е да имашъ юзда, но самъ да си я туришъ. — Самообладанието е наша най-силна крѣ-

Спокойство, достойнство, съвършена правдивостъ — отличителни чѣрти на всѣки воински чинъ.

Ако изгървешъ прѣкалена дума, искрено признай грѣшката си. Който не я признава, не мисли да се поправа. Основна чѣрта на нравствената сила — самоотречение. Съзнавайки своята немошь, ние се усилваме и съ примѣра си благотворно въздѣйствуваме върху живитѣ души, що възпитаваме.

Да началствувашъ и да се подчинявашъ е еднакво достойно и еднакво безлично. Надутостъта на началника и униженостъта на подчинения, сж еднакво недопустими и врѣдоносни. Военната служба е благороденъ дългъ на свободенъ човѣкъ, а не робство.

Чинопочитанието пази строго. Здрава основа — взаимностъ: войницитѣ даватъ честъ по-правилно и побудно тамъ, дѣто началницитѣ я приематъ редовно и не пропусчатъ ни единъ зяпачъ, безъ да го поучатъ съответно.

Началници, които не отговарятъ на дадената тѣмъ честъ, сж по-неблаговъзпитани и по-неизпълнителни отъ войницитѣ. А не може изпълнителностъ да утвърждавашъ, ако самъ съ такава не се отличаваешъ! Голѣмо зло е, когато възпитателя самъ не е възпитанъ: то трѣбва да се гори съ калено желѣзо.

Усърдно възпитавай воина въ духа на истинска дисциплина, вѣжливостъ и сдържаностъ. Тогава нѣма да бждатъ нужни несъобразнитѣ ограничения: по кои улици да не минава, въ кои мѣста да не влиза, кждѣ да не сѣда. Тогава името „воинъ“ ще бжде наистина почетно въ живота.

Слѣдейки безукорнитѣ обноси между началницитѣ, войницитѣ неволно ги взематъ за образецъ и сами почватъ да се държатъ почтително и достойно.

Караулна служба. Който не знае основитѣ ѝ, не е воинъ. Тукъ глупави и умни не трѣбва да има: всѣки да бжде твърдъ въ тая служба. Задъ всѣка запетая тукъ стои сждѣ или кръвъ.

Подофицеръ и офицеръ да знае твърдо:

Караулнитѣ началникъ слуша: дежурния по караулитѣ, коменданта и гарнизонния началникъ.

Караулния началникъ може да заповѣда на караула да употреби оржие: за да защити лицето или

поста, що пази; за да запази самия караулъ; когато затворниците явно се разбунтуватъ, противятъ се на караула или се опитватъ да избѣгатъ.

Караулния началникъ извиква караула въ оржие: при безредица или пожаръ до караулния домъ, при струпване народъ прѣдъ него, за смѣна, за даване честь и по заповѣдь на лицата, що иматъ право да извикватъ караула за провѣрка.

Ефрейтори и редници: часовоятъ слуша: своя разводачъ, помощника на караулния началникъ, караулния началникъ, Н. В. Царя. Само тия лица могатъ да го смѣнятъ или да го снематъ отъ поста.

(Постъ е това, що часовоятъ пази).

Часовоятъ може да стрѣля или да мушка: за да запази поста; за да запази себе; по затворникъ що бѣга.

Наблѣгай на главното: пази будно; постътъ не оставяй; пушката никому не давай; безъ разводача никого не пропущай; дарове не вземай; не сѣди; не спи; не яжъ; не пий; не пуши; не разговаряй.

Всѣки началникъ е часовой: получава задача, що трѣбва да изпълни до смъртъ; знае кого да слуша и кого не смѣе да слуша; готовъ е всѣки мигъ да вземе на своя отговорностъ най-крайни рѣшения по лична оцѣнка на обстоятелствата. — Ординарецътъ е сѣщински часовой: умри, но заповѣдта безъ друго отнеси.

Бой съ ножове. Учи на най-трудното: който е възпитанъ на ножа, той и ще стрѣля спокойно.

Дръжъ пушката здраво; тичай силно; ржгай съ замахъ дълбоко и безъ друго въ отбелѣзана точка; веднага ножа издръпвай и т. н. продължавай.

Стрѣлба. Прѣди всичко развивай съревнование. Работи всѣкидневно: цѣла година наредъ.

Колкото войника по-навикне да опрѣдѣля далечината до цѣлѣта, съотвѣтно да поставя мѣрника, точно да мѣри, спокойно да спуща, толкова по-добрѣ.

Колкото по-твърдо и по-сгодно стои тѣлото на стрѣлца, толкова ригането е по-малко и куршума лети по-правилно.

Обуката по стрѣлбата почвай съ мѣренето, та всѣки да знае, че главната работа е да вземе мѣрната линия.

На мѣста, по стрѣлба обучаватъ цѣли редици съ едного се занимаватъ, а останалитѣ се прозѣватъ. Ра-

боти съ малки редици (6—8 души) или даже да се обучаватъ по двама. При тоя редъ: врѣмето не отива напусто; нѣма уморително, досадно чакане на редъ; взаимно провѣрвайки се, по-твърдо ще знаятъ работата си и ще навикнатъ да мислятъ, че всѣки може да бѣде учителъ; занятieto ще бѣде по-живо и може да спечелишъ врѣме за лишна почивка.

Учителътъ учи: да промѣнява цѣлѣта, мѣрника, мѣрната точка; самъ да избира мѣрна точка; да гърми слѣдъ кжса прѣбѣжка; правилно да изпълня командитѣ за единочень и залповъ огънь; самъ да рѣшава въпроситѣ: ще стрѣляшъ? Защо да? Защо не? (Не виждамъ или слабо виждамъ; врага е много далеко или е много малко). Какъ ще стрѣляшъ? (Толкова по-усрѣдно, колкото стрѣлбата е по-мѣчна. Скоростта на стрѣлбата зависи отъ лекостта да ударя цѣлѣта).

Учи просто и не се занимавай съ бърборство: ако войника научи да стрѣля и да мушка, то самъ ще разбере и ще знае, защо е пушката и защо ножа.

Ако научи да пълни, да стрѣля, да сглобява и разглобява пушката, то за него ще бѣде ясно и назначението, и дѣйствието на частитѣ, макаръ и да не умѣе да ги назове както трѣбва.

Стрѣля по-добрѣ оня, който е обучень по-твърдо и за кожата си трепери по-малко.

Успѣхътъ на стрѣлбата зависи 15 пѣти по-вече отъ началника, отколко отъ подготовката на стрѣлцитѣ.

За да бѣде силенъ, точень, убийственъ, управлявай огъня спокойно и умѣло; частта си не разпрѣсвай много, слѣди я строго.

Ротниятъ командиръ лично огледва мѣстността, разпрѣдѣля взводоветѣ, посочва имъ задачитѣ, опрѣдѣля кога да откриятъ огънь и усрѣдно залѣга да го съсрѣдоточава, усилва, отслабва, споредъ нуждата.

Взводниятъ командиръ избира и ясно посочва стрѣлковитѣ позиции и цѣлитѣ; опрѣдѣля мѣрника; мѣрната точка; вида на огъня; открива и спира огъня; слѣди падането на куршумитѣ.

Окомѣртътъ е най-добъръ далекомѣръ: занимавай ги съ него при всѣки сгодень случай и то най-вече лежишкомъ.

Спокойно, разумно, безъ викове взводниятъ и отдѣльоннитѣ отъ мѣстото си слѣдятъ, щото стрѣлцитѣ

правилно да се настаняватъ, да поставятъ мѣрника, вѣрно да стрѣлятъ, всѣки пжтъ по опрѣдѣлена цѣль и всичко да изпълнятъ точно; да прибиратъ патронитѣ отъ излѣзлитѣ и да обаждатъ, щомъ изстрѣлятъ половина отъ патронитѣ.

Дръжъ огъня въ ржцѣ: въ сгжстения строй безусловно сир. въ всички случаи не само избирай цѣлитѣ, но и миговетѣ за стрѣлба; въ веригата — не всѣкога опрѣдѣляй мига за изстрѣла, но ржководи стрѣлцитѣ въ избора на цѣлитѣ: на далечнитѣ и срѣдни разстояния — винаги; на близкитѣ — възможно по-дълго.

Прѣди всичко и всѣкога мисли сгоднo да го биешъ, а сетнѣ — да се прикриешъ. Стрѣляй само тогава, когато можешъ да ударишъ.

Стрѣляй едноврѣменно съ много пушки, съ единъ вѣренъ мѣрникъ, въ една мѣрна точка.

Откривай огънь възможно по-късно. Лоша пѣхота гърми отдалеко; добрата скжпи огъня. Първитѣ изстрѣли дѣйствуватъ най-силно: да бждатъ точни: неточнитѣ врага ободряватъ.

Стрѣляй противъ оня, що спѣва движението напредъ на взвода, съсѣда, поддръжката. Залѣгай да използувашъ надлъжния, кръстосания. косия огънь.

Всѣкога прѣдпочитай по-малкъ мѣрникъ: кжситѣ попадания по-добъръ се наблюдаватъ, па и даватъ повече рикушети, които сжщо поражаватъ. Мѣри всѣкога подъ цѣльта: рикушета е по-добъръ отъ прѣлета.

Пести патронитѣ. Веднага спирай огъня, щомъ очакваната отъ него полза не оправдава разхода на патронитѣ. Щомъ изстрѣляшъ около половината патрони, обади на ротния командиръ.

Бойно попадение — едва 1 на сто.

Строй. Сгжстениятъ строй е мощно възпитателно срѣдство: началата му прокарвай толкова по-строго, колкото войника служи по-кжсо, а дѣйствува прѣснато по-често.

Основи на всѣки строй: редъ, единство, подчиненостъ при пълна тишина. Редътъ и вътрѣшната свръзка не бива да се нарушаватъ и на силно прѣсѣчена мѣстностъ.

Избѣгвай всѣка прибързаностъ, що би накърнила реда. На бойното поле добриятъ редъ е най-важно поржчителство за успѣха.

Строя да бжде всѣкога строй: съсрѣдоточена нравствена и тѣлесна мощъ.

Въ строя стой бодро, гледай весело и смѣло, отговаряй отзивисто, радостно и високо.

Никакви гласове освѣнъ командитѣ, да не се чуватъ. Разговорътъ въ строя е не само лошъ навикъ, но и знакъ за суетливостъ. Тишината е явенъ признакъ за правилна обука и строга дисциплина.

Утвърди хората въ истинското значение на „мирно“. По „стой“ — мрътва тишина и неподвижностъ.

Колко малка и да е, частъта всѣкога и на всѣкждѣ да върви въ строгъ редъ, всѣки на мѣстото си и равномерно.

Развий внимание до толкова, щото стоейки въ строя, всѣки воинъ да бжде готовъ за единично изпълнение въ всѣки мигъ.

Както и да стоятъ хората, командата да бжде изпълнена веднага по точния ѝ смисълъ и всѣкога еднакво. Понѣкога нарочно сбърквай командитѣ, за да го приучишъ да ги изпълня точно.

Точностъ и бързина достигай постепенно. Прѣди всичко добий точностъ, а сетнѣ, многократно повтаряйки, бързина.

Учи тѣй, щото никаква команда да не изненадва. Частъта е обучена, когато може да изпълни всѣка команда, съставена отъ уставни думи.

Избѣгвай рутината; приучи хората да изпълнятъ всѣка команда, даже, нагледъ, нелѣпа. Учи тѣй, щото репетиции да не знае.

Приучи го всѣкога самъ да се равнява по редове и задъ тилъ бързо и чисто. Поправи се, значи, най-първо изравни се! Всѣкога равни се напредъ. Почвай да поправашъ стоежа отъ нозетѣ си.

Сгжстена частъ възпитавай така, щото хората сами да се стремятъ да възстановятъ реда, ако е билъ нарушенъ и да умѣятъ да вършатъ туй бързо.

Бързо да се уреждатъ е много важно. Често минавай отъ безредица въ редъ, отъ тѣлпа въ строй: спокойно, живо, малчаливо. Приучи тѣлпата да слуша командата сжщо тѣй, както и всѣка стройна частъ.

Колкото частъта по-бързо и по-чисто се изравнява сама, толкова е тя по-възпитана.

Ако знаят, че ги извеждаш не повече отъ 5—6 минути до начало на учението, скъпо ще цѣнятъ врѣмето. Ако знаят, че за равнежъ ще имъ дадешъ само нѣколко секунди, ще станатъ и живи, и внимателни.

Излизай на учение въ точно опрѣдѣления часть, за да не хабишъ напусто врѣме и сили. Учението почвай отъ мѣстото, дѣто си настаненъ и свършвай съ пристигане на това мѣсто. Считай учението отъ мига, когато войника излиза отъ бивака и до мига, когато се връща у дома.

Често командуватъ и не обръщатъ внимание върху изпълнението: това не струва. Приучи всѣка команда безъ друго да бжде изпълнена и будно слѣди за това. Не може командата да се обръща въ пусто извикване думи за никого незадължителни. Приучи ги, че въ командата нѣма пусти слова. Всѣка началникова дума трѣбва да бжде свѣта.

Уставнитѣ команди давай бързо една слѣдъ друга. Издържай само слѣдъ команди, които изискватъ особено изпълнение.

Прѣдизвѣстявай строя за цѣльта на движението или построението. Изпърво помисли кждѣ и защо отивашъ, па върви тамъ по най-кжсия пжтъ. Скъпи всѣка стѣпка. Навикътъ да пазишъ силитѣ на воина усвой даже въ дреболиитѣ, тогава ще ги пазишъ на всѣкждѣ. Частьта не трѣбва да страда за това, че началнику не е угодно да помисли.

Откажи се отъ навика да вървишъ безъ друго съдѣсния флангъ напредъ: който е по-близо съ него и върви. Всички прѣстроения прави тѣй, че да нѣма ни лишни движения, ни лишни обръщения.

Пази силитѣ на воина не за смѣтка на обуката, а не допускайки безполезно да се прахосватъ. Помни: тежко на учение, леко въ походъ.

Сжществена е посоката, а не равнежа. Обучавай всѣкиго отдѣлно да взема и да издържа посоката. За посока давай по-далеченъ прѣдметъ, па слѣди точно да се обръщатъ къмъ него.

Изпърво не наблѣгай на равнежа, а приучи го на свободна, широка, равномерна крачка. Строятъ върви — не се чува, като единъ човѣкъ. Въ земята не гледай.

Когато уставнитѣ строеве сж усвоени твърдо, покажи какъ се прилагатъ къмъ цѣльта, неприятеля, врѣмето, мѣстото.

За всѣки строй дай отговоръ на въпроса: какво ще направя, ако врагъ (артилерия, конница, пѣхота) изпъкне отнѣйдѣ. Рѣшавайки тия задачи: обърни частьта съ лице къмъ врага; високо, ясно и кжсо посочи дѣе; дай съотвѣнитѣ команди; строго изисквай стройно, изпълнение.

Изпърво помисляй, а сѣтне незабавно оцѣнявай, съотвѣтно рѣшавай, срѣчно изпълнявай. Приложениятъ уставъ има за цѣль да развие достѣтливостъта, а не да упражнява паметъта; да приучи спокойно да срѣщашъ изненада, а не да мислишъ, че безъ репетиция нищо не може да направишъ.

Винаги прѣди почване и слѣдъ свършване учението прѣгледвай облѣклото, стѣкмяването и войнишкия стоежъ. Слѣдъ всѣко бойно и полско занятие: кжсо, но живо и точно движение и дѣйствиe въ сгжстенъ строй, церимоналенъ маршъ, кжса и силна рѣчь.

Гимнастика: всѣки день по малко, но по-често и по-живо.

Нагласи я тѣй, че да бжде не трудъ, а забава за войника: не се спирай само на уморителна обука подготвителни упражнения, а по-скоро почвай да ги прилагашъ на дѣло, играйки весело и живо, тичайки дълго, прѣскачайки смѣло, борейки се умѣло, катерейки се като кози по височинитѣ, прѣодолявайки всичко, но искай всѣкога да тича и скача правилно, строя да възстановява бързо. Искай по-вече животъ и по-малко формализмъ.

Походи: на всѣка мѣстность, въ всѣко врѣме, особено въ планини и ноця.

IV. Основи на тактиката

Всѣкога и всѣду — свръзка, сир. дѣенъ обмѣнъ на заповѣди, донесения, съобщения. Най-тѣсна свръзка между всички началници, подчинени и съсѣди е основа за взаимна поддръжка и първа необходимостъ за починъ и побѣда. Иска се:

Всѣки воинъ да знае ясно и накъсо, що искаме да вършимъ, сир. цѣльта:

Навикътъ всѣкога да се знае цѣльта: оздравява успѣха, спазва силитъ на частта, отстранява безполезнитъ загуби, убѣждава подчиненитъ, че отъ тѣхъ искашъ работа, сир. онова, що дѣйствително е потребно.

Само младшитъ началници могатъ да обяснятъ цѣльта на войницитъ. Ако туй не изпълнятъ, тѣ скъсватъ единичкия духовенъ токъ, що свръзва цѣлото въ едно същество, осуetyватъ единомушната дѣйностъ, главенъ залогъ за успѣха, и обръщатъ прѣвитъ изпълнители въ автомати, неудохотворени отъ стремежа да достигнатъ общата цѣль.

Всѣки началникъ постоянно да залѣга, щото частта му да знае, кой е вдѣсно, влѣво, отпрѣдъ, отзадъ и що прави. Да не се знае това е прѣстѣпно.

Всѣки началникъ на отдѣлена частъ да донася дѣе, що има прѣдъ него, що прави самъ.

Незнанието на тактичната обстановка е несъвмѣстимо съ съзнанието на дълга.

Духовната свръзка въ цѣлата единица да не прѣкъсва ни за мигъ. Колкото тя е по-пълна, толкова единицата е по-цѣлостна. Ако нѣма духовна свръзка, нѣма и единица като живо тѣло, а разпокъсани части, неспособни за единомушна работа. Липсата на свръзка показва, че частта не е въ рѣцѣ.

Устроявай свръзка скришно, бързо, пестейки жива сила за бой. Срѣдствата за свръзка да се допълнятъ взаимно.

Заповѣди и донесения. Умѣнието да заповѣдвашъ иска много по-вече отъ характера, отколко отъ ума.

Станешъ ли началникъ, здраво дръжъ хората въ рѣцѣ и заповѣдвай разумно. Кажу ми, какъ ще заповѣдвашъ и азъ ще ти кажа, какъ ще се изпълни.

Поне половина отъ несполукитъ на война сѣ плодъ на неразбории, възникнали отъ лошо дадени или злѣ разбрани заповѣди.

Навикътъ внимателно да давашъ, да приемашъ и точно да изпълнявашъ заповѣди се достига само съ постоянна практика.

Личното сношение е най-добрия способъ за управление.

При най-малка възможностъ заповѣдавай писмено; колкото заповѣдта е по-важна, толкова туй е по-желателно: доказва готовностъ да отговаряшъ за нея. Туй прави изпълнителя по-увѣренъ и по-рѣшителенъ, а началника — по-внимателенъ и по-точенъ: остава ясна диря.

Давай заповѣди тѣй, щото да ги изпълнятъ всички, които попаднатъ подъ началството ти.

Устни заповѣди давай лично изпълнителю или чрѣзъ надежни мъже.

Заповѣдавай по реда на подчинеността; въ краенъ случай — направо изпълнителю, увѣдомявайки правитѣ му началници, а получателятъ незабавно донася на прѣкия си началникъ.

Заповѣдъ давай кжсо, ясно, повелително. па непрѣклонно искай да бжде изпълнена точно. Тѣй дадена и подкрѣпена, заповѣдта ще бжде всѣкога бързо изпълнена.

Колкото заповѣдта е по-кжса, толкова е по-умна и по-свѣсна.

Заповѣдъ не се изпълня като команда, сир. веднага: трѣбва спокойно, внимателно и нѣколко пѣти да се прочете, ясно да се разбере, правилно да се прѣдаде, па тогава да почне да се изпълня.

Въ заповѣдта посочвай: що знаешъ за неприятеля и съсѣдитъ; главно — цѣльта (що, а не какъ); задачи на отдѣлнитъ части; мѣрки за разузнаване, охрана, наблюдение, свръзка, разпознаване; снабдяване съ припаси; прѣвъзочно мѣсто и лѣе бждешъ самъ, та по-

леко да командувашъ, управлявашъ, водишъ, въодушевлявашъ и по-добъръ да наблюдавашъ.

Що именно отъ изброеното ще влѣзе въ заповѣдта, зависи всѣкога отъ обстоятелствата.

Не трѣбва само да дадешъ заповѣдь, но и да накарашъ да я повтори, за да се увѣришъ, че е разбрана.

Искай твърдо, щото повторението всѣка заповѣдь (макаръ и 20 пжти, но учтиво) да стане навикъ. Подобрѣ 20 пжти да попита, но да разбере и свѣсно да изпълни, отколко веднажъ да сбърка. За провѣрка, по нѣкога нарочно заповѣдай смжтно и притворно разсърди се, ако иска да му разяснишъ, па слѣди, ще настоява ли.

Искай всѣки да повтаря точно само сжществото и тона на заповѣдта.

Въ трудни минути тонътъ много значи, защото какво да направи е въ смисъла на заповѣдта, а какъ да направи — въ тона.

Подофицеръ и офицеръ незабавно и точно да запише заповѣдта и врѣмето на получаването ѝ, а този що я дава, да подпише. Провѣри часовниците!

Дадешъ ли заповѣдь, безъ друго провѣри, изпълнена ли е тя.

Чрѣзъ опитъ убѣди го, че не може до не изпълни заповѣдь при каквито и да сж обстоятелства. Тежкъ грѣхъ взема на душа и много се излага оня, който не желае да разбере това.

Будно слѣди, какви неразбории възникватъ отъ заповѣдитѣ ти, внимателно издирвай причинитѣ и пръвъ признай грѣшката си, ако си направилъ такава. Учейки, учи се.

Неизпълнителностъ по забрава или по небрѣжностъ, не може да бжде търпима. Повторение заповѣди не трѣбва да има.

Да приемешъ заповѣдь незнайно отъ кого е голѣма грѣшка: задръжъ прѣдавача, провѣри, па съотвѣтно изпълни.

Ако по-доленъ правъ началникъ ти заповѣда нѣщо, а по-горенъ противното, слушай по-горния, но кажи му изпърво за получената по-рано заповѣдь.

Ако правъ началникъ ти заповѣда едно, а не правъ или старши противното, слушай правия си началникъ.

Изпълнишъ ли заповѣдта, попитай се: що още може да направя за да улесня общия успѣхъ. Нищо не е направено, щомъ остава още нѣщо да се прави. Навикътъ да не правишъ по-вече отъ заповѣданото показва посрѣдственостъ и слабо разбиране дълга.

Донесения — основа на началническитѣ разпоребди. Донасяй наврѣме, вѣрно, пълно и четливо.

Даже и да се случи бѣда, нищо не значи, ако оврѣме узнаешъ за нея. Ако ли узнаешъ късно, па и неочаквано, може да излѣзе даже погромъ.

Не прѣувеличавай тежестта на боя и силитѣ на врага. Ако самъ не прѣувеличавашъ опасността си, то и други нѣма да вършатъ това и напусто да искатъ подкрѣпа. — Отличавай лично видено отъ чуто.

За неприятель донасяй: кога, колко, дѣ. що прави, що правишъ самъ. Донасяй не само за всичко заблѣзано, но отъ врѣме на врѣме и когато нищо ново не се е случило.

Важнитѣ донесения безъ друго провѣривай и точно прѣдавай.

Упражнявай се по-често да излагашъ сжществото на донесението, безъ да мислишъ дълго.

Донесението може да замѣнишъ съ кроки, знай само, кога и що.

Походи. Основа на всѣки успѣхъ: да стигнемъ на мѣсто и наврѣме съ запазени сили, готови за бой.

Войната е въ нозѣтѣ. Походитѣ сж надежно мѣрило за оцѣнка на частта. Тѣ поглъщатъ повече жертви отъ боя: давай всички възможни, споредъ обстановката, сгоди на частта.

Прѣдъ похода: прѣгледай обуца, оржжие, припаси, облѣкло, раница. Не позволявай да носи лишни нѣща.

Ако може, винаги войницитѣ нахранвай; манеркитѣ напълвай; огньоветѣ изгасвай; квартиритѣ уреждай.

Тръгвай точно въ опрѣдѣления частъ: чаканица ни мигъ; лишна стѣпка ни една. Ако пазишъ силитѣ на войника, цѣлата частъ ще бжде по-бодра, па и останали назадъ ще имашъ по-малко.

Посочи въ каква колона ще върви частта. Ако пжтя се стѣснява, отвори нови проходи. Не допушай да се прѣстроява: това изморява и забавя.

Челниятъ взводенъ к-ръ води равно; отъ врѣме на врѣме, особно на завоитѣ, обръща се, провѣрѣва хода и съотвѣтно поправя го. Другитѣ взводни и ротнитѣ к-ри — на опашката на взводоветѣ и ротитѣ: оттукъ слѣдятъ най-добрѣ.

Не ускорявай вървежа: изморената и разстроена частъ е неспособна за никакво важно усилие.

Залѣгай юнацитѣ да бждатъ весели, да пѣятъ, да разговарятъ; музиката — да гърми, да ги ободрява, да ги оживява.

Непрѣстанно слѣди: всѣки да върви на мѣстото си. Ако нѣкой наруши реда, веднага възстанови го, обръщайки се по-вече къмъ честолюбието му, отколко чрѣзъ сурови укори.

Самъ пази мѣстото си и толкова по-строго, колкото положението е по-тежко. Тамъ дѣто офицера пази мѣстото, войницитѣ и не помислятъ да оставятъ своитѣ. Да го напущашъ, особено въ тежки минути, то е все едно часовая да напусне поста си. Частѣта и началника ѝ трѣбва всѣкога да съставятъ едно цѣло.

Въ походъ редъ въ частитѣ ще има само тогава, когато се иска всѣкога да вървятъ въ редъ; иска се не само отъ старшитѣ началници, но отъ всички.

Ротнитѣ к-ри сж основни устои за подържане реда: ако ротитѣ вървятъ въ редъ, то и цѣлата колона ще бжде въ редъ, колкото дълга и да е.

Ротнитѣ к-ри да пропусчатъ покрай себе частитѣ си: колкото по-често, толкова по-добро; най-вече на мѣста, дѣто по-леко възниква безредица (села, чешми, мостове). Изобщо, мѣстото на всички началници е тамъ, дѣто по е възможно струпване, слѣд. и безредица.

За да възстановишъ реда, когато разстегането е неизбежно, спри главата за да се сгъстятъ, но по никои начинъ не допускай да тичатъ.

Разстоянията може да се намаляватъ; не бива да се увеличатъ.

Дежурнитѣ и дневалнитѣ да вървятъ слѣдъ ротитѣ си, да прибиратъ останалитѣ и заболялитѣ да прѣдаватъ въ болничнитѣ кола.

Подържай най-строгъ редъ въ обоза: да върви въ нишка, по дѣсна страна на пѣтя; коларитѣ на мѣстата; на спиркитѣ никаква изпрѣвара. При обоза — никакви лишни хора. Безъ такъвъ редъ, имайки всичко, нѣма

да имаме нищо: обозътъ ще запуши пѣтя, самъ назадъ ще остане и всичко ще спре.

Всѣки частъ — малка почивка. Тя е полезна даже когато отиваме на изстрѣли: намалява умората и показва, че сме спокойни, сир. за всичко способни.

За почивка, въ опрѣдѣленото врѣме всѣки ротенъ командиръ дава два знака; по първия — всички трѣгватъ въ кракъ, взематъ на ремѣкъ.

Втория знакъ на челния ротенъ командиръ показва точно врѣмето за почивка на главата на дружината.

Останалитѣ роти се подбиратъ и по втория знакъ спиратъ, отбиватъ се, почиватъ.

Къмъ края на почивката: по първия знакъ всички живо се строятъ на пѣтя, взематъ на ремѣкъ; по втория знакъ трѣгватъ въ кракъ. Слѣдъ нѣколко минути походъ дай свободно; пушката носи кому какъ е по-сгодно.

Колкото войницитѣ сж по-дисциплинирани, толкова могатъ да бждатъ по-облегчени.

При случайни задръжки: стой, сѣдни! ако ли спирката е дълга; ранцитѣ свали!

На малкитѣ почивки: не се отдалечавай, цѣлия пѣтъ не заприщай, злѣ нагласеното веднага поправяй. На голѣмитѣ почивки: вода, храна, завѣтъ.

На дневкитѣ: поправка, почивка, основателенъ прѣгледъ. Ако сж нѣколко, кратки, но срѣчни и свѣсни учения.

При походи далечъ отъ врага — сгоди; близу — бойна готовность, сир. да разузнаваме, да се охраняваме, събрано да вървимъ, та възможно по-скоро дружно да нападнемъ.

Усилитѣ походъ разпрѣдѣляй: слѣдъ първата трета — почивка 1—1 и половина часъ; слѣдъ втората трета — 4—5 часа, вода, храна; сетнѣ — останалото.

За нощенъ походъ: изучи пѣтищата; вземи надежни водачи; върви по-събрано; охранявай се по-близу; пази свръзка, посока, редъ, тишина; съкрати почивкитѣ: на почивкитѣ не сѣдай; безъ заповѣдь не стрѣляй.

Въ пекъ: вода: трѣгвай по-рано или ноща пѣтуйвай, а въ жегата почивай. Увеличи разстоянията; намали бързината; раздвой колоната; избѣгвай низината; облекчи войницитѣ, разкопчи якитѣ, запрѣтни ржавитѣ; покрий съ кърпи главитѣ.

Въ студъ: усиленa храна; неподвижно не стой; на вѣтровити мѣста не почивай, не сѣдай, не задрѣмвай.

Който сѣдне, заспива; който заспи, умира.

Въ снѣгъ: челната частъ често смѣнявай; въ свѣтло похода свѣршвай.

Срѣдства за да скривашъ движенията си: бързина; нощъ; тайна; хитростъ: прѣднитѣ постове оставяй на мѣстата си; никого не пропускай прѣзъ постоветѣ; селата избѣгвай; лъжливо нападай въ посока, обратна на движението си; оставай команди да подържатъ бивачнитѣ огньове; охраната насочи въ лъжлива посока.

Пази се отъ хитро-мжда подвижностъ. Хитра лисица — цѣла въ стѣпица.

На умнитѣ работи салъ брадитѣ имъ ги знаятъ. Възпитавай се така, че езикътъ да слуша главата, а не обратно. Не говори дѣ шѣло и дѣ не за силата, състава и кроежитѣ ни; отдѣ идемъ, за кждѣ отиваме. Залавяй всички лица що разпитватъ. Външни хора до частъта не допушай.

Разполагане на почивка. Загубитѣ отъ болѣсти сж по-голѣми отколко отъ битки. За да намалишъ тия загуби: разумно пести силитѣ на хората; изобилно, добръ и наврѣме храни ги; давай укрѣпителна почивка. А тя е възможна само при добро настаняване, навикъ на всички началници да се грижатъ по-напрѣдъ за войниците и да не ги безпокоятъ съ несъществени искания.

Тукъ нѣма дреболии: най-малко невнимание къмъ нуждитѣ на воина неминуемо ще намѣри своитѣ жертви. За да възстановишъ силитѣ на частъта си иска се често по вече умѣние, отколко да ги употребишъ.

Щомъ получишъ заповѣдъ, настанявай се бързо: не губи врѣме и сили напразно. Цѣлитѣ единици (роти, взводове; отдѣления) не късай, не размѣстяй и разположенъ веднажъ не прѣместяй; всѣкога вземай мѣрки да разузнавашъ; да се охранявашъ, бързо да се събиращъ и за бой да се приготвяшъ.

Най-лошитѣ квартири винаги прѣдпочитай прѣдъ най-добрия бивакъ.

Всѣки взводенъ командиръ лично размѣства взвода си съ отреденитѣ квартири; взема мѣрки противъ пожаръ, донася.

Ротниятъ командиръ прѣгледва квартиритѣ, опрѣдѣля вжтрѣ въ селото сѣрище, което лесно се намира

и да има сгодни изходи на всѣкждѣ; изучва, поправя и отваря пѣтища; установява бърза свръзка; назначава знакове за сборъ; донася.

Офицеритѣ живѣятъ въ чѣртата на своитѣ части.

Всички чинове изучватъ околната мѣстностъ. Ротата се събира на мѣстото, опрѣдѣлено отъ ротния командиръ; ротитѣ отъ всѣка дружина — на сѣрището, посочено отъ дружинния командиръ.

Всѣки сборъ върши бързо, но спокойно, безъ най-малка глѣчка и суета. Да приучишъ частъта си тъй да се събира — твой най-свещенъ дългъ.

Суетливостъта, робскитъ бѣсъ, хлузаницата поражаватъ по-вѣрно отъ куршума.

Чрѣзъ опитъ опрѣдѣли най-малкото врѣме, по трѣбно за сборъ и никога не отстъпвай отъ него. Ако бързашъ по-зече, принуждавашъ частъта да се безпокои и да мисли, че ужъ така трѣбва да бжде, когато се очаква врагъ. А очаквайки бой, успокоявай хората съ всички мѣрки, до пълно спокойство и размѣреностъ на гласа при даване най-малка заповѣдъ включено.

Офицеритѣ и подофицеритѣ да бждатъ първи на сѣрището и да провѣрять, всички ли сж на лице.

Ако врага неочаквано се вмѣкне въ селото, всички оставатъ въ кѣшитѣ и отчаяно ги отбраняватъ.

Когато се настанявашъ на **квартиро-бивакъ**, използвай всички покриви, стѣни, огради, които може бързо да приспособишъ за подслонъ, дворове, градини, близки поляни, но улици — никога. Частитѣ използватъ покривитѣ по смѣнно.

Всѣка рота да има по нѣколко кѣщи, дѣто да готви да раздава храна, да гледа болни.

Избирай **бивакъ** задъ авангардна позиция; близо до пѣтъ, покритъ отъ погледа; съ сгодни изходи на всѣкждѣ; сухъ; заслоненъ отъ вѣтрове; наблизу: вода, дърва, слама, храниво. Избѣгвай голѣми биваци.

Прѣди да разпуснешъ хората: посочи чѣртата на бивака, мѣстото на водата и на нужнитѣ.

Изучи и поправи пѣтищата отъ бивака къмъ авангардната позиция.

За близка охрана, бойна готовностъ и вжтрѣшенъ редъ: външни караули; постове при изходитѣ; дежурна частъ въ градовѣтъ; комендантъ; дежуренъ по квартиритѣ; вжтрѣшенъ караулъ, който поставя ча-

сови при обозитѣ, крѣчимѣ, чешмитѣ; изпраща патрули по улицѣ;

Офицеритѣ и подофицеритѣ спятъ по-малко отъ подчиненитѣ и будно слѣдятъ: самоволно да не се отлжчватъ; да не се напиватъ; оржжието и всички нѣща да пазятъ; чистота да подържатъ; чуждата собственост да почитатъ; жителитѣ да закрилятъ, но ако сж ненадежни: вземѣ заложници; загради изходитѣ; приготви селото за отбрана.

Да разпилявашъ въ миръ е грѣшка; да разпилявашъ въ война — престѣпно. Частната собственост е неприкосновена. Лекото отношение къмъ имота на жителитѣ въ миръ подготвя „миродери“ на война,

Всѣки случай на „мародерство“ доказва бездѣйностъ на частнитѣ началници.

Охрана: пази войската отъ изненади; дава врѣме и мѣсто, за да се приготви за бой. Добрата охрана изисква будно и непрѣкъснато разузнаване.

Охрана въ походъ: авангардъ (флангаръ, арьергардъ). — Авангардътъ разузнава; охранява: огледва мѣстността; отстранява прѣчкитѣ.

Ако срѣщне врагъ, мжжествено го напада (обхватъ), разсѣйва мъглата и разузнава; завладѣва опорни точки и доставя мѣсто за маневръ; приковава го; прикрива развоѣ на главнитѣ сили; печели врѣме, широко използвайки огъня, мѣстността, лопатата.

Ако срѣщне много силенъ врагъ, веднага завладѣва опорни точки, здраво се настанява и съ отпора си дава началнику врѣме и мѣсто, за да се разпореди съответно. Авангардниятъ бой е начало на общия бой.

Ако прѣслѣдва, не дава врагу да се спира: напада го яростно; обхожда го постоянно, разузнавайки усрѣдно отстрани, за да не се натъкни на засада. Ако спира близу до тѣснина, силно заема изхода ѝ.

Флангардътъ слѣди неприятеля, ако е неподвиженъ; задържа го, ако настѣпи; напада го, ако прѣви достигналъ мѣстото, което иска да заеме, за да спечели врѣме, додѣ изминатъ главнитѣ сили.

Арьергардътъ разузнава за неприятеля; постоянно слѣди го; бди особно за крилата и страничнитѣ пжтища; задържа го, като създава прѣчки; разваля пжтища; унищожаватъ мостове; задрѣстятъ тѣснини; заема

силни позиции (далеченъ обстрѣлъ; прѣгради прѣдъ фронта; оздравени крила).

Когато главнитѣ сили бждатъ задържани по пжтя, жертвува всичко, ако трѣбва, но не забравя свещения дългъ да спаси другаритѣ си.

Будност. Единство. Твърдостъ.

Началникътъ на челния отрядъ е, обикновено, офицеръ. Той върви прѣдъ него съ група патрулни, къмъ които, ако е възможно, всѣки пжтъ се придаватъ колоѣздачи. Той узнава пжтя за движение и оздравява вървежа въ дадената посока. Той е снабденъ съ карта, бинокль и, ако трѣбва, дава му се надеженъ водачъ. Споредъ мѣстността, врѣмето, силитѣ, що прикрива, той изпраща патрули; посочва имъ дѣ е неприятеля и що особно да огледватъ.

Усрѣдно огледвайки мѣстността, залѣга да не задържа войскитѣ. Прѣзъ тѣснина, гора, село минава възможно по-бързо, по-будно, настанява се отвждѣ и оздравява излаза на колоната.

Всички донесения лично провѣрѣва.

Срѣщне ли врагъ, безъ да жали себе, употребява всички усилия за да опрѣдѣли състава, силитѣ, посоката му и наврѣме да донесе. Надежно срѣдство за това — обхватъ.

Слабъ неприятель прѣслѣдва; ако е силенъ, прѣди него заема опорни точки и упорно ги задържа.

На почивкитѣ продължава да охранява.

Началникътъ на патрула върви начело: за да види, да оцѣни, бързо да донесе, правилно да води. Патрулнитѣ вървятъ тѣй, че да се виждатъ взаимно, да се подкрѣпятъ, всички изедно да не бждатъ изненадани или отрѣзани.

Вървятъ будно, срѣчно, прикрито; мѣстнитѣ прѣдмети прѣтърсватъ (обхватъ); често бърдата изкачватъ, спотаватъ се, огледватъ; ношя често се спиратъ, па се услушватъ; всички лица хващатъ и началнику прѣпращатъ. Ако съгледагъ прахъ, огньове, блѣсъкъ на оржжие, появява се врагъ — веднага обаждатъ. Ако ненадѣйно се сблѣскагъ съ силенъ врагъ, стрѣлятъ.

На почивкитѣ продължаватъ да пазятъ.

Всички началници на походните разчленения вървят на стъпало напредъ; ако се придвижда бой — възможно по-напредъ; всички непрестано разузнаватъ; всички надежно се свързватъ въ дълбочина и въ ширь.

Колонните началници наврѣме донасятъ за: всѣка срѣща съ врага: задръжките по пѣтя; врѣмето когато достигатъ градъ, село, рѣка, мѣсто за почивка и нощанка. Само тъй войските представятъ едно същество, па макаръ и да сж раздалечени много.

Охрана на почивка: прѣдни постове.

Войска, която иска да почива спокойно, трѣбва да владѣе цѣлата мѣстностъ на далеченъ артилерийски изстрѣлъ.

Залѣгай да достигнешъ възможно пълна и надежна охрана, употребявайки най-малко войска за това.

Изобщо, войската се охранява отъ роты, които получаватъ точно определенъ участъкъ.

Основа на охраната сж заставитѣ: тѣ даватъ отпоръ врагу, ако нападне. Силата имъ е взводъ и повече, споредъ задачата, важността на мѣстото, близостъ на противника.

За да не бждатъ изненадани и да иматъ врѣме да се приготвятъ, тѣ се охраняватъ съ постове; постоянно изпращатъ патрули.

Между всички части отъ охраната да има надежна свързка и взаимна огнена поддръжка.

Всѣка частъ пази будно, тихо; безъ нужда не се мърда; безъ заповѣдь огньовете не пали; държи врага въ неизвѣстностъ за силитѣ и разположението.

Всѣки началникъ: отговаря лично, щото частта му въ всѣко врѣме да бжде готова да срѣщне врага; изучава грижливо околната мѣстностъ; когато се настани — донася (кроки).

Длъжности на чиноветѣ по охраната. Н-кътъ на авангарда по карта съобразява дължината и формата на охраната, опрѣдѣля силата и състава ѝ, назначава н-къ на пр. постове и му дава нужната наставка.

Н-кътъ на пр. постове изучава по карта мѣстността, оценява достъпнитѣ, разпрѣдѣля войскитѣ; избира, проучва и посочва отпорната линия; всѣкому отрежда точката за отбрана и пѣтя за движение; посочва, що да правятъ, ако врагъ нападне неочаквано. Когато частитѣ заематъ мѣстата си, донася, провѣрява, поправка, нуме-

рира, свързва. Опрѣдѣля мѣстото на резерва, вида за почивката му и обикновено стои при него. Ако не получи пропускъ и отзивъ, самъ ги назначава; за разузнаване и огледъ изпраща разѣзди (патрули); за провѣрка — особни лица или самъ отива. Дава упътвания за храната, кладенето огньовете, смѣната.

Ротниятъ к-ръ изпрѣваря ротата, бързо огледва мѣстността, опрѣдѣля мѣрките за охрана, за огледъ, за срѣзка и за срѣща на врага; посочва мѣстото на заставитѣ; разпорежда да се укрѣпятъ нѣкои точки; да се заградятъ пѣтища; ако е на крило, охранява го съ по-силенъ постъ.

Той провѣрява заставитѣ и постоветѣ, нумерира, донася, прилагайки кроки. Залѣга възможно по-скоро да нахрани хората, за да запази силитѣ имъ за по-нататъшни задачи. Всички донесения лично провѣрява и важнитѣ по-горѣ прѣпраща.

Н-кътъ на заставата разполага я скришно до главния пѣтъ и, ако трѣбва, укрѣпва или приспособява нѣколко точки, които взаимно се поддържатъ, за да не бжде бързо обхванатъ.

Охранява съ постове, които изпраща едновременно, право отъ мѣстото, дѣто е заставата. Додѣ се разполагатъ постоветѣ, пази пълна бойна готовностъ. За самоохрана поставя часови, които да виждатъ повече свои постове. Всички донесения лично провѣрява.

Старшиятъ на поста огледва мѣстото, поставя часовитѣ, показва имъ наждѣ, що най-вече да гледатъ и какъвъ знакъ да подаватъ на поста, ако се появи врагъ.

Мѣстото за поста избира така, че часовоя да вижда на далечъ и да чува, безъ да бжде вижданъ и чутъ (дърво, домъ, стогъ...).

Провѣрява всичко, що е видѣлъ часовоя; ако е важно обажда. Спренитѣ лица разпитва, прѣгледва; наши — пропуска; чужди — съ стража прѣпраща. Бѣглеци обездоржжава и съ стража прѣпраща. Прѣговорници обръща гърбомъ, обажда и съ тѣхъ не разговаря.

Часовоятъ гледа и слуша, що се върши напредъ и отстрани. Ако съгледа нѣщо, съ знакъ прѣдава. Никого не пропуска, освѣнъ свои патрули и началници. Ако приближаватъ малки команди, обажда на другаритѣ, па всички се хвърлятъ изведнажъ и ги изкалятъ. Ако не очаквано изпъкне врагъ, стрѣля.

Стражевитѣ патрули състоятъ отъ малко, но избрани войници; старши — надеженъ: отъ него зависи успѣха.

Патрулитѣ вървятъ будно и по двама заедно; огледватъ закритията; запомнятъ мѣстността: услушватъ се; за да не бждатъ отрѣзани, връщатъ се по другъ пжтъ.

(Обуката по охранителна служба приспособявай къмъ караулната гѣй, че да не вижда разлика между тѣхъ; разлика има само въ задачата. Обучавай безъ друго практически въ полето: деня и ноця.

Безъ друго давай видими прѣдмети за да издирватъ, пращай хора за да се прѣмѣкватъ или да изненадватъ).

Ако врагъ нападне, прѣднитѣ постове се съпротивяватъ съ крайно мъжество, опрѣдѣлятъ силата и посоката му и донасятъ; като го отбиятъ, заематъ прѣжнитѣ си мѣста.

Разузнавателна служба. Близу до неприятеля и на прѣсѣчена мѣстность възлага се, главно, на самостоятелни патрули.

Тѣ опрѣдѣлятъ: дѣ е, колко сила има и що прави неприятеля, издирватъ скрити подстѣпи, огледватъ опорни точки...

Тая служба изисква смѣлость, срѣчностъ, умѣние бързо да се опознавашъ на непозната мѣстность. Основа за успѣхъ: цѣль — точно опрѣдѣлена, проста:

Виждатъ ли се еди дѣ неприятелски биваци; заето ли е еди кое село; достигнали ли сж до еди дѣ войски; вървятъ ли войски по еди кой пжтъ; какви сж подстѣпитѣ отъ... до... Прѣднитѣ малки началници първи да запознаватъ по-голѣмитѣ съ обстановката!

Самостоятелни патрули. Ако те пратятъ да разузнаешъ или да огледашъ нѣщо, изпълни и веднага върни се.

Ако те пратятъ да наблюдавашъ дѣлъ отъ мѣстността или противника безъ да го изпускашъ изъ очи, наблюдавай, извѣстявай до опрѣдѣленото врѣме. Това е твой постъ, както въ караулъ.

Разпоредби на началника. Прѣди да тръгнешъ: най-първо, разбери добръ, защо се праща патрула. Повтори началнику получената заповѣдь. Ако не си разбралъ, моли да ти я разясни.

Прѣгледай хора, оржжие, снаряжение и запаса отъ храна. Разясни на цѣлия патрулъ дадената по-

рѣчка и какъ ще я изпълнишъ. Ако е тайна, разясни я по пжтъ.

Назначи си замѣстници. Нагласи условни знаци.

Вземи: карта, книжка за донесения съ пликове, моливъ, ножъ, компасъ, фенеръ и часовникъ. На нѣколко листа и плика напиши оврѣме адреса: кому и кждѣ. Ако имашъ водачъ, пази го будно.

Какъ дѣйствува самостоятелния патрулъ? Върви скрито. Прѣминавай (съ цѣлия патрулъ или по единъ) отъ наблюдателната точка на друга.

Пази се грижливо. Прѣди да влѣзешъ въ затулени мѣста, огледвай ги усърдно. Разузнавай незабѣлѣзано.

Видишъ ли врагъ, пръвъ нападай смѣло, ако обстановката не прѣчи на това. Да доведешъ плѣнени е много полезно.

Почивай въ затѣнтени мѣста.

Донасяй на оня началникъ, който те е изпратилъ.

Връщай се по другъ пжтъ: по-вече ще видишъ, по-леко ще минешъ. Щомъ се върнешъ, яви се началнику и обади му, що си свършилъ и що си видѣлъ.

Бой. Рѣшава сждбата на Отецеството. Цѣль на боя — да изтрѣбимъ врага.

Основи за успѣхъ на боя: Самъ умри, а другаря спаси.

Върви напрѣдъ, макаръ прѣднитѣ и да падатъ.

Не бой се отъ смъртъ, колко тежко и да е: ще побѣдишъ.

Само оня достига цѣльта, който се рѣши по-добрь да умре, отколкото да не я достигне.

Нѣма положение, отъ което да не може да излѣзешъ съ честъ.

Когато нѣма врѣме или не можешъ да чакашъ заповѣди, дѣйствувай самостойно, залѣгайки безъ друго да достигнешъ общата цѣль и възможно по-вече да поврѣдишъ врагу.

„Тайната на побѣдитѣ е въ юначеството, твърдостъта, буйностъта, издържливостъта, упорното прѣслѣждане цѣльта. Най-малката колебливостъ или нерѣшителностъ увеличава загубитѣ; а устремътъ въ напада и дързостъта ги намалява. Прочее, всѣкога напрѣдвай, безъ да броишъ загубитѣ, безъ да гледашъ трудноститѣ, безъ да се спирашъ прѣдъ опасноститѣ, до като достигнешъ цѣльта.

Съгласувай действията на пехотата и огъня на артилерията. Ако пехотата не напредва, артилерийската стрѣлба е безполезна.

Веднажъ завладѣна точка никога не напускай.

Добититѣ успѣхи разгласявай и прѣувеличавай; несполукитѣ скривай и самъ, безъ ничия помощъ, залѣгай да поправишъ грѣшката си“.

Свойства на боя. За да избѣгнатъ дѣйствието на оржжието и окоото на издигнатия въ небеса наблюдателъ, войскитѣ усрѣдно използватъ мѣстността, скриватъ движения и позиции. Бездимниятъ барутъ улеснява това. Неизвѣстността поражда неопредѣленостъ и неувѣреностъ.

Далекобойността затруднява приближаването.

Разузнаването е много мъчно. Опасността отъ огнена изненада е голѣма. Непредпазливото излизане прѣдъ готовъ врагъ може да причини грозни загуби.

Близкото и бойно разузнаване сж много важни и се вършатъ отъ всички родове войски. Боятъ се захваща трудно, предпазливо и отдалеко.

Колкото по-наближаваме врага, толкова силния огънь по-затруднява ръководството, додѣ го прѣкъсне съвършено и всичко се прѣдостави на досѣтливостта и прѣдприемчивостта на всѣки воинъ.

Иска се: здрава отхрана, за да може всѣки самъ да мисли и да дѣйствува; желѣзна дисциплина, за да се запази единство въ дѣйността.

Работа на войскитѣ въ бой. Пехотата е главенъ родъ войска. Тя често носи тежестта на боя и рѣшава изхода му: всички родове войски самоотвержено да ѝ помагатъ, за да изпълни възложената ѝ задача.

Въ отплата, тя пази артилерията; поддържа конницата.

Срѣдства за борба: огънь, движение, напредъ, ножъ, лопата.

Артилерията всѣкога, съ всички сили и срѣдства помага на пехотата за постигане общата цѣль на боя. Заслугата ѝ ще бже голѣма, ако съумѣе точно да обстрѣлва врага до самия ударъ съ ножове.

Иска се: надежна свръзка, будно слѣдене и ясно разпознаване нашитѣ най-прѣдни пѣхотни части.

Конницата бие се, разузнава, охранява.

Главна задача на конницата: да помага на другитѣ войски въ боя за достигане общата цѣль.

Пионеритѣ придружаватъ пехотата, махатъ прѣчкитѣ по пътя ѝ, помагатъ ѝ да се укрѣпва.

Нападѣ. Когато настѣпвашъ близу до врага, всѣка частъ насочи на ясно опредѣленъ мѣстенъ прѣдметъ, който безъ друго трѣбва да достигне. Обикновено частта раздѣляй на групи; всѣка група води началника ѝ.

Широчината на развоя е извънредно промѣнлива. Тя зависи отъ цѣльта, числото и качеството на войскитѣ, мѣстността. Тя може да бже много голѣма, особно въ началото на боя.

Оздравявай винаги дѣйствително командване, надежна свръзка и взаимна поддръжка.

Срѣщнешъ ли врагъ—всѣкога нападай първи.

Прѣди да нападнешъ, лично огледай мѣстността, оцѣни я и ясно рѣши, какъ да достигнешъ цѣльта си.

Да нападашъ, значи да напредвашъ напукъ на неприятелския огънь. За това:

Използувай мѣстността за да напредвашъ възможно по-бързо, по-скрито, по-безнаказано.

Прѣбѣгвай живо и прѣснато или на групи отъ закритие на закритие, отъ опора на опора.

Откривай убийствена надмощна стрѣлба, за да го уплашишъ, да го накарашъ да се скрие и да не стрѣля или да стрѣля злѣ. Затова още изпърво разсипвай силни вериги, а въ поддръжка оставяй малко войски. Но ако дѣйствувашъ на крило или самостоятелно, дрѣжъ отъ начало по-силни поддрѣжки.

Ако напада конница, обърни се съ лице къмъ нея, тури ножа, използвавай огъня спокойно, па се стрѣми къмъ цѣльта си упорно.

Стрѣляй за да можешъ да напредвашъ. Не стрѣляй, освѣнъ ако не може да напредвашъ безъ огънь.

За да напредвашъ и да стрѣляшъ едноврѣменно, съгласявай дѣйствиата на частитѣ си: едни да напредватъ, други да стрѣлятъ.

Единъ само огънь не стига: върви напредъ, наближи възможно по-вече врага, налети на ножъ и унищожи го.

Никой и подъ никакъвъ прѣдлогъ нѣма право до ограничава почина на по-малкитѣ, когато бже разрезъ въ стремежъ да се върви напредъ.

Ако нѣкоя часть спре, подрѣжкитѣ буйно я увличатъ. Ако не може да напада, утвърдява се, засипва врага съ куршумъ, готова всѣки мигъ отново да се устреми напредъ. Дѣйно упорство! Беззавѣтна дързост! Съединението на ожесточенъ членъ нападъ съ обхватъ най-добре оздравяватъ успѣха.

За успѣхъ на главния нападъ иска се: твърда рѣшимостъ да побѣдимъ или да погинемъ; подготовка; дълбочина; прикрити крила, бързина; изненада; самоотвержена поддръжка на всичката биеща се войска. Въ рѣшителния мигъ на боя вкарай и послѣдната пушка.

Слѣдъ успѣхъ: безотложно, упорно, прѣслѣдвай врага; бързо уреди частъта; нахрани хората.

Да прѣкъснешъ борбата деня, когато пѣхотата е близо до врага, е работа тежка и опасна. Упорствуй! Истинското мъжество само въ бѣда се показва! Ако се налага: излизай отъ боя по части, съ широкъ фронтъ, скришно.

Нѣма прѣдлогъ, що би могълъ да оправдае самоволно оставяне бойното мѣсто!

Отбрана. Прикови врага съ по-малко сили, па съ главнитѣ удари бързо, неочаквано, смъртоносно, сир. отбранявай се, нападайки.

Добре изучи позицията, оцѣни я, па не се разхвърляй, а силно заемай важнитѣ точки. Който иска да запази всичко, не запазва нищо.

Използувай напълно мѣстността, лопатата, огъня (особно надлъжния, кръстосания, косия), разчлени се въ дълбочина, запази крилата чрезъ стѣпала, приговори се за всичко; не се издавай.

Измѣри разстоянията, разчисти обстрѣла, избири наблюдателни точки, поправи пѣтищата, усили позицията.

Всѣкога устройвай двѣ позиции една задъ друга, но изпърво подготвяй прѣдната. Всѣка позиция състои най-малко отъ двѣ линии, съединени съ ходове. Най-първо вземи мѣрки за надлъженъ обстрѣлъ на линиитѣ съ картечници. Въ и задъ прѣднитѣ линии устрой опорни точки, па ги загради отъ всѣкъждѣ съ телени мѣржи. Маскировкитѣ и лѣжливитѣ постройки изпозувай най-широко.

Не заемай позицията, додѣ не видишъ, че врага почва да напада.

Всѣка точка защищавай отчаяно, до послѣденъ човѣкъ. „Опорна точка умира, но не се прѣдава“.

Огънь — силенъ, точенъ, убийственъ. Но огъня не всѣкога стига за да спрѣшъ врага. Едно само успѣва, да нападнешъ.

Ако врага наближи или се двоуми, частнитѣ поддръжки нападатъ го яростно, ако го изненадатъ; засипватъ го съ куршумъ и веднага го нападатъ, ако е готовъ.

Поддръжай у войскитѣ смѣлъ нападателенъ духъ и чувство на тѣхното надмощие надъ врага.

Ако врагъ завладѣе опорна точка, закрѣпи се наблизу, уреди се бързо и веднага нападай отчаяно. Окомеръ, бързина, натискъ!

Додѣ обратно не завладѣешъ позицията си, счита се, че си напусналъ поста си.

Нападъ и отбрана на опорни точки. Нападъ: огледъ; грижлива подготовка (огънь, обхватъ, ножъ), постепенно завладѣване мѣстността и утвърдяване; нападъ съ достатъчно сили — право прѣдъ себе.

Отбрана: огледъ, разпрѣдѣлба на участъци съ отговорни началници, заемане съ малко хора съ много патрони и рѣчни гранати, когато напада бжде неминуемъ; упорна защита на крайнината; яростни внезапни напади откъмъ крилата.

Нощенъ нападъ: огледъ; надежни водачи; точно опрѣдѣлѣна цѣль; свръзка; посока; починали и добри войски; спокойство; тишина; съсредоточеностъ; широка употреба на рѣчнитѣ гранати; бѣззавѣтна дързост. Никакво отстъпване! При успѣхъ: уреждане, затвърдяване; на опаснитѣ посоки — патрули.

Отбрана: бдителностъ (патрули, секрети, засади), постоянна готовностъ (прѣдъ окопитѣ — прѣчки; близу до веригата — поддръжки); позиция съ тѣсно чело, безъ прѣчупване и вгъване; защитени крила; голѣмо спокойство; огънь отблизу; рѣчни гранати; рѣшителенъ ударъ съ ножове.

Борба въ планина. Настѣпвай широко по всички пѣтеки и пѣтища за да изпозувашъ бързо по-вече пушки. Близо до врага избирай пѣтища, които отиватъ по гребени. Начело — надежни водачи. Офицеръ, що води, избѣгва стрѣмнитѣ склонове, криволичейки.

Колоната по единъ е обикновенъ походенъ строй. Между взводовѣ 20—25 кр.; между войницитѣ — 2 кр. Взводнитѣ и ротни к-ри — начело на единицитѣ си.

Върви бавно, но равномерно. Съобразявай голѣмината и числото на почивкитѣ съ трудноститѣ на пътя. Почивай на завѣтъ. На почивкитѣ подтегай войницитѣ къмъ главитѣ на взводовѣ.

Непрѣменно условие — свърши похода въ свѣтло.

Бивакъ избирай всѣкога на склонъ и на завѣтъ; около палаткитѣ — вади.

Близка охрана много грижлива и отъ всички страни. Свързвай надежно всички охранителни части (оптични сигнали, бързоходци).

Охранитѣлнитѣ части въ походъ вървятъ на скокове, споредъ опаснитѣ мѣста напредъ и отъ страни. Тамъ придавай работници съ съчива за да поправятъ оверѣме пътя.

Силни странични прикрития безъ ранци и съ водачи вървятъ по страничнитѣ височини или поредъ ги заематъ, пропускатъ главнитѣ сили и се присѣдиняватъ къмъ опашката на колоната.

Далечъ напредъ по височинитѣ оверѣме изпращай разѣзди или отдѣлни конници съ бинокли.

Всички части отъ колоната свържи съ главнитѣ сили чрезъ верига отъ отдѣлни войници.

Разузнавай срѣчно и безспирно чрезъ групи отъ надежни човѣци, познаващи мѣстността и облекчени.

Бой. Дѣйностъ, рѣшителностъ, починъ. Челнитѣ напади сж трудни: всѣкога обхождай и обхващай (щипци), всѣкога заемай по-високитѣ върхове, па косо, надлъжно или тилно врага обстрелвай.

Частнитѣ подрѣзки сж много важни: дръжи ги по-близу.

Бойното поле и особно крилата наблюдавай будно чрезъ офицерски постове съ бинокли. Свързка подържай здраво; охранявай се отъ всѣкждѣ грижливо.

Планина се охранява, главно, чрезъ движение (нозѣ и дробове). Часть която се спре и чака е изгубена: тя ще бжде скоро обхваната, обходена и отрѣзана.

Побѣдата изисква: твърда рѣшимостъ да умремъ съ честь; съсрѣдоточеностъ на силитѣ; единодушна и напръгната дѣйностъ.—

Дисциплина. Обука. Чистота. Здраве. Спрѣтнатостъ. Бодростъ. Смѣлостъ. Юначество. Побѣда!

Който въ бой умре, той вѣчно ще живѣй.

Кой остане живъ, нему честь и слава!

V. Какъ да се учи тактиката?

Цѣль: да научи офицера да оцѣнява всѣка обстановка, особно мѣстността; да се рѣшава бързо, съотвѣтно прилагайки уставнитѣ основи и правила; да заповѣдва, донася, командува ясно и точно; да дѣйствува единодушно и твърдо.

За успѣха на дѣлото: искай приложно знание, изразено въ разпоредби на самото мѣсто, а не въ пусто бърборство: строевиятъ офицеръ е назначенъ да работи, а не да говори.

Разложи тактиката на редъ практични похвати, които показвай на полето разчленено. Упражненията на самата мѣстность сж най-добри;

Убѣди офицера, че тукъ нѣма хитрости: колкото по-просто пристѣпва къмъ задачата, колкото по-свободно пуца въ ходъ здравия си смисълъ, толкова по-добрѣ.

Цѣлата тактика сведи къмъ таяпжтеводна мисълъ: всичкото безчислено множество военни цѣли достигай само съ 2 срѣдства: походъ и бой, а за да не бждешъ изненаданъ, тия положения всѣкога придружавай съ мѣрки за разузнаване, охрана, наблюдение, свръзка, разпознаване;

Собствено за бой научи: дръзко и упорно да нападашъ; упорно и свѣсно да се отбранявашъ.

Ротата е подготвена за бой, само когато умѣе свѣсно да напада и да отбранява мѣстнитѣ прѣдмети.

Най-основателно обучи частта да се бие между други части. Особно полезни сж занятията съ части по воененъ съставъ.

Давай задачи прости и кжси, които ясно опрѣдѣлятъ обстановката и поржчката, що трѣбва да изпълни. Съ задачата не прѣдрѣшавай въпроса за нападъ или отбрана.

Сложни задачи не задавай, на уврѣтки не приучвай: Успѣхътъ се гради само и всецѣло на тия двѣ основи.

готовность да се жертвуваме; добрѣ да разбереме, що иска началника, сир. единодушно да дѣйствуваме.

Развивай възможно повече ума, досѣтливостта и способността ясно и самостойно да мисли. Възпитавай въ неукротимъ настѣпателенъ и дѣненъ духъ; широко развивай почина и способността, не боейки се отъ никаква отговорность за смѣлитѣ си рѣшения, твърдо и непрѣклонно да ги изкара до край.

Способъ за работа: нѣколко пжти внимателно прочети цѣлата задача: вникни добрѣ въ обстановката за двѣтѣ страни; лично огледай мѣстността, па свободно, безъ всѣка прѣдвзетость, размисли здраво, спокойно, просто, изхождайки отъ началото:

Прави онова, що искашъ, въпрѣки неприятеля.

1. Що искашъ? сир. опрѣдѣли точно цѣльта, питайки се, що именно изисква поржчката и обстановката? Отговорътъ ще изтъкне рѣзко цѣльта, мисълта на началника, която да те ржководи винаги,

2. Какъ може неприятеля да ми побърка да изпълня онова, що искамъ? Прѣнеси се мислено въ неговия станъ, разгледай и рѣши задачата отъ негово гледище, сир. смѣтайки, че дѣйствува, движи се, върши тъкмо онова, що е за тебе най-лошо.

3. Имайки прѣдъ видъ съотвѣтнитѣ налични сили и разпрѣдѣлбата имъ, врѣмето, мѣстото, особно пжтищата за двѣтѣ страни — какъ може да осуетишъ взетитѣ отъ него мѣрки и да му наложишъ волята си.

4. Твърдо и опрѣдѣлено рѣши какви мѣрки ще вземешъ изпърво, кому какви задачи ще възложишъ, па дай всички заповѣди, донесения, команди, на които се разлага рѣшението и нагледно покажи на самото мѣсто частитѣ си до най-малкитѣ подробности.

Бжди всѣкога готовъ здраво да обосновешъ рѣшението и изпълнението си, сир. убѣдително да изяснишъ за щото на нѣщата.

Провѣрка — подробно на самата мѣстность. Тя има за цѣль да развие самоувѣренность; да възбуди самодѣйность; да възпита смѣла рѣшимость. Затова, залѣгай рѣзко да изтъкнешъ всичко, достойно за похвала, кжсо да посочишъ грѣшкитѣ и благосклонно и убѣдително да поучишъ на самото мѣсто, какъ именно би трѣбвало да дѣйствува въ дадената обстановка.

Провѣрвайки всѣка задача, създавай случки, задавай въпроси за да приучишъ офицера спокойно и бързо да посрѣща изненадата, упорно да наддѣлява прѣчкитѣ и непрѣстанно вкоренявай здрави навици, прѣдпазвай го отъ лоши и го въоръжи съ спасителна прѣдпазливостъ отъ пагубни безусловни изводи.

Здрави навици: добра воля, прѣдвидливостъ и способностъ спокойно да обсъждашъ обстановката.

Никога не изпущай изъ видѣ цѣлѣта, умѣй всецѣло да се съсредоточавашъ върху нея и постоянно залѣгай, щото всѣки воинъ да я знай;

Постоянно огледвай и оцѣнявай мѣстността, па бързо и съответно рѣшавай.

Правилно давай, приемай и прѣдавай заповѣди;

Постоянно наблюдавай за противника и за крилата, посочвайки мѣстнитѣ прѣдмети, до които да се отива или на които да се стои.

Постоянно подрѣжай надежна свръзка съ началници, подчинени, съсѣди.

Дръжъ се бодро и примѣрно прѣдъ строя, особено у боя.

Здраво дръжъ частъта си въ ржцѣ, сир. води и я въодушевявай съ придобитата привързаностъ;

Подъ неприятелски огънь изпърво приспособи частъта, па сетиѣ обмисли, що да правишъ.

Лоши навици: намѣса въ работата на подчиненитѣ; суетливостъ, безцѣлни движения и чеканица, страхъ да се отдѣлишъ отъ частъта; неясни, бързи, неопрѣдѣлени заповѣди, команди, знакове; многословие, желание всичко изведнажъ да разяснишъ и, въобще, дребнавостъ; безгрижностъ за силитѣ на хората.

Пагубни безусловни изводи: „челнитѣ атаки сж днесъ невъзможни“; „пѣхотата да напада всѣкога съ обходъ-обхвагъ“; „прѣднитѣ позиции сж врѣдни“; „пѣхотата не се нуждае отъ прикритие на крилата“ и др. т. едностранчивости.

VI. Стара дума мѣсто хваща:

Азъ да ти кажа плѣвника, ти му дири вратата. — Ако е нѣкой лудъ, не бивай му другъ. — Ако залѣга, ще му прилѣга. — Ако не посѣешъ нѣщо, нѣма да ожънешъ нищо. — Ако не ще изкарашъ, не го започвай. — Ако пуснешъ тарля подъ одъра, ще се качи на одъра. — Ако си богатъ, ти си по-старъ братъ.

Безъ Бога и безъ слога, кажи не мога. — Безъ да падне дѣте не се научава да ходи. — Безъ умъ приказва, та се поразва, — Безъ мжка нѣма наука, — Безъ наука нѣма сполука.

Веднѣжъ, ама като мжжъ! — Високитѣ сж слуги на нискитѣ. — Врѣме печели, сила печелишъ. — Вѣра е да се държи, а законъ да се пази. — Вѣрва слугата, вѣрва и окото си. — Вѣлкътъ на мъгливо врѣме се радва. — Въ ново гърне щото туришъ, на това мирише. — Въ огледалото се види лицето, въ приказкитѣ сърдцето.

Гайдата свири, мѣхътъ духа, но трѣбва да има кой да ги надува. — Глава прави, глава тегли. — Гладенъ човѣкъ и сухъ хлѣбъ яде. — Гладна мечка хоро не играе. — Гладътъ на много работи е майсторъ. — Господъ е господъ и пакъ търпи. — Гжзъ глава затрива.

Да е живо, че нека е диво. — Да не зема, а да дава салъ на Бога подобава. — Да смилишъ злия, да изгубишъ добрия. — Два остри камъка брашно не мѣлятъ. — Два лешника единъ орѣхъ счупвагъ. — Двѣ дини подъ една мишница не се носятъ, — Добра мисль — половина здраве. — Думай право прѣдъ всѣкиго, па не бой се отъ никого. — Дѣто обичъ и любовъ, тамъ господъ е готовъ. — Дългъ отъ вѣлкъ по-страшенъ. — Дърво се вие докато е младо.

Единъ другъ да се държимъ, тъй се държи свѣта. — Единъ иска шекерецъ, други иска пиперецъ. — Единъ прави, много теглятъ.

За день да съмъ, ама пѣтелъ да съмъ. — За почитъ глава се облага. — Захваната работа прѣполо вена се брои.

И думай и за послѣ мисли. — Изгубеното врѣме никогa не се връща. — Изповеданъ грѣхъ не е грѣхъ. — Искашъ голѣма лъжица, вземи и голѣма мотика. — Искашъ нѣкому доброто, научи го на злото.

Каквото повикало, такова се обадило. — Като припре на магарето, надминува конетѣ. — Когато видя, тогава и ще да повѣрвамъ, — Когато ти е сърдцето чисто, не бой се отъ нищо. — Коего направишъ, него чакай да видишъ. — Кой гони 2 заяка, не улавя ни единъ. — Кой изпрѣвари, той натовари. — Кой не слуша, той нѣма да заповѣдва. — Който заобикаля, той по-скоро стига. — Който захваща много работи, той ни една не свършва. — Който излъже веднажъ, дваждъ му вѣра не хващатъ. — Който отива полека, той отива на далеко. — Който не почва, не свършва. — Който мждро мълчи, по-добрѣ говори. — Коя овца отива срѣщу вълка?

Лесно е да се вречешъ; да видимъ, какъ ще го изпечешъ. — Лице отъ лице се посвѣнява. — Лозе не ще молитва а иска мотика. — Лоша дума отъ лошо сърдце излиза. — Лошо врѣме пжтникъ не спира. — Лошото се съ лошо изпѣжда. — Лъжата коренъ не хваща

Майсторъ ако лъже, калфа дваждъ. — Малкото камъче прѣтуря колата. — Матка ли си, води рояка. — Мачка съ звѣнецъ не хваща глушецъ. — Мечка се учи съ пржчка, а човѣкъ съ дума. — Младъ е, който е здравъ. — Много думи малко пари струватъ. — Мързеливѣтѣ вечеръ се разработватъ. — Мързянъ и нещанъ двама братя, а нехра имъ сестра.

На бой всички не умиратъ и всички юнаци не биватъ. — Надеждата крѣпи свѣта. — На друго хатъръ, на мене си кахъръ. — На едни кола грѣнци, една сопа стига. — Намѣрилъ село безъ кучета, па трѣгналъ безъ тояга. — На човѣка окоето му извади, че му лоша дума не изваждай. — Не както знаешъ, а както найдешъ. — Не му гледай главата, а що има у главата. — Не оставяй днешната работа за утрѣ. — Не питай старо, а патило. — Не плаче гора отъ топора,

но отъ топориската. — Не ходи зимѣ безъ торба, а лѣтъ безъ аба. — Не ще само ржцѣтъ да работятъ, иска и главата. — Никой не знае, какво го чака утрѣшния день. — Никой не иска на себе си зло. — Нищо отъ нѣщо по-лошо. — Нужда законъ измѣнява. — Нѣма зло безъ добро, нито добро безъ зло. — Нѣма никждѣ мѣсенъ че обесенъ.

Овци безъ овчаръ не ходятъ. — Овчарѣтъ и кучата овца не остава. — Отъ вранитѣ се бранятъ съ плашило. — Отъ една брадва дървото не пада. — Отъ нищо-никаква драка бабаракъ заякъ излиза. — Отъ работа тежко, безъ работа по-тежко. — Отъ своя си умъ не се отдѣляй. — Отъ тиха вода да се боишъ.

Пазѣ се отъ оногова, който едно говори, а друго прави. — Петъ круши гнили повреждатъ целия кошъ. — Пешинъ помѣри, тогасъ удари. — Плаче гора за майстора. — Поведи се по брѣмбаръ, да те отведе на лайно. — Покритото млѣко коткитѣ го не ядатъ. — Половинъ сърдце — половинъ работа. — Помагай на съсъда си да му гасишъ кжщата за да не изгори и твоята. — Помогни си, да ти помогна. — Попѣтъ прави, селото тегли. — Потаенъ вжгленъ по-пари. — Поспѣшишъ, людей насмѣшишъ. — Прави що правишъ за послѣ да мислишъ. — Привардяй се отъ злото, за да видишъ доброто. — Присмѣла се кука на кривото дърво. — Прѣди да убаришъ, плачи. — Птица на летене, човѣкъ на страдане. — Пжтникѣтъ го пжтъ не спира.

Рана, що се крие, мжчно се лѣкува. — Работата на умъ учи. — Рано стани, рано лѣгни. — Рибата отъ главата замирисва. —

Само той да знае и всичкото село. — Само стани овца, вълцитѣ сж готови. — Свиня тиня обича. — Сичко си има врѣмето, реда, мѣрката, майстора. — Сичко е мжчно, додѣ го научишъ. — Службата си служба, дружба — дружба. — Стадо безъ мѣрша не бива. — Стани топузъ, та прѣмѣти. — Страхъ крака даде — Сѣки обича, който му прилича. — Сѣки по себе си сжди за другитѣ. — Сѣко зло за добро. — Съ врѣме и ягоридата медъ става. — Съединение — сила. — Съ

уста мълчи, съ очи гълчи. — Съ чуждъ умъ на пазаръ не ходи.

Теглилото — училото. — Тежко на главата, кога заповѣдва опашката. — Тихата вода бръгъ буши. — Ти челякъ стани, тѣпана е на тавана. — Търпежъ му е майката. — Трудътъ надъ всичко надвива.

У всѣкиго има мисълъ, а блазѣ му у кого е чиста. — Удри змията по главата. — Умирачката оправя всичко. — Умному мало довлѣтъ.

Хубавото нѣщо не става лесно.

Часъ търпѣне година почивка. — Чисто сърдце излиза на лице. — Чистотата е здраве. — Човѣкъ е въ нужда досѣтливъ. — Човѣкъ знае и двѣ и двѣстѣ. — Човѣкъ се учи, отъ що му се случи. — Човѣшкото сърдце е по-здрaво отъ камѣкъ. — Чукътъ е голѣмъ, ала безъ клинеца нищо не може.

Щомъ не вървишъ напредъ, отивашъ назадъ. — Щото скоро става, скоро се разваля.

Юнакъ е, който търпи. — Юнакъ и да може, кога Богъ не помогне, нищо не може.

Къмъ II и III.

Чърти на българина.

За да възпитаващъ плодносно, изучи основателно характера и особеноститѣ народни, „познай себе си“, па намалявай лошитѣ качества, развивай добритѣ.

Турци и гърци разрушиха нравствената градина на българина. Жестока неправда, безграниченъ произволъ и нравствена развала вкорениха въ сърдцето му велики пороци:

Той бѣ **слабъ**: измисли **лъжа**, **измама**, **притворство**. Пълзене и низкопоклонство бѣха единъ видъ обществени институти. Народното зло е двойна нравствена проказа: **двоедушие** и **грабливостъ**.

Кажи му аго, да му е драго. — Съедини се съ дявола, додѣ минешъ моста. — Право ли казва: сега се наказва. — Ако съ право не върви, то поизкриви. — Който бърка меда, ще си оближе прѣститѣ... — Ашк олсун беджеренин, сир. браво на оня, що е могълъ да се възползува!..

Жестокосърдие. Той е готовъ по да накаже, отколко да прости: да прибѣгне къмъ най-черни лъжи и клевети само и само да си отмѣсти; за ината си да развали най-светата и полезна работа.

Съ кремѣкъ ще ти дера кожата! — Да го натикашъ въ кози рогъ, че и той да му е широкъ. — На ти двѣ пари за отрова. — Нима го е майка ти родила, че го жалишъ. — Тоягата е благословена (е отъ рай излѣзла). — Да му има страха! (па макаръ да стане жестокъ и злобенъ). — „О жестоко племе! Героизмътъ на милостъта е непознатъ за твоята душа“. — „Спокойно биятъ тѣсни гржди, кога отъ злоба не кипятъ“. — Не си съ мене, значи си противъ мене! — Нѣма по-голѣмъ потисникъ отъ оня, що дълго е страдалъ отъ потисничество. — Да ми падне, азъ да го науча! — За една бълха цѣла черга изгарямъ. — Българитѣ съсипва

Ниската **зависть** е важен двигател въ взаимнитѣ обноски на отдѣлнитѣ личности. Тя отрича дарби, заслуги, отличия. Тя му не дава да съзре и зрънцето отъ искрена прѣданостъ къмъ добро дѣло.

Кой завижда, той не вижда. — Много знае, много ще тегли! — „Терзаемъ често ний, отъ завистъ обладани, носителитѣ на духа на тозъ народъ“. „Най-често сговорни били сме ний за буни; за пакостъ рѣчъ една насъ сбира, взоръ дори!“

Не е добръ даже да хвалишъ българина: то му създава врагове. Похвалата въ рѣката. — Прѣдъ много дѣто ще те похвалятъ, насамъ да те похулятъ по-добръ е.

Навикналъ да туря личнитѣ блага по-високо отъ държавнитѣ, що бѣха за него чужди, той е **прѣкаленъ себелюбецъ**, малко годенъ за дѣйностъ, що изисква съзнание и усилие.

Другиму било какъ било, на мене да си е добръ. — Когато умра азъ, тогава да опустѣе цѣлия свѣтъ! — Господъ за всички, а всѣки за себе. — Наше лошо не бива. — Царската работа край нѣма...

Той е **крайно снисходителенъ** къмъ всички пороци. Я си налѣгай дрипитѣ! Щомъ на тебе не врѣди, ти по пжтя си върли. — Ти ли ще оправишъ свѣта?!

Той е **затворенъ, саможивъ, мнителенъ, почти мраченъ**. Озлобенъ е билъ дълги вѣкове, а озлобениятъ става зълъ. Радостъ и тѣга прѣживѣва самъ. Въ радостъ е въздържанъ, въ бѣда е твърдъ и нѣмъ.

„Трезвени сме при пиене; скжпи сме на говорене; пестеливи при изливане чувствата си, особно на благитѣ, аскети сме и отъ великодушни усѣти“.

Той е **немарливъ, разпасанъ, неточенъ, невѣжливъ**.

Обѣщава, а не дава. — Съ обѣщание имотъ се не свръша, — Както за агата, и за него „врѣмето е безимотностъ“. — Явашъ — явашъ, сир. полека-полека!

Издържливостъ и постоянство не сж всеобщо качество. Той е често **лекомисленъ и непостояненъ**: въодушевено почва, па скоро се насища и всичко зарѣзва; почти въ всичко прави голѣми скокове.

Всѣко чудо за три дена. — Замѣчила се планината, та родила мишка. — „Кждѣ вървимъ, не мислимъ твърдѣ, посока нѣма въ нашия пжтъ“. — На българина

на ума иде я кога бѣга, я кога лѣга. — Често налага „гяура изиетъ“ сир. българину — тегло! — Пѣхотния уставъ иска „слѣпо да се покорява“, а дисц. уставъ — съзнателно и самодѣйно да се подчинява...

Цѣли вѣкове не виждаеки добро отъ чуждата властъ, той и сега я мрази, не ѝ довърява, бои се отъ нея.

Не вървай велможата, одира ти кожата. — Отъ голѣмцитѣ треператъ и горитѣ. — Не ти трѣбва ремикъ отъ мечка. — Богъ високо. Царъ далеко е съкращение на грозно и печално обществено устройство...

Извѣстна съмнителностъ, и недовѣрие въ силитѣ, малодушие и тѣпо покорство, що ни докарватъ недостигъ въ народна гордостъ, въ съзнание и мъжество да се противимъ на беззаконията и неправдитѣ.

Мравка ли е насрѣща, ти съ мечка се бори. — Противника си не го вземай овца, а вълкъ. — Показвай се по-малкъ, отъ какъвто си, по-добръ ще минешъ. — Нѣма що да се прави: тѣй ни било писано. — Търпи, па кърпи. — Трай душо, чернѣй кожо! — О не разумне и юроде! поради какво ще се срамишъ... — Не се рита противъ рѣженъ. И безъ пѣтли съмнува...

Редомъ съ бързото нарастване на интелигенцията и широкото разпространение на всѣкакви знания, постепенно се ослабватъ нравитѣ. Виждаме: „нестойностъ въ мнѣнията и убѣжденията, злостни вражди и ненавистно партизанство; раздори, безнравственостъ и слободинство; нецѣломъждрие и развратъ; подбиване всѣки авторитетъ и леко отнасяне къмъ всичко най-свето и най-възвишено“).

Училището, което никакъ не възпитава, а само обучава, наспори учени, ала злѣ научени. „Хора, що иматъ високи външни права да бждатъ считани за интелигентни, излизатъ съвършени диваци, разпуснати, необуздани“, за нищо некадърни, на всичко готови**). Гѣвкави прѣдъ силнитѣ, мъжественъ прѣдъ слабитѣ, тѣ се покланятъ на безредицата за да овладѣятъ положение, що редътъ не имъ дава.

*) Гл. Ат. Т. Илиевъ: Тѣлесно и душевно възпитание... 348—389, особно 359.

**) Пакъ тамъ, 300 — 1.

Не заслуги и не дарби издигагъ личността, а най-често тжпата съвѣсть, робския умъ, прѣзрѣнието къмъ честта и светостта на човѣка. Гледайки бързо да се издигне и лесно да забогатѣе, тя изгуби гражданска доблестъ и чувство на дългъ. Беззаконие, недовѣрие, всезнание, бездушнo изпълнение и трепетъ отъ отговорностъ сж най-често основи на живота. Крушата не пада по-далеко отъ крушката... — „Земята ни е рай: да има редъ и правда въ тоя край! Злосторникъ да не може да минава за светецъ, възвишени — за лудъ“!..

Той обича родината и челядта, — просто и дълбоко:

„Българйо! за тебе тѣ умрѣха“!

Крайно е търпѣливъ къмъ чужденцитѣ, милозливъ къмъ побѣденитѣ.

„Ужасенъ въ борбата, извънъ борбата — милъ — кого не се дивилъ съ гнѣва си, съ добротата“?

Духомъ леко не пада, не се отчайва:

Здраве да е! Що сж денѣе за напрѣдъ сж! — Врѣмето мокро, врѣмето суши.

Честенъ, здравъ, трезвенъ, пестеливъ, работливъ:

„Бѣлѣжита е работната сила и издрѣжливостъ на българина. — Поклонъ, народе мили, работникъ и герой съ крила, съ желѣзни сили“...

Помни злината, цѣни човѣщината, не обича дребнавостта, надутостта, хвалопрѣдщината:

Доброто се лесно забравя, а лошото се помни до вѣка. Обичамъ на добрия да служа, а не на злия да заповѣдвамъ. — Сѣе на корена му просо. — Смърди отъ господство. — Навирилъ нось, че не се стига съ клечка. — Не се хвали, а да те хвалятъ. — По-добрѣ голѣмъ залѣкъ да изедешъ, а не голѣма дума да изречешъ!

Българската тѣлпа е груба и упорита. Не се вълнува твърдѣ много; не губи съзнание и не тѣй бързо пламва; но настърви ли се веднажъ, не тѣй лесно изстива.

„Въ бурни врѣмена обладава го ентусиазмъ, па дори и фанатизмъ, който го въоръжава съ силна енергия“. „Въ тегла, неволи — камѣкъ; човѣци не — а пламѣкъ: не воини — враганъ!“

Прѣохраната на българина безусловно се налага: нѣма новъ животъ безъ обнова въ душата!

Мудността въ всѣки развой е върховенъ законъ: бодро гледай напрѣдъ, па не скачай, па не се отчайвай, а твърдо и постоянно работи. Недѣй само гизди ума: възпитавай душата! Възпитавай чрѣзъ високоназидателно зрѣлище на своя неопетненъ животъ! Самъ бжди такъвъ, каквито искашъ да бждатъ младитѣ: честенъ, самоотверженъ, упоренъ!

„А който съблазни едного...“ да окачи водениченъ камѣкъ на врата си и да се хвърли въ дълбочината на морето“ (Мат. 18, 6).

Избрани мисли.

Стреми се къмъ високото! За себе мисли само негодника.

Не се задоволявай отъ онова нравствено достойнство, на което си се издигналъ, но стреми се къмъ онова, що още не си достигналъ. Почнешъ ли да гледашъ на себе си съ самодоволство, то нѣма вече да напредвашъ. Кажешъ ли: стига! то ти погина. Всѣкога прибавяй, всѣкога напредвай, всѣкога съвършенствуй се!

Казвашъ: даровититѣ люди да се пазятъ... Трѣбва да мратъ! И ние радостно ще умремъ, стига само дане срамимъ Родината, стига само високо да държимъ нейното знаме. Добро е да умрешъ за Родината. Нѣма смъртъ по-добра отъ тая.

Отъ всички славни дѣла, съ които може да се гордѣе човѣкъ, нѣма равно по величието си съ смъртъта за Отецеството.

България! — Това е извора на сила.
Кипящъ въ светая-светихъ на нашитѣ души,
Когото земна власть не може да прѣсуши! . . .
Богъ и България! — Единство въ двойна плътъ!
Богъ и България на клетва ни зоватъ
И тая клетва ний прѣдъ кръста да дадемъ:
За нея да живѣемъ, за нея да умремъ!

Тамъ иска сърдце юначно;
Очи тамъ иска кървави,
Кървави, непобоени
И силни мишици пѣргави . . .
Що да се крия отъ смъртъ азъ;
И като се крия ще ли мога
Нѣкъдѣ да се укрива?
На войска ако не ида,
Вѣчно ли жива ще бжда?
Ако на село остана,

Ще ли безсмъртна да стана?
Смъртни сме всинца еднакво:
Мжжъ ли, жена ли веднажки
Въ бойно ли поле ил'вкжщи,
Рано ли, късно ще мреме,
А като безъ смъртъ не може,
Дѣ се по-сладко умира,
Ако не на бой съ дружина?

По-добрѣ гробъ, отколко робъ! Бенковски бѣ от-
врѣстъ заграденъ; другаритѣ му избити; самъ той —
тежко раненъ. „Прѣдай се разбойникъ!“ — извика
водачътъ . . .

Тогава ранений правъ, трепетенъ, дивъ,
Съ погледъ безнадеженъ, почти горделивъ,
Съ петъ рани въ снагата, при прага на гроба,
Катъ не щѣ да падне, както пада роба,
Гръмна се въ челото и всрѣдъ гжстий димъ
Падна мъртавъ, хладенъ и непобѣдимъ!

Дългъ, честь, милость, трудъ упорни:
Ето ни лозинки нови,
Ето здравитѣ основи
На напредъкъ благотворни!

Изпълненъ дългъ! Ей извора, дѣ черпи сила и
щастие, свето духътъ възвишенъ! Вѣрвай: върховно
щастие крие дългътъ!

Сѣйте сѣячи, доброто засѣвайте
Въ младата нива у насъ:
Истини здрави въ душитѣ втѣпявайте,
Важенъ е днешниятъ часъ!

Не! Не вѣрвамъ, че до край
Жертва ти ще си на злото:
Твоятъ день ще засияй,
Ще нарастне тебъ крилото!
Духъ великъ ще оживѣй
Въ нашето ново поколение:
И туй слънце ще огрѣй
Родното обединенъе!

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Естество на войната	1 — 27
II. Свойства на тълпата,	28 — 31
III. Подготовка на войската,	32 — 55
IV. Основи на тактиката,	56 — 75
V. Какъ да се учи тактиката,	76 — 78
VI. Стара дума мѣсто хваща	79 — 82
Къмъ II и III. Чърти на българина,	83 — 87
Избрани мисли	88 — 90
